

Mirioni kroz medijske naočale

uredila

Viktorija Car

Izdavači:

- **Kuća ljudskih prava Zagreb**
Selska cesta 112 a/c, 10000 Zagreb, Hrvatska
- **Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd**
Kneza Miloša 4, 11000 Beograd, Srbija
- **PRAVA ZA SVE**
Mula Mustafe Bašeskije 12/II, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Za izdavače:

- Milana Romić i Sanja Sarnavka
- Maja Stojanović
- Fedra Idžaković

Urednica:

- Viktorija Car

Autori/ice:

- Sara Dereta, Vedrana Frašto, Dragan Popović,
Sanja Sarnavka, Aleksandra Vejnović

Istraživači/ice:

- Sara Dereta, Đino Đivanović, Vedrana Frašto,
Milana Romić, Aleksandra Vejnović

Fotografije:

- autorica koncepta – Viktorija Car
- kreativni tim – Marin Bukvić, Ivan Gundić,
Petra Mezdjić, Nika Obučina, Helena Pereković,
Antonija Senjak, Valnea Vrečić

Lektura i korektura:

- Đino Đivanović

Dizajn, ilustracije i prijelom:

- Goga Golik

Tisak:

- ACT Printlab d.o.o.

Naklada:

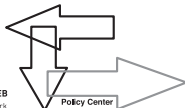
- 600

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000905958.

ISBN: 978-953-57446-2-7

KUĆA LJUDSKIH PRAVA ZAGREB
Članica Human Rights House Network

Kuća ljudskih prava i demokratije

<http://www.fondacijasure.org>

Kuća ljudskih prava Zagreb djeluje kao Centar znanja za društveni razvoj u području zaštite i promicanja ljudskih prava te je financirana od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

KUĆA LJUDSKIH PRAVA ZAGREB
Članica Human Rights House Network

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

Mi i oni
kroz **medijske**
naočale

uredila
Viktorija Car

*medijski diskursi
u Bosni i Hercegovini,
Hrvatskoj i Srbiji*

Kuća ljudskih prava Zagreb, Kuća ljudskih prava i demokratije Beograd,
PRAVA ZA SVE

Zagreb-Beograd-Sarajevo, 2015.

foto

Ivan Gundić

Sadržaj

O projektu

Milana Romić i Lana Vego

4

Medijski diskursi

Viktorija Car

6

Analiza medijskih diskursa u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji

Đino Đivanović (uvodni tekstovi), Vedrana Frašto
i Aleksandra Vejnović (BiH), Sanja Sarnavka (Hrvatska),
Sara Dereta i Dragan Popović (Srbija)

15

• Beogradska Parada ponosa 2014.

16

• Opći izbori u BiH 2014.

36

• Slučaj Šešelj

68

O susjedima kroz medijske naočale

Viktorija Car

100

Prilog

Popis analiziranih medijskih tekstova

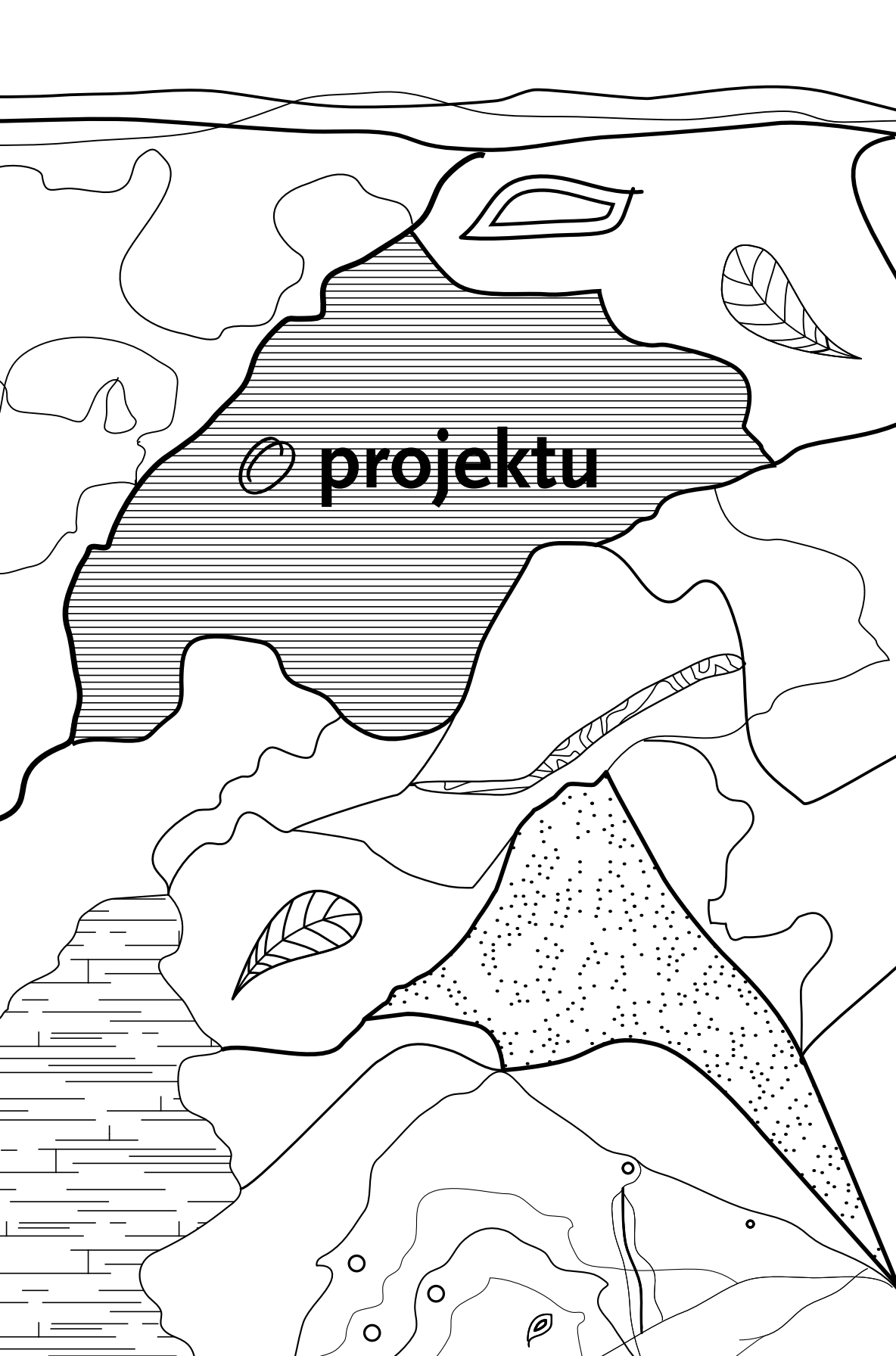
112

O autoricama i autorima

122

About project

126

 projektu

U cilju jačanja regionalne suradnje i zajedničkih aktivnosti vezanih za regionalna goruća pitanja i probleme te okupljanja boraca i borkinja za ljudska prava, osnovana je neformalna mreža – Regionalna mreža za ljudska prava (*The Regional Human Rights Network*). Tijekom zajedničkih sastanaka održanih 2013. i 2014. ova je mreža definirala svoju strukturu, modele budućeg rada te goruće (zajedničke) probleme i teme s kojima se suočavaju zemlje u regiji. Upravo je loša situacija u medijima navedena kao jedan od glavnih problema među svim članicama mreže.

U Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji javnim medijima nedostaje odgovornosti i slobode.¹ Politički i ekonomski interesi utječu na glavne medije u svim zemljama, a postoji i ozbiljan nedostatak istraživačkog novinarstva. Također, zbog diktata tržišta, novinari su rijetko zainteresirani za pitanja kršenja ljudskih prava. Medijski diskurs u sve tri zemlje vrlo često karakterizira govor mržnje, a mediji se ne ustručavaju velikodušno nuditi javni prostor za govor mržnje koji dolazi od strane javnih osoba. Na taj način, sami mediji omogućuju širenje stereotipa i predrasuda na šire društvo.

Istraživanje medijskih diskursa u zemljama Balkana (*Research of the media discourse in the Balkan countries*) prvi je zajednički projekt naše Regionalne mreže za ljudska prava. Istraživanje se temelji na komparativnoj analizi načina kako mediji u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji obrađuju teme/probleme/situacije koje izravno ili posredno prepoznajemo kao važne za sve tri zemlje. U suradnji s doc. dr. sc. Viktorijom Car s Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu razvili smo metodologiju istraživanja te definirali tri aktualne teme – Izbori u Bosni i Hercegovini, Parada ponosa u Beogradu te Slučaj Šešelj. Kao što je to već uobičajeno, ovo aktivističko istraživanje iskoristit ćemo za kreiranje aktivnosti koje za cilj imaju konkretne promjene u društvu, točnije, podizanje razine kvalitete medijskih sadržaja.

U očekivanju kvalitetnijih i odgovornijih medija, možemo Vam samo poželjeti da vrijeme skratite čitajući našu publikaciju.

Lana Vego i Milana Romić
Regionalna mreža za ljudska prava

U Zagrebu, 15. travnja 2015.

¹ O ovoj smo temi pisale između ostalog u publikaciji Car, Viktorija (ur.) *Putokazi prema slobodnim i odgovornim medijima*, Kuća ljudskih prava Zagreb i Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2012.

Medijski
diskursi

Medijski diskursi

Ono o čemu mediji nisu izvijestili – kao da se i nije dogodilo. A to o čemu jesu izvijestili – nastavit će se prepričavati i dalje prenositi ovisno o medijskom diskursu koji je tom događaju ili slučaju nametnuo odgovarajući kut gledanja i okvir unutar kojeg bismo mi, kao publika, taj isti događaj ili slučaj trebali razumjeti, dalje ga raspraviti, ili ga jednostavno prihvatiti kao činjenicu. Ono što je izostavljeno – to i ne postoji. Ono što (ili tko) je stavljeno u fokus, bit će početna točka daljnjih rasprava, neovisno je li to uopće važno, provjereno i točno.

O tome kako mediji konstruiraju stvarnost, raspravlja se intenzivno od 1980-ih. Tezu britanskog premijera Jamesa Callaghana da su mediji “zrcalo društva”, izrečenu 1977. godine na dodjeli britanskih novinarskih nagrada, kritizirao je Tony Bennett (1982: 285) postavivši pitanje “nude li mediji vjerodostojnu refleksiju stvarnosti, ili zrcale stvarnost na jednostran, iskrivljen način?” Crtu koja razdvaja stvarnost od prikaza u zrcalu Bennett vidi kao onu koja se može povući “između ‘stvarnosti’ ili društva s jedne strane, te svijeta reprezentacija s druge strane”. Baš kao i zrcalo, mediji reflektiraju samo ono što se stavi ispred njih.

Na ovu tezu nastavlja se i Stuart Hall prema kome mediji imaju “moć da predstavljaju svijet na točno određeni način. A budući da postoji toliko različitih i suprotstavljenih načina na koje značenje o svijetu može biti konstruirano, izrazito je važno što i tko ostaje isključen, te kako su stvari, ljudi, događaji i odnosi predstavljeni” (Hall 1986, prema McQueen 2001: 139). I baš kao što fotograf izborom kuta iz kojeg će fotografirati poluprazan trg s prosvjednicima odlučuje što će stati u okvir fotografije – “mnoštvo” ili prazan dio trga – tako i svaki onaj koji stvara medijsku poruku, izborom informacija, uključenih aktera, izvora i konteksta te stavljanjem fokusa na samo jedan dio događaja ili na samo dio problema, zadaje okvir unutar kojeg će biti smješten određeni događaj, slučaj ili tema.

Teorija uokvirivanja (engl. *framing*) ili kontekstualizacije (Kanižaj, 2006) prisutna je u teoriji medija od 1970-ih godina. Oslanja se na pojam interpretativnog okvira koji se može definirati “kao središnja organizirajuća ideja sadržaja vijesti koja mu daje kontekst, te selekcijom, naglascima, izbacivanjem i razradom sugerira što je zapravo tema ili o čemu se zapravo radi” (Severin i Tankard, 2001 prema Kanižaj, 2006: 35). Smještanje informacija u određeni okvir ne mora nužno značiti zauzimanje strane, međutim postaje jasno da ideja “objektivnog novinarstva” ili “objektivnog medijskog izvještavanja” prestaje biti održiva. Objektivnost unutar zadanog okvira, kakav god on bio, jednostavno nije moguća. Zagovaranje objektivnosti u novinarstvu, odnosno u medijskim tekstovima, podsjeća

na pozitivistički pristup u društvenim znanostima koji je zanemarivao interpretaciju. Medijski tekst odvojen od interpretacije nemoguće je uopće zamisliti. A tko zadaje okvire medijskim sadržajima? Urednici ih odobravaju, a oni koji kreiraju sadržaje, svjesno ili nesvjesno, smještaju informacije u okvir koji su unaprijed odredile političke i društvene elite, pojedinci koji pregovaraju s pozicije moći (bilo političke, bilo financijske). Da bi takav okvir bio održiv i djelovao vjerodostojno, oni koji kreiraju sadržaj (novinari ili građani) odlučuju se za odgovarajući narativ.

Naraciju u vijestima prepoznamo kao dinamički element, to jest način oblikovanja, uređivanja (npr. izbor naslova) i prezentacije vijesti. Ponovno se vraćamo u sredinu 1970-ih godina kada proučavanje narativa u sadržajima masovnih medija postaje izazovan predmet istraživanja mnogim sociolozima i medijskim teoretičarima, i to ne prestaje biti sljedeća tri desetljeća.² Za razliku od tradicionalnog razumijevanja prijenosa vijesti u kojem su vijesti prije svega pojmljene kao informacije (Carey, 1990), narativni pristup uključuje sustav simbola, metafora, mitskih struktura i drugih riječi i oblika prenesenog značenja koji su prisutni u vijestima (Car, 2008). Neovisno o tome žele li vijesti informirati ili zabaviti, u njima se pripovijeda o nečemu što se dogodilo. Stoga je važno definirati narativ kao okosnicu medijskog teksta. Edward Branigan definira narativ kao “način organizacije podataka o prostoru i vremenu u niz uzročno-posljedično povezanih događaja koji imaju svoj početak, sredinu i kraj, te koji kao takav predstavlja određeni sud o prirodi događaja” (1992: 3). U svakom narativu razlikujemo fabulu (što se dogodilo) i priču (interpretacija fabule).

Interpretacija i razumijevanje vijesti ovise o svemu ranije navedenom što čini okvir vijesti, kao i o elementima narativa koji su u funkciji poruke koja se želi poslati pripovijedanjem o nekom događaju, slučaju, problemu i sl., ali ovise i o društvenim obilježjima vremena i prostora u kojem živimo. Društvene vrijednosti, pa tako i stereotipi, mijenjaju se unutar dužeg ili kraćeg vremenskog razdoblja, ovisno o društveno-političkim ili ekonomskim promjenama. Nicholas Garnham ističe da razumijevanje medijskih poruka, pa i naše ponašanje koje slijedi iz tog razumijevanja, ovisi o našem društvenom položaju i našim iskustvima (Garnham, 1986: 125). Sustav medijskih poruka je sustav “kulturnih indikatora” koji predstavljaju sustav društvenih vrijednosti (Fiske i Hartley, 1992: 22), a prepoznavanje značenja vijesti rezultat je interakcije bez koje, čak iako su objavljene, vijesti ne moraju imati značenje. Primjerice, televizijske vijesti dobivaju značenje tek kada ih gledatelj “čita”

² Usporediti: Bell, 1991; Berger, 1997; Berkowitz, 1997; Bignell, 2002; Carey, 1990; Chatman, 1978; Danesi, 2002; Fiske i Hartley, 1978; Fulton i dr., 2005; Gillespie i Toynbee, 2006; Gripsrud, 2002; Hall, 1980; Hartley, 1982; Jensen, 1995; Lacey, 2000; Lule, 2001; Manoff i Schudson, 1986; McLuhan, 2006/1964; McLuhan i Fiore, 1967; Newcomb, 1976; Ricoeur, 1984; Roeh, 1989; Schudson, 1982; Silverstone, 1981, 1999; Tuchman, 1976, 1978.

(Hartley, 1982: 36), a to vrijedi i za sve medijske sadržaje, neovisno je li riječ o pisanom ili o audio-vizualnom medijskom tekstu.

U medijskim studijama, medijski diskurs čest je predmet istraživanja. Govorimo o kvalitativnom pristupu u analizi medijskog teksta. Analiza diskursa usmjerena je prije svega na jezik, na interpretaciju njegova značenja, a zadaća joj je pokazati koje reprezentacije društva dominiraju u medijskom tekstu. Koristeći ovu metodu možemo istražiti koje su vrste interakcija u medijima postavljene između ljudi i društva, odnosno između onih koji imaju moć i onih koji je nemaju.

Diskurs se kao pojam različito tumači u lingvistici i drugim društvenim znanostima. U lingvistici je fokus na korištenju jezika pa se pojam diskursa veže uz “društveno djelovanje i interakciju, sudjelovanje osoba u stvarnoj društvenoj situaciji” (Fairclough, 1995: 18). Postoji i drugo tumačenje diskursa koje je razvio francuski sociolog i povjesničar Michel Foucault a nije povezano s lingvistikom. Po njemu je diskurs društvena konstrukcija stvarnosti te određuje ono što se može naučiti, izreći ili učiniti u određenom povijesnom kontekstu (Foucault, 1994). Britanski lingvist Norman Fairclough u svom pristupu diskursu objedinjuje oba navedena razumijevanja diskursa te analizira korištenje jezika koje je uvijek u odnosu prema konkretnim društvenim i kulturnim procesima. Zajedno s nizozemskim lingvistom Teunom van Dijkom, razvio je pristup koji nazivamo kritičkom analizom diskursa. Fairclough definira “komunikativni događaj” kroz tri dimenzije: društvene prakse (društvena i kulturna događanja vezana uz komunikacijski događaj), diskursne prakse (procesi tekstualne produkcije i konsumpcije) i tekst kao materijalni oblik (Fairclough, 1995 prema Popović i Šipić, 2013: 195). Prema Faircloughu, ideologija je “značenje u službi moći” (prema Jorgensen i Phillips, 2002: 75). Odnosno, ideologije su konstrukcije značenja koje sudjeluju u produkciji, reprodukciji i transformaciji odnosa moći (*ibid.*). Ideologije su razvijene u društvima u kojima se odnosi moći temelje na društvenim strukturama kao što su klase ili rod. Tako su i diskursi manje ili više ideološki (*ibid.*).

Važno je naglasiti da proces izvođenja značenja iz neke medijske reprezentacije nije ni zatvoren niti u potpunosti otvoren proces. Ograničen je društvenim konvencijama, iskustvima neke zajednice te mnogim drugim kontekstualnim faktorima koji ograničavaju raspon mogućih značenja u danoj situaciji. Razlika je između onoga što je sadržaj nekog medijskog teksta i onoga KAKO će različite osobe pročitati taj sadržaj. Kako će medijska publika razumjeti i interpretirati vijesti, ovisi o njihovom znanju, motivaciji i sposobnostima, ali i o kontekstu unutar kojeg se vijest gleda, odnosno čita. Kontekst je situacija (fizička, psihička i socijalna) u kojoj je tekst konstruiran ili na koju se odnosi.

Kako pojašnjava Hajrudin Hromadžić “otkrivanjem i dekonstrukcijom simptoma na razinama navedenih varijabli [medijske forme, organizacijske i uređivačke politike medijskih institucija, programski sadržaji i produkcijsko-konsumacijske matrice koje su putem njih proizvedene, te društvo unutar kojeg nastaju ekonomski, politički i kulturalni preduvjeti za funkcioniranje medija, op.a.] neposredno svjedočimo medijskim reprezentacijama ‘duha svoga vremena’, slikama i prilikama aktualnog društva kojeg su mediji nezamjenjiv i aktivan dio” (2014: 21). Mediji tako predstavljaju zamišljen prostor borbe za moć između političkih i društvenih elita, a pitamo se gdje su nestali oni novinari kakve je opisivao James Halloran koji o vijestima “razmišljaju u smislu novinarskih sloboda, objektivnosti, poštenja, nepristranosti, uravnoteženosti; o vijestima kao odrazu stvarnosti, istinskoj reprezentaciji te spremno prihvaćaju jasnu razliku između činjenica i mišljenja” (Halloran 1974, prema Carey 1990: 67).

Kad susjedi izvještavaju o susjedima: teme koje se tiču i “nas” i “vas”, ali ih vidimo drugačije

Važno je gdje čitamo medije – kod kuće ili u susjedstvu. Čitanje hrvatskih medija u Hrvatskoj doživljaj je koji se razlikuje od čitanja hrvatskih medija u Srbiji ili u Bosni i Hercegovini. Zašto? Zato što su društvene prakse različite u ove tri zemlje. Društveno-politički kontekst određenog događaja, slučaja ili teme o kojoj je riječ, razlikuje se preko granice. Nešto što je u jednoj zemlji činjenica, u drugoj je stereotip ili “čista laž”.

Cilj projekta Istraživanje medijskih diskursa u zemljama Balkana (*Research of the media discourse in the Balkan countries*) bio je na primjerima triju događaja koji su prepoznati kao društveno prijeporni u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, pokazati kako se medijski diskursi u ove tri zemlje razlikuju kada je riječ o istom događaju smještenom u tri različita nacionalna konteksta. Također, cilj je bio pokazati i da postoje određeni obrasci medijskih diskursa koji se ponavljaju kada je riječ o različitim temama, problemima ili događajima koji su smješteni u nešto drugačiji društveno-politički ili ekonomski kontekst. Preciznije, cilj je bio pokazati kako se kod istog “medijskog slučaja” koriste različiti medijski diskursi u susjednim zemljama, ali se isti takvi diskursi rotiraju i ponavljaju već kod sljedeće teme ili događaja. Važno je samo identificirati tko smo *mi*, a tko su *oni* te nalazimo li se na istoj ili na suprotstavljenim stranama. Pritom je također važno ustanoviti kome je pripisana pozicija moći – nama ili njima, jer ovisno o tome jedni će biti smješteni u narativ žrtve, a drugi u narativ uspjeha, drugi će biti neprijatelji i prevaranti, drugi će biti naša kočnica, drugi će biti “krivi za sve”.

Metodološki okvir istraživanja

Ovim istraživanjem medijskih diskursa u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji, obuhvaćene su tri teme koje su, na neki način, medijski prekogranično obilježile jesen i zimu 2014. godine.

1. 28. rujna 2014. organiziran je beogradski Pride – Parada ponosa. Nakon nekoliko neuspješnih pokušaja, prvi beogradski Pride održan je 2010. i ostao je zapamćen po nasilju i krvi. U središtu Beograda skupine koje promoviraju homofobiju napale su sudionike povorke. U krvavi obračun uključila se i policija. Novi pokušaj organizacije povorke bio je 2013. godine, ali Parada ponosa ipak nije održana zbog procjene da bi mogla biti ugrožena sigurnost građana. Očekivali smo da će Parada ponosa 2014. izazvati prijemore kako u javnosti tako i u medijima.

Istraživanje ove teme ograničili smo na nekoliko dana prije i poslije Parade ponosa, kada se o njoj najviše pisalo: od 24. 9. do 30. 9. 2014.

2. 12. listopada 2014. u Bosni i Hercegovini održani su opći izbori. Budući da je riječ o zemlji s tri konstitutivna naroda i dva entiteta, bilo je logično očekivati da će izbori biti zanimljiva tema u medijima i u Hrvatskoj i Srbiji.

Istraživanje ove teme ograničili smo na tjedan dana prije izbora, na dan izbora te dan poslije izbora, točnije od 6. 10. do 13. 10. 2014.

3. Odluka Sudskog vijeća Haškog suda od 6. studenoga 2014. kojom je odobreno puštanje Vojislava Šešelja, optuženog za kaznena djela počinjena tijekom rata na području bivše Jugoslavije, na privremenu slobodu do izricanja presude, iznenadila je zainteresirane građane i u Hrvatskoj i u Srbiji.

Istraživanje ovog događaja ograničili smo na vrijeme od dana uoči donošenja odluke pa do kraja prosinca, kada se, prije svega u Hrvatskoj, polako slegla medijska prašina podignuta zbog ove odluke. Riječ je o razdoblju od 5. 11. do 29. 12. 2014. Potkraj ožujka 2015. ovaj je slučaj dobio i nastavak, kada je Žalbena vijeće suda u Haagu odlučilo da se opozove odluka o puštanju Vojislava Šešelja na privremenu slobodu te da se on vrati u pritvor u Scheveningen. Međutim, u to vrijeme ova je knjiga već bila spremna za tisak.

Zadaća je ovog istraživanja bila koristeći metode analize narativa (Gillespie i Toyne, 2006) i analize diskursa (Fairclough, 1995; Matheson, 2005) istražiti i opisati kako su o ova tri događaja izvještavali mediji u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji. Zanimalo nas je unutar kojih diskursa su ove teme smještene u nacionalne društveno-političke kontekste, te koji je narativ korišten prilikom izvještavanja o ovim događajima i njihovim glavnim akterima.

Kako bi se rezultati istraživanja dobiveni u svakoj od tri zemlje, za svaku od tri teme, mogli komparirati – za potrebe analize diskursa izrađen je obrazac za analizu u kojem je u formi pitanja istaknuto 10 elemenata za analizu: novinarska vrsta članka, tehnički opis članka, diskursi prepoznati u članku na razini MI-ONI, izražen vrijednosni stav autora/ice članka o temi, vrijednosni stavovi drugih osoba koje se navode u članku, govor mržnje, diskursi koji se mogu iščitati iz naslova, diskursi u nadnaslovu i podnaslovu, diskursi u opremi teksta, ostali primjeri diskursa koji se mogu iščitati iz članka.

Jedinica analize bio je novinski ili *online* članak s pripadajućom opremom (naslovom, nadnaslovom, podnaslovom, fotografijama, okvirima).

U Bosni i Hercegovini analizirane su dnevne novine *Dnevni avaz*, *Nezavisne novine* i *Dnevni list*, tjednik *Start* i dvotjednik *Dani* te *online* mediji Klix.ba i Nezavisne.com. Istraživanje su provele i izvještaje napisale Vedrana Frašto iz Fondacije CURE i Aleksandra Vejnović iz organizacije civilnog društva PRAVA ZA SVE.

U Hrvatskoj su analizirane dnevne novine *Večernji list*, *Jutarnji list* i *Novi list*, tjednici *Globus* i *Novosti* te *online* mediji Dnevno.hr, Index.hr i H-alter.org. Istraživanje su proveli Đino Đivanović te Milana Romić iz Kuće ljudskih prava Zagreb, a izvještaje je napisala Sanja Sarnavka iz organizacije B.a.B.e. i dijelom Kuće ljudskih prava Zagreb.

U Srbiji su analizirane dnevne novine *Danas*, *Večernje novosti* i *Blic*, tjednici *Vreme* i *NIN* te *online* mediji B92.net i Dnevno.rs. Istraživanje su proveli i izvještaje napisali Sara Dereta i Dragan Popović, oboje iz Centra za praktičnu politiku te Kuće ljudskih prava i demokratije.

O temi Beogradska Parada ponosa, iz šireg uzorka članaka u kojima se spominjala ova tema, za analizu je izdvojeno 29 medijskih tekstova (3 u BiH, 5 u Hrvatskoj i 21 u Srbiji). O izborima u BiH izdvojeno je ukupno 35 medijskih tekstova (25 u BiH, 7 u Hrvatskoj i 3 u Srbiji). O puštanju Vojislava Šešelja na slobodu izdvojeno je ukupno 118 medijskih tekstova (21 u BiH, 67 u Hrvatskoj i 30 u Srbiji).

Izvještaji su pisani na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, a kontekstualni uvod u svaku temu pripremio je Đino Đivanović.

Kao što je već naglašeno, cilj ovog istraživanja bio je pokazati koji su medijski diskursi prisutni u izvještavanju o temama koje se tiču susjednih BiH, Hrvatske i Srbije. Trajno ukazivanje na korištenje govora mržnje, diskriminirajućeg jezika, stereotipa, mitskih struktura, jezičnih manipulacija i konstrukcija u izvještavanju o drugima, može pomoći u poticanju kritičkog

razumijevanja medijskih poruka, odnosno jačanju medijske pismenosti u korisnika i korisnica (publike) medijskih sadržaja. Samo kritična publika može biti korektiv neprofesionalnom i neetičnom izvještavanju, neovisno jesu li mu autori novinari ili građani, profesionalci ili amateri.

Literatura

- Bell, Allan (1991) *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell.
- Bennett, Tony (1982) Media, 'reality', signification, str. 285-, u Gurevitch, Michael, Bennett, Tony, Curran, James i Woollacott, Janet (ur.) *Culture, Society and the Media*. London: Methuen & Co.
- Berger, Arthur Asa (1997) *Narratives in Popular Culture, Media and Everyday Life*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Berkowitz, Daniel A. (ur.) (1997) *Social Meanings of News*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Bignell, Jonathan (2002) (drugo izdanje) *Media Semiotics: An Introduction*. Manchester: Manchester University Press.
- Branigan, Edward (1992) *Narrative Comprehension and the Fiction Film*. London: Routledge.
- Car, Viktorija (2008) Myths in Media Texts. How Media in Croatia Treats Veterans and Tycoons. *Medianali* 2 (4):145-163.
- Carey, James W. (ur.) (1990) (treće izdanje) *Media, Myths, and Narratives. Television and the Press*. Newbury Park-London-New Delhi: Sage Publications.
- Chatman, Seymour (1978) *Story and discourse: narrative structure in fiction and film*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Danesi, Marcel (2002) *Understanding media semiotics*. London: Arnold.
- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*. London: Arnolds.
- Fiske, John i Hartley, John (1978) *Reading the Television*. London: Methuen & Co.
- Fiske, John i Hartley, John (1992) *Čitanje televizije*. Zagreb: Barbat i Prova.
- Foucault, Michel (1994) *Znanje i moć*. Zagreb: Globus.
- Fulton, Helen, Rosemary Huisman, Julian Murphet i Anne Dunn (ur.) (2005) *Narrative and Media*. New York: Cambridge University Press.
- Garnham, Nicholas (1986) The Media and the Public Sphere, str. 55-67, u Peter Golding, Graham Murdoch i Philip Schlesinger (ur.) *Communicating Politics*. Leicester: Leicester Univ. Press.
- Gillespie, Marie i Toynbee, Jason (ur.) (2006) *Analysing Media Texts*. New York: Open University Press.
- Gripsrud, Jostein (2002) *Understanding Media Culture*. London: Hodder Arnold.
- Hall, Stuart (1980) Encoding/decoding, str. 128-138, u Stuart Hall, Dorothy Hobson, Andrew Lowe i Paul Willis (ur.) *Culture, Media, Language*. London: Hutchinson.
- Hartley, John (1982) *Understanding news*. London: Sage.
- Hromadžić, Hajrudin (2014) *Medijska konstrukcija društvene zbilje: Socijalno-ideološke implikacije produkcije medijskog spektakla*. Zagreb: AGM.
- Jensen, Klaus Bruhn (1995) *The Social Semiotics of Mass Communication*. London: Sage.
- Jorgensen, Marianne i Phillips, Louise J. (2002) *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.
- Kanižaj, Igor (2006) *Manjine – između javnosti i stvarnosti*. Zagreb: ICEJ i Sveučilišna knjižara.
- Lacey, Nick (2000) *Narrative and Genre. Key concepts in media studies*. New York: Palgrave.
- Lule, Jack (2001) *Daily News, Eternal Stories – The Mythological Role of Journalism*. New York – London: The Guildford Press.
- Manoff, Robert Karl i Schudson, Michael (ur.) (1986) *Reading the News*. New York: Pantheon Books.
- Matheson, David (2005) *Media Discourses: Analysing Media Texts*. New York, NY: Open University Press.
- McLuhan, Marshall (2006) (prvo izdanje iz 1964.) *Understanding Media*. London i New York: Routledge.
- McLuhan, Marshall i Fiore, Quentin (1967) *The medium is the message*. New York: Bantam Books.
- McQueen, David (2001) (prvo izdanje iz 1998) *Television. A Media Student's Guide*. London: Arnold.

Newcomb, Horace (ur.) (1976) *Television: The Critical View*. New York: Oxford University Press.

Popović, Helena i Šipić, Josip (2013) Žene i izbori: između "glasa" medija i "glasa" političkih akterki, str. 193-232, u Siročić, Zorica i Sutlović, Leda (ur.) *Širenje područja političkog: novi pogledi na političku participaciju žena*. Zagreb: Centar za ženske studije.

Ricoeur, Paul (1984) *Time and Narrative*, Vol. 1. Chicago, IL: Chicago University Press.

Roeh, Itzhak (1989) Journalism as Storytelling, Coverage as Narrative. *American Behavioral Scientist* 33 (2): 162-168.

Schudson, Michael (1982) The Politics of Narrative Form: The Emergence of News Conventions in Print and Television. *Daedalus* 3 (3-4): 97-112.

Silverstone, Roger (1981) *The Message of Television: Myth and Narrative in Contemporary Culture*. London: Heinemann Educational Books.

Silverstone, Roger (1999) *Why Study the Media?* London: SAGE.

Tuchman, Gaye (1976) What is News? Telling Stories. *Journal of Communication* 26 (4): 93-97.

Tuchman, Gaye (1978) *Making News. A study in the construction of reality*. New York: The Free Press.

Analiza
medijskih diskursa
*u Bosni i Hercegovini,
Hrvatskoj
i Srbiji*

Beogradska Parada ponosa 2014.

U Beogradu je 28. rujna 2014. održana Parada ponosa i to bez ozbiljnijih incidenata, uzevši u obzir činjenicu da se radilo o skupu visokog rizika i imajući na umu ozračje koje je stvarano danima uoči povorke. Povorku su pratile izuzetno jake mjere sigurnosti, oko 7 000 policajca i pripadnika žandarmerije. Tijekom događaja na beogradskim ulicama “policija je privela više od 50 osoba koje su se pokušavale probiti do sudionika i uzvikivali pogrdne parole.”³ U povorci je, prema procjenama organizatora, sudjelovalo između 1 000 i 1 500 osoba, a pridružili su im se gradonačelnik Beograda Siniša Mali te nekoliko ministara, državnih dužnosnika i osoba iz javnog života Srbije.

Organizatori Parade ponosa su po završetku bili iznimno zadovoljni te su događaj ocijenili vrlo uspješnim. Naglasili su kako je očito stvorena politička volja za održavanje Parade, odnosno da je “na određeni način razbijena sprega između nasilja i institucija koja je ranije postojala”.⁴ Doduše, tijekom same Parade dogodio se incident koji je posebno zaintrigirao javnost. Naime, policija je u jednom trenutku pretukla brata premijera Aleksandra Vučića i dvojicu pripadnika osiguranja koje mu je kao bližem članu premijerove obitelji dodijelila država. Vučić nije želio iznositi detalje o bratovim ozljedama te je dodao kako su njegovog brata napali pripadnici Žandarmerije, ali da su se ispričali.

Inače, u Beogradu je noć prije nekoliko tisuća ljudi u središtu grada prosvjedovalo povodom najavljene Parade ponosa zahtijevajući da se ona ne održi. Prosvjed je organizirao konzervativno-nacionalistički pokret Dveri i protekao je bez većih incidenata, a policija je privela nekoliko osoba. Vođe pokreta Dveri tvrdili su kako njihov prosvjed nije bio “homofobično okupljanje već okupljanje protiv LGBT aktivista koji pokušavaju da uvedu totalitarnu ideologiju u naše škole i kuće i da nas dovedu u situaciju da porodične vrednosti više ne budu glavne u Srbiji”.⁵ Godinu ranije, 2013., “Parada ponosa nije održana zbog procjene da bi mogla biti ugrožena sigurnost građana, a jedini dosad održani *Pride* 2010. protekao je u krvavom obračunu policije s huliganima i ekstremistima koji su izazvali kaos u

3 Hina, “Pride u Beogradu završio bez većih incidenata, 50-ak uhićenih, žandari pretukli Vučićevog brata”, Slobodnadalmacija.hr, 28.09.2014. u 15:44, <http://www.slobodnadalmacija.hr/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/258869/Default.aspx> (30.03.2015.).

4 Bojana Oprijan Ilić, “Nakon Parade ponosa zaključeno da je Srbija učinila veliki korak na putu prema EU”, *Novi list*, 29.09.2014. u 17:30, <http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/Nakon-Parade-ponosa-zakljuceno-da-je-Srbija-ucinila-veliki-korak-na-putu-prema-EU> (27.03.2015.).

5 Rts.rs, “Protesti protiv Parade ponosa”, 27.09.2014. u 19:40, <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1708210/Protesti+protiv+Parade+ponosa.html> (27.03.2015.).

središtu Beograda.”⁶ I ovoga puta bilo je neizvjesno hoće li u posljednji tren srbijanska Vlada ipak zabraniti povorku. Aleksandar Vučić, srbijanski premijer, u povodu Parade ponosa poručio je da ne smije biti nasilja jer se u Srbiji poštuju Ustav i zakoni: “Nitko ne smije nikoga ugrožavati, nitko ne smije koristi nasilje protiv bilo koga i to je posao države”, no dodao i to kako sam nema namjeru sudjelovati u povorci.⁷

Jedna od najkonkretnijih službenih reakcija na održavanje beogradske Parade ponosa došla je od strane povjerenika za proširenje EU Štefana Füle, koji je paradu ocijenio “prekretnicom u suvremenoj povijesti demokratske Srbije” dodajući da “posvećenost snaga sigurnosti, parlamenta i uglednih političara, kao i diplomatske zajednice i civilnog društva u Srbiji, predstavlja značajan napredak ka efikasnom ostvarivanju prava LGBT zajednice, odnosno ostvarivanju ljudskih prava u širem kontekstu”.⁸ Postoji interpretacija kako će redovito održavanje Parade ponosa i u buduću biti od velikog značaja za nastavak eurointegracijskih procesa u Srbiji.

6 Hina, “Pride u Beogradu završio bez većih incidenata, 50-ak uhićenih, žandari pretukli Vučićevog brata”, Slobodnadalmacija.hr, 28.9.2014. u 15:44, <http://www.slobodnadalmacija.hr/Svijet/tabid/67/articleType/ArticleView/articleId/258869/Default.aspx> (30.03.2015.).

7 Tportal.hr/ННТ/B92 “Policija pretukla brata premijera Vučića”, 28.9.2014. u 19:47, <http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/352506/Policija-pretukla-brata-premijera-Vucica.html> (27.03.2015.).

8 Bojana Oprijan Ilić “Nakon Parade ponosa zaključeno da je Srbija učinila veliki korak na putu prema EU”, *Novi list*, 29.9.2014. u 17:30, <http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/Nakon-Parade-ponosa-zakljuceno-da-je-Srbija-ucinila-veliki-korak-na-putu-prema-EU> (27.03.2015.).

Mediji u Srbiji: PRAJD 2014

Parada tolerancije i homofobije

U analiziranim srbijanskim medijima, u zadanom razdoblju, pronađeno je 97 članaka na temu Parade ponosa u Beogradu: B92 (35), *Danas* (19), *Večernje novosti* (16), *Blic* (16), Dnevno.rs (11). U analiziranom uzorku različiti medijski diskursi pronađeni su u 21 članku, i to 7 u dnevnom listu *Danas*, 6 u *Večernjim novostima*, 3 u dnevnom listu *Blic*, 3 na portalu B92 i 2 na portalu Dnevno.rs.

U analiziranim člancima identificirano je 5 različitih diskursa:

1. *M1 – tolerantni / ON1 – homofobi*, gde su M1 prepoznati kao zagovornici sloboda LGBT populacije, a ON1 kao protivnici slobodnog izražavanja seksualne orijentacije.
2. *M1 – Srbi/porodična Srbija / ON1 – LGBT*, gde su M1 prepoznati kao većinski srpski narod za koji je normalno da je porodica temeljna vrednost u društvu, a ON1 su pripadnici LGBT populacije, manjina koja ne deli ideju o temeljnim, tradicionalnim društvenim vrednostima.
3. *M1 – tolerantni / ON1 – promotori nasilja i desničari*, gde su M1 prepoznati kao pripadnici LGBT populacije ili kao zagovornici ljudskih prava i sloboda, a ON1 kao protivnici prava i sloboda pripadnika LGBT populacije, kao zagovornici konzervativnih vrednosti i ideja političke desnice, koji se sa suprotnim mišljenjima suočavaju tako da umesto dijaloga koriste nasilje.
4. *M1 – Srbija / ON1 – Zapad*, gde Zapad simbolički predstavlja Evropsku uniju.
5. *M1 – LGBT / ON1 – organizatori parade*, gde se pokušava dovesti u pitanje tko zaista stoji iza organizacije Parade ponosa.

Kada Crkva “podgreva atmosferu nasilja u društvu”

Diskurs M1 – tolerantni / ON1 – homofobi pronađen je u 7 članaka, od toga 1 na portalu B92, 4 u dnevnom listu *Danas* i 2 na portalu Dnevno.rs. Ovaj diskurs najprisutniji je u osudama homofobnog saopštenja Srpske pravoslavne crkve (SPC) i njenih poglavara, koje su ovoga puta izazvale znatno jače reakcije vlasti i pojedinaca nego proteklih godina.

Članovi vladajuće koalicije osudili su saopštenje crkve navodeći da je ono “nehrišćansko, raspiruje homofobiju, i ne doprinosi afirmaciji elementarnih

ljudskih prava” (Danas, 26.09.2014.) te su se jasno ogradili od njenih aktivnosti, kako kroz saopštenje predstavnika Srpske napredne stranke (SNS) da “crkva treba da se bavi crkvenim, a ne državnim stvarima” (Danas, 26.09.2014.) tako i kroz izjavu premijera Aleksandra Vučića koji je izjavio da crkva “ne vodi i neće voditi Vladu Srbije” (Danas, 26.09.2014.). I strani zvaničnici su se izjasnili povodom ovog pitanja te je član nemačkog Bundestaga Folker Bek crkvi poručio da “pravoslavlje nije priča o nasilju već o ljubavi” (Danas, 29.09.2014.a). Takođe, predstavnici opozicionih partija zaključili su da je izjava patrijarha “nehrišćanska, i da podgreva atmosferu nasilja u društvu” kao i da “crkva može da veruje u šta hoće, ali ako širi stavove koji ograničavaju Ustavom zagarantovana prava, onda ona na to nema prava” (Danas, 25.09.2014.a). Kako u tekstovima tako i u naslovima ovih članaka, za izjavu patrijarha i saopštenje SPC-a koriste se opisi poput “nehrišćansko”, “protivustavno”, “homofobno”, “podstiče nasilje”, “opasno”. Dnevni list *Danas* i portal B92 prednjače u člancima koji imaju negativan odnos prema homofobnom saopštenju crkve, dok dnevni list *Večernje novosti* nema ni jedan članak na ovu temu. Dnevni list *Danas* izneo je i stav Poverenice za zaštitu ravnopravnosti Nevene Petrušić, koja je izjavila da “niko ne sme da doprinese netoleranciji i stvaranju atmosfere u društvu koja može biti loša” (Danas, 24.09.2014.a). B92 je napravio analizu teme angažujući verske analitičare koji su naglasili da “crkva ne sme da deli i da diskriminiše narod po bilo kom osnovu”, “ne sme da stvara podele koje se mogu tumačiti na različite načine i mogu kasnije eskalirati nasiljem”, “mora da iskoristi svoj ugled i obrati se pripadnicima desničarskih organizacija koje prete nasiljem”, kao i da bi crkva po pitanju homoseksualaca “morala da bude blaga, i da kaže: vi ste homoseksualci, ali ste i čeda naše crkve, vi ste njen deo” (B92, 27.02.2014.). Dakle, iako su ovi mediji preneli homofobično saopštenje SPC-a i patrijarha Irineja, kroz komentare, izjave, i odabir sagovornika jasno su osudili ovakav stav i uticaj koji on može da ima na širu javnost.

Diskurs u kojem se protivnici prava i sloboda LGBT zajednice smatraju homofobima prisutan je i u dva članka portala Dnevno.rs u kojima su intervjuisani pripadnici/e LGBT populacije, a koji naglašavaju da strah, nesigurnost i sputanost osećaju upravo zbog okruženja koje je homofobno i “daje sebi za pravo da kontroliše javnu sferu” (Dnevno.rs, 27.09.2014.). Sagovornica ukazuje da homofobno razmišljanje održava atmosferu straha, jer upravo zbog njega pripadnici/ce LGBT populacije ne mogu da žive slobodno već su na stalnom oprezu, da uvek moraju da se “uvere da je situacija čista”, jer ih stalno “gledaju popreko”, “dobacuju lezbače”, što često eskalira u nasilje u kojem su “tinejdžeri najopasniji” (Dnevno.rs, 27.09.2014.). Takođe, sagovornik upravo u homofobnom ponašanju vidi uzrok nasilja i drugih poteškoća sa kojima se susreće, kao što je “život u ilegali” i “strah”, “izbacivanje iz kuće i batine od roditelja”, “odbačenost”, jer “ovo je Srbija, i samo jedan pogrešan gest dovoljan je da doživiš jezive scene” (Dnevno.rs, 24.09.2014.).

Parada ponosa i gejevi ugrožavaju većinsku, porodičnu Srbiju

U ukupno sedam članaka identifikovan je diskurs u kojem su MI prikazani generalno kao Srbi, narod za koji je porodica temeljna društvena vrednost, a oni su pripadnici LGBT populacije kojima porodica nije važna, niti im je važna nacionalna pripadnost.

Ovaj diskurs je najprisutniji u dnevnim novinama *Večernje novosti*, i to u tri članka, od kojih su dva autorska, a jedan je preneseno saopštenje organizacije Dveri i Demokratske stranke Srbije (DSS), dok je u dnevnom listu *Blic* (dva članka), portalu B92 (jedan članak) i u dnevnom listu *Danas* (jedan članak) prisutan isključivo u agencijskim člancima koji prenose izjave predstavnika desničarskih organizacija Dveri i Treća Srbija.

Dnevni list *Danas* preneo je izjavu lidera pokreta Dveri Boška Obradovića, koji je Paradu ponosa nazvao “brukom” i “sramotom” za Srbiju, dodavši da je ona samo “početak intenzivnog pohoda ideologije homoseksualizma kroz kompletno društvo i sve državne institucije”. On optužuje pripadnike LGBT populacije da “nameću jednu ideologiju koja nešto što je neprirodno nameće kao prirodno, nešto što nije normalno predstavlja kao normalno” (B92, 24.09.2014.). Nakon Parade ponosa desničarske organizacije su uz podršku sveštenstva organizovale skup koji je počinjao kod hrama Svetog Save i išao trasom kojom je išla Parada ponosa te se završavao u Sabornoj crkvi, a sve sa ciljem “duhovnog čišćenja grada posle održane Parade ponosa” (Blic, 28.09.2014.). I ovaj skup kao i Parada ponosa prošao je bez incidenata, uz često izvikivanje negativnih parola poput “Ubij pедера”, “Peder gradom neće šetati” i sličnih. Stav organizatora ovog skupa je da oni predstavljaju i promovišu “volju većine” i “pravo lice većinske Srbije” (Blic, 29.09.2014.) koju karakterišu porodične, hrišćanske vrednosti i visok moral, a koji održavanje Parade ponosa ugrožava. Oni navode da je “Beograd Bogorodičin grad” a da će ga oni ovom šetnjom i molebanom⁹ “vratiti Bogorodici, Bogu i narodu” jer “Bog nije blagoslovio Paradu ponosa, ali je blagoslovio ovaj skup” (*ibid.*). Za razliku od njihovog skupa, Parada ponosa predstavljena je kao rezultat delovanja vlasti koja “nameće volju gejeva i ne sluša volju naroda i patrijarha” (Blic, 28.09.2014.) i time ugrožava većinsku, porodičnu Srbiju i skup koji je u “slavu srpske porodice” i “slavi život, roditeljstvo i rađanje”, dok je Parada ponosa “parada koja slavi smrt” (Večernje novosti, 29.09.2014.).

Predstavnici Treće Srbije u svom saopštenju pozivaju na zabranu održavanja Parade ponosa zbog “trenutno teške ekonomske situacije u društvu kod građana”. Oni organizatore Parade nazivaju “društveno neodgovornima”

⁹ Moleban je pravoslavno crkveno bogoslužje kojim se molitveno obraća Bogu, Bogorodici ili nekom od svetitelja.

jer organizuju “visokorizični skup u trenutku kad se Srbija oporavlja od katastrofalnih poplava” (Danas, 25.09.2014.).

Večernje novosti otišle su korak dalje, sa člankom na dve strane pod nazivom “Parada nas koštala 40 novih kuća” (*Večernje novosti*, 30.09.2014.b), a u kojem je detaljno opisano na koje se sve načine moglo da utroši novac koji je potrošen na obezbeđivanje Parade ponosa. Autor teksta navodi da “kada se podvuče crta, to paradiranje ima visoku cenu” te je “ostavilo za sobom zadovoljnu LGBT populaciju kao i Evropu koja nam je Prajd prečutno postavila kao jedan od uslova”, ali da je “osim priznanja, Prajd doneo i račun od milion evra za njegovo održavanje” kojim se moglo da “sagradi najmanje 40 kuća u Obrenovcu, Tekiji, ili Krupnju”, “obnovi i moderno opremi jedna škola ili vrtić”, a “korist bi uz ugrožena domaćinstva imala i građevinska industrija”. Autor članka takođe pravi paralelu između Parade ponosa i slučaja “Kantrimen”¹⁰: “u slučaju Kantrimen bilo [je] angažovano oko 150 policajaca, dok je o 1 100 šetača na Prajdu brinulo čak 6 800 policajaca. Na jednog geja – sedam čuvara” te pokušava da javnosti na senzacionalistički način prikaže resurse koji su utrošeni na obezbeđivanje Parade. Ono što nigde nije spomenuto jeste činjenica da Parada ponosa nije skup visokog rizika zbog njenih organizatora i učesnika, već zbog pretnji koje dolaze spolja. I u opremi ovog članka jasno je izražen negativan stav prema Paradi ponosa, pa tako saopštenje Demokratske stranke Srbije kaže da “ovaj skup vređa moral ogromne većine stanovnika Srbije” i poziva da učesnici “Paradu plaćaju sami. Dok država grca u bedi, a Novim Pazarom marširaju čudni ljudi, trajala je borba između dobro plaćenih LGBT aktivista i onih koji bi silom da zabrane ovo okupljanje”. Ovo saopštenje objavljeno je i u odvojenom članku u *Večernjim novostima*, gde se Parada još naziva “potpuno nepotrebnim događajem”, dok se podržava saopštenje crkve i patrijarha za koje se navodi da “crkva i verski lideri imaju i pravo, pa i obavezu da se iz pozicije moralnih autoriteta izjašnjavaju o svim pitanjima koja su od društvenog interesa” (*Večernje novosti*, 26.09.2014.b).

Večernje novosti su takođe objavile i autorski članak zamenika predsednika stranke Treća Srbija, Andreja Fajgelja “Parada je borba za moć” (*Večernje novosti*, 26.09.2014.a), koji u svom članku Paradu ponosa i pripadnike/aktiviste LGBT populacije predstavlja kao nasilne i kao one koji žele da ugroze porodičnu Srbiju. To vidimo u njegovom objašnjenju da se “gej marševi i parade održavaju u spomen Sonvolskih nereda [...] kada su seksualne manjine odlučile da krenu u nasilni sukob sa društvom”, i da “uvoz ove udarne pesnice gej kulture u Srbiji ne ide po planu [...] jer su mnoge parade gazile našu zemlju pod izgovorom donošenja kulture”. Stav autora je i

¹⁰ Slučaj u kojem je vozač automobila Mini Kantrimen pregazio mladića na Brankovom mostu u centru Beograda i pobjegao, a cela je istraga tekla pod sumnjivim okolnostima i izazvala ogromno interesovanje javnosti.

da LGBT populacija ima za cilj “širenje, a ne odbranu svoje seksualnosti” i nasilno nametanje ostatku populacije – “cilj parade nije da gej bude gej, već da ti i tvoje dete budete gej [...] dokle organizatori nameravaju da idu [...] dok ne ukinu službenu upotrebu reči otac i majka?” Takođe, on koristi argument spc-a te izjednačava drugačiju seksualnu orijentaciju sa pedofilijom, jer “pedofili nisu uključeni ni u LGBT ni u LGBTTIQ”, iako organizatori tvrde da zastupaju sve seksualne manjine, bez diskriminacije”.

U jednom članku prenesen je i komentar sa interneta koji pokazuje nerazumevanje za prava koja “ljudi drugačije seksualne orijentacije” traže – navodi se da oni već “šetaju gradom svakog dana, voze se autobusom, idu gde hoće” i postavlja se pitanje “šta su oni sad to dokazali” (Večernje novosti, 30.09.2014.a), što jasno podržava tezu da se Parodom ništa ne dobija jer su pripadnici LGBT populacije zapravo slobodni i prava im nisu ugrožena ni na koji način.

Mora da bude kako “moćnici sa Zapada” diktiraju

Termin Zapad spominje se u dva članka (jedan u *Danasu*, i jedan u *Večernjim novostima*). Pritom je Zapad predstavljen kao neko ko uslovljava ulazak Srbije u Evropsku uniju održavanjem Parade ponosa, protiv volje većinskog naroda. To vidimo u izjavi predsednika skupštinskog Odbora za kontrolu službi bezbednosti Momira Stojanovića koji naglašava da se “Parada mora održati jer je to jedan od uslova preko kojeg EU neće preći” i da je to “nužnost” i “više stvar nečije volje” (Danas, 24.09.2014.b). *Večernje novosti* su prenele reakcije ljudi sa interneta u vezi Parade ponosa, te je jedan od komentara da je organizovanje Parade “življavanje nad većinom” i da “moćnici sa Zapada hoće da nešto što se ljudima gadi mi priznamo da je lepo i da nam se sviđa. Znači, oni hoće ne samo da gledamo to što nam se gadi, nego još i da lažemo da nam se sviđa” (Večernje novosti, 30.09.2014.a). Iako nije zvaničan uslov za EU, (ne)održavanje Parade ponosa strani zvaničnici koriste kao argument u ocenama napretka Srbije, te u javnosti postoji prisutan stav da se ona forsira od strane vlasti kako bi se udovoljilo zahtevima stranih zvaničnika.

Gejeve se ne tiče gej parada jer ona odavno nije njihova

Zanimljivo je da u *Večernjim novostima* postoje dva teksta u kojima se pripadnici LGBT populacije “ograđuju” od Parade i njenih organizatora te o njima govore u negativnom kontekstu. Ovo ide u prilog argumentu koji se često koristi protiv organizovanja Parade, a taj je da su i neki pripadnici LGBT populacije protiv toga, ali i potvrđuje stav da unutar LGBT zajednice postoje podele baš zbog organizovanja Parade. Jedna od izjava je zapravo

komentar na Paradu prenešen sa interneta, gde gej osoba izjavljuje da “ne podržava gej paradu jer je ova zemlja u tolikim problemima da je ovo poslednje što joj je potrebno”, i takođe smatra da Parada zapravo kvari utisak o gejevima jer se na Paradi “okupljaju uglavnom kojekakvi pokušaji muškaraca [...] stiče se utisak da su svi homoseksualci poput njih, a to nije istina” (Večernje novosti, 30.09.2014.a). Takođe, *Večernje novosti* prenele su i tekst sa bloga Predraga Azdejkovića, poznatog gej aktiviste, koji ističe kako se “nas [gejeva] ne tiče gej parada jer ona odavno nije naša” jer je ona parada svih drugih koji “sve to rade preko naših legebete leđa” (Večernje novosti, 27.09.2014.). On time potvrđuje mišljenje jednog dela javnosti da Parada radi na štetu pripadnika LGBT populacije te da ide u korist organizatora, koji imaju skrivene motive.

Desničari su promoteri nasilja

Negativan stav prema onima koji promovišu nasilje prisutan je u četiri članka: po jedan u dnevnim novinama *Blic* i *Danas*, i dva na portalu B92.

Nakon Parade ponosa u Beogradu došlo je do incidenta u kojemu je napadnuta zgrada B92 kao i policajci koji su je čuvali. Prilikom napada napravljena je materijalna šteta na zgradi B92 i okolnim vozilima i objektima, a u napadu je povređeno i nekoliko policajaca koji su obezbeđivali objekat. Povodom ovog napada medijska kuća B92 i urednik informativnog programa Veran Matić izdali su saopštenje u kojem jasno iskazuju svoj stav prema Paradi i prema njenim agresivnim protivnicima. B92 sebe naziva promoterom “slobode govora, tolerancije i različitosti” koji su “uvek bili i ostali na prvoj liniji borbe protiv isključivosti, diskriminacije i nasilja u srpskom društvu”, dok i samu Paradu nazivaju “najvažniji događaj u gradu” kojem su “posvetili niz emisija i priloga” sa željom da se održi uz puno “razumevanja, razloga, motiva, i u prvom redu prava na slobodu”. Napad na svoju medijsku kuću B92 karakteriše kao “napad na normalnost jedne zemlje” dok one koji su ih napali naziva “huligani, takozvani navijači, a pre svega kriminalci, koji moraju biti proganjani i drastično kažnjavani” (B92, 28.09.2014.). Takođe, u drugom članku verski analitičar Nikola Knežević naglašava da su promoteri nasilja tj. desničarske organizacije one zbog kojih je Parada skup visokog rizika, a ne učesnici/ce Parade ponosa, tj. da je “visoka rizičnost održavanja” prisutna upravo zbog toga što je “ekstremno desničarske grupe” koriste za “samopromociju i stvaranje atmosfere linča i mržnje” (B92, 27.09.2014.).

U članku “Desničari prete bez ustezanja” (Blic, 27.09.2014.) autorka Zorica Lazarević analizira poznate desničarske organizacije koje su ranijih godina, ali i sada bile aktivne oko Parade ponosa. Ona izjave pripadnika

ovih grupacija opisuje kao “skandalozne” (Blic, 27.09.2014.), a njihove pripadnike kao “izuzetno opasne po društvo”, “nasilne”, koji “predstavljaju stalnu pretnju” i koji su “nalik na terorističke grupe” (Blic, 27.09.2014.), dok ih *Danas* naziva “ratoborne grupice” i “huligani” koji su “besciljno lutali gradom sa flašama alkoholnog pića u rukama, vidno opijeni” i “neorganizovani, sa obesmišljnim ciljem, sedeli po klupama” (Danas, 29.09.2014.b).

Zaključak

Parada ponosa 2014. godine u Srbiji protekla je u drugačijoj atmosferi nego proteklih godina. Pretnje su bile slabije i manje vidljive nego ranije kada se zbog njih Prajdovi nisu niti održali¹², a pripadnici vlasti jasno su iskazivali pozitivan stav i neophodnost održavanja Parade, što se vidi i u načinu na koji su mediji izveštavali o ovom događaju. Većina tekstova bila je neutralna, a mišljenje je u najvećoj meri iskazivano kroz izjave zvaničnika. Država se prvi put jasno ogradila od crkve, a predstavnici vladajuće koalicije, opozicije i stručna javnost oštro su osudili njeno homofobno saopštenje, kao i izjave patrijarha. Jedino je dnevni list *Večernje novosti*, koji je poznat po svojim konzervativnijim stavovima, imao veći broj izrazito negativnih autorskih članaka koji su jasno osuđivali održavanje Parade ponosa i pripadnike LGBT populacije. Za razliku od njih, B92 i *Danas* imali su očigledno pozitivan stav prema Paradi, a negativan stav bio je prisutan isključivo u prenesenim saopštenjima desničarskih organizacija. B92 se u svom saopštenju jasno definisao kao medijska kuća čiji se rad bazira na vrednostima poput “tolerancije”, “slobode”, “demokracije”, “poštovanju različitosti” (B92, 28.09.2014.). Dnevni list *Danas* pored osude crkve i desničarskih organizacija ima i izuzetno pozitivan izveštaj sa same Parade ponosa u kojem je autor teksta naglasio da je “atmosfera bila krajnje pozitivna – muzika, baloni, međusobno druženje”, a da su se “mnogi građani koji žive u obližnjim zgradama pojavili na svojim terasama i mahali” (Danas, 29.09.2014.) – što je tek delimično istinito, jer je veliki broj stanara okolnih zgrada dobacivao pogrdne reči i na drugi način pokušavao da pokaže negativan stav prema učesnicima Parade. Ovakvo selektivno prikazivanje informacija prisutno je i u odabiru izjava zvaničnika, gde su odabrane isključivo izjave onih zvaničnika koje su pozitivne u odnosu na održavanje Parade i pripadnike LGBT populacije. Za razliku od *Danasa*, *Večernje novosti* su prenele isključivo negativne komentare sa interneta.

¹² Zbog pretnji nasiljem i visoke rizičnosti skupa, najavljene Parade ponosa u Beogradu otkazane su 2001., 2004., 2009., 2011., 2012. i 2013. godine.

Mediji u Bosni i Hercegovini: pokret Dveri i politika u Srbiji ujedinjeni protiv LGBT zajednice

Iako je iz uzorka inicijalno izdvojeno 50 članaka u kojima se spominjao LGBT *Pride* u Beogradu, analizom je utvrđeno da je samo u 3 članka jasno izražen diskurs, dok su u svim ostalim člancima novinarke i novinari izvještavali neutralno, poštivajući profesionalne novinarske standarde. Diskursi su pronađeni u jednom članku u dnevnom listu *Nezavisne novine* te u dva članka koja su objavljena na portalu Klix.ba.

Pronađeni su sljedeći diskursi:

1. LGBT / Srbija (srbijansko društvo)
2. LGBT / pokret Dveri
3. Liberali / konzervativci (*gay* / *anti-gay*), gdje je jasno da su liberali zagovornici sloboda *gay* populacije, a konzervativci im se protive.

LGBT zajednica – problem za srbijansko tradicionalno društvo

Srbijansko društvo, jednako kao i većina društava balkanskih država vrši *othering* svih koji na bilo koji način odstupaju od zadanih tradicionalnih društvenih vrijednosti. Ništa drugačije nije ni u slučaju postupanja prema LGBT zajednici, što se može zaključiti i iz stava medija u BiH koji su izvještavali o LGBT *Pride*-u u Beogradu. LGBT zajednica je marginalizirana, prije svega jer nije bila od značaja političkim vođama te svoj identitet nije izgradila promovirajući populističku ideologiju, što dokazuje kako je u poslijeratnom razdoblju u trendu bilo biti protiv, a ne za LGBT prava. Taj stav promovira se putem marketinga koji je izgrađen na konzervativnim stavovima koje zagovara politička desnica:

“Postoje neke druge grupe koje su svoj identitet izgradile na agresiji prema LGBT populaciji i nije tajna da su neke od tih grupa u određenim momentima bile od koristi državi i da su povezane indirektno ili direktno sa organizacijama, sportskim klubovima u čijim upravama sjede državni predstavnici.” (Nezavisne.com, 25.09.2014.a)

Osim što je vidljiv generalno negativan stav o LGBT zajednici, kroz medijsko izvještavanje o ovoj temi, može se zaključiti da ono utječe na stvaranje javnog diskursa koji doprinosi suzbijanju (utišavanju) LGBT zajednice i za finalnu posljedicu ima potkopavanje tolerancije cijelog srbijanskog društva

(ali indirektno i bosanskohercegovačkog društva, promovirajući takav stav u tamošnjim medijima) prema LGBT populaciji:

“Tradicijska društva kakva je Srbija, mada ni zapad nije sterilisan, više vole te ‘pipave’ stvari među četiri zida, kućna, manastirska, hotelska... Može i u šumici, sve dok te ne uhvate.” (Nezavisne.com, 25.09.2014.b)

Predstavnici pokreta Dveri ujedinjeni protiv LGBT zajednice

Diskurs u kojem je LGBT zajednica suprotstavljena konzervativnim i tradicionalnim vrijednostima vjerovatno je najočekivaniji pri prvoj pomisli na izvještavanje o ovom događaju, ali je definitivno i u nađenim člancima bio najzanimljiviji. U ovom su medijskom diskursu na jednoj strani LGBT populacija i liberali koji promoviraju liberalne stavove i toleranciju, dok s druge strane imamo pokret Dveri, konzervativce i političke desničare koji promoviraju konzervativne stavove i desničarsku politiku, a u određenim slučajevima pridružuju im se i oni koji promoviraju nasilje jer pod svaku cijenu žele eliminisati bilo što suprotno njihovoj ideologiji kao i one koji pokušavaju “odvratiti” njihove sljedbenike od crkvenog ili bilo kojeg drugog vjerskog učenja.

Pokret Dveri se vjernicima i sloju društva koji poznaje njihove stavove (pa makar i ako nisu članovi pokreta), posredno putem medija obraća rječnikom koji im je poznat i blizak, nastojeći promovisati suzbijanje same pojave kao i “outovanja” *gay* populacije. Konkretna cilj im je utišati predstavnike *gay* populacije kao i *pro-gay* stavove u društvu. Tako u jednom od pronađenih članaka pokret Dveri poziva građane da se pridruže litiji¹³, kako bi se “neutralisalo” održavanje Parade ponosa, time istovremeno propagirajući konzervativne stavove, netrpeljivost prema drugim grupama (čak marginaliziranim), pa u konačnici i nacionalizam. Ovakva promocija nacionalizma nije čudna ako uzmemo u obzir da su Dveri jedna od grana svetosavskog nacionalističkog pokreta koji zagovara desničarsku političku ideologiju, a koja je na balkanskom tlu prisutna ponovno nakon 1990-ih godina. Zbog ideologije koju zagovaraju, ne čude ovakve izjave usmjerene prema *gay* populaciji i svima onima koji sudjeluju na *Pride*-u i na taj način daju podršku LGBT zajednici:

“Pokret “Dveri” pozvao je građane da im se pridruže u litiji, koja će proći ulicama Beograda popodne, kako bi se neutralisalo održavanje gej parade.” (Klix.ba, 28.09.2014.a)

¹³ Litija je sveta šetnja gradskim ulicama koju predvode pravoslavni patrijarsi, a okuplja kako predstavnike sveštenstva tako i građane. Litija se održava kako na redovne pravoslavne praznike tako i povodom značajnih događaja.

U ovom se članku koriste negativno konotirane metafore koje bi trebale izazvati senzibilitet kod čitatelja, uvjeravajući da je “ono drugo” pogrešno, a ideja o većinski ispravnom se publici približava jednostavnim pojmovima koji izazivaju empatiju, osjećaj za pripadnost naciji ili tradiciji. Tako i članovi pokreta Dveri, u svojim izjavama i pozivima, litiju nazivaju “porodičnom šetnjom” kako bi građanima ukazali na to da je njihova aktivnost pravilna (jer je porodična, a porodično znači dobro jer je tradicionalno), dok je “ono drugo” pogrešno (jer je u njihovim izjavama ta šetnja bogohulna, sramna i antihrišćanska). Dveri se u svojim izjavama nisu zadržale samo na tradicionalnim vrijednostima i promoviranju standardizovanog ponašanja, već se obraćaju i vjernicima (skupini koja je potencijalni čitatelj vijesti) te su im prilagodili jezik objasnivši da će biti održana “svenarodna litija” koja će da “okadi centar Beograda” (Klix.ba, 28.09.2014.b). Osim što promoviraju konzervativizam i insistiraju na obezvređivanju, *anti-gay* izjave organizacije Dveri u sebi sadrže i elemente govora mržnje jer pozivaju sve građanke i građane da se pridruže litiji, kako bi se eliminisalo nešto što je bogohulno (i negativno) te sramno:

“Plan je da ova svenarodna litija i porodična šetnja, na čelu sa beogradskim sveštenicima, prođe svim centralnim beogradskim ulicama kuda je prošla bogohulna gej parada i okadi centar Beograda posle ove sramne, antihrišćanske manifestacije.” (Klix.ba, 28.09.2014.b)

Istovremeno organizatori *Gay* parade nisu imali kontra izjave (ili su ih imali, ali ih mediji nisu prenijeli).

Liberali su *pro-gay*, konzervativci su *anti-gay*

Bilo je očekivano da će se u medijima pripadnike *gay* zajednice pokušati prikazati unutar diskursa liberalno – konzervativno. Svaka ideologija koristi medijski prostor namijenjen ovoj i sličnim temama kako bi propagirala svoje stavove. Iako, u ovom slučaju medijskog prostora i nije bilo tako mnogo. U tri analizirana članka dominantne su bile izjave srbijanskog premijera Aleksandra Vučića, koji pripada *anti-gay* struji koja proklamira konzervativne stavove i uvjerenja. Za razliku od drugih izjava, kod njega su jasno razdvojeni diskursni MI – ONI, gdje su MI svi sa *anti-gay* stavovima, a ONI su *pro-gay*:

“Očekujem da ti što šetaju budu srećni što šetaju.” (Klix.ba, 28.09.2014.a)

Ovakvo pozicioniranje doprinosi već spomenutom *othering-u*, ali u isto vrijeme služi i promoviranju desničarske politike¹⁴, čiji je Vučić predstavnik.

¹⁴ Aleksandar Vučić ključna je figura Srpske napredne stranke (SNS) koja je u Srbiji na vlasti od 2012. godine. Stranka promovira nacionalističke i konzervativne ideje. Osim Vučića, zagovornik iste ideje je i predsjednik stranke, aktuelni predsjednik Srbije, Tomislav Nikolić.

Zbog takvog *background-a*, Vučić u svim izjavama nastoji da negoduje zbog održavanja parade kako bi se dodvorio svojim biračima (koji su većinom ili gotovo svi zagovornici istih/sličnih ideja), ali se istovremeno trudi da u svojim izjavama bude štur i ponekad neodređen, kako ne bi izazvao preveliku buru reakcija od strane javnosti koja drugačije razmišlja, što i ne čudi, budući da se u trenutku davanja izjava nalazio na vlasti, a ne u opoziciji:

“Lagao bih kada bih rekao da sam oduševljen svim tim.” (Klix.ba, 28.09.2014.b)

Samom izjavom u kojoj paradu naziva “to” a pripadnike LGBT zajednice “ti” jasno definiše diskurs MI-ONI, gdje se i jezički udaljava od LGBT zajednice obezvređujući ih, jasno se pozicionirajući. Međutim, u isto vrijeme Vučić jasno želi ostati negdje na sredini, ne ni potpuno “desno”, gdje su se svojim izjavama pozicionirale Dveri, pokret koji promoviše konzervativne i desničarske ideje, ali ne ni previše lijevo, da ne bi iznevjerio svoje glasače i simpatizere Srpske napredne stranke (SNS). Pri tome daje do znanja kako je on premijer koji vrijedno radi svoj posao, a za pripadnike LGBT zajednice koristi izraz “homoseksualci”¹⁵:

“Moje demokratsko pravo je da ne budem na Paradi ponosa ili homoseksualaca, zovite to kako hoćete, imam druge obaveze.” (Klix.ba, 25.09.2014.a)

“E baš neću da šetam, ne pada mi na pamet!” (Klix.ba, 25.09.2014.c)

Komentarišući reakcije Srpske pravoslavne crkve na LGBT *Pride* u Beogradu, autorica teksta pokušava analizirati tradicionalnu povezanost između nevoljkog prihvatanja egzistiranja i djelovanja LGBT populacije u Srbiji i “guranja pod tepih” brojnih slučajeva pedofilije koji su se dešavali čak i u okviru crkvenog klera, ali i slučajeva incesta o kojima je SPC često odbijala govoriti i davati komentare. Iz takvih slučajeva rađa se i pitanje – koji je razlog tome da je u konzervativnim, desnim stavovima prisutna iznimno jaka doza otpora prema LGBT populaciji i nečemu što je apsolutno normalno i prirodno kod jednih društvenih skupina, dok je kod drugih konstantno prisutna doza osude pa čak i revolta uz želju da se promoviše nasilje prema takvim osobama?! Odgovor na ovo pitanje niti je jednostavan, niti ga možemo dati. Međutim, možemo zaključiti da je stav srbijanskog društva spram egzistiranja i djelovanja LGBT populacije u Srbiji generalno negativan te da trenutno ne postoje preduslovi za jače propagiranje njihovih prava i promoviranje tolerancije. S druge strane, treba se zapitati, je li mentalitet u državama Balkana još uvijek na takvom nivou da se određena prava koja se odavno priznaju u Zapadnoj Evropi (kao u slučaju prava LGBT osoba)

¹⁵ Zastarjeli klinički termin za osobe čija je seksualna orijentacija usmjerena prema osobama istog spola, odnosno osoba koju seksualno i/ili emocionalno privlače osobe istog spola. Termin je neprikladan i mnogi gejevi i lezbejke smatraju da je uvredljiv. Bolji termini su “gej” i “lezbejka”. Izvor: Čitanka LGBT ljudskih prava, Sarajevski otvoreni centar i Heinrich Böll Stiftung, Sarajevo 2012., str. 268.

u državama Balkana uporno krše jer vjerovatno ne odgovaraju ideologiji i vladajućoj politici (pokretu Dveri, SPC-u ili SNS-u).

“Doduše, može biti da ga je njihov “greh” inspirisao za pitanje: ‘Ako je gej seksualno opredeljenje opravdano i treba ga propagirati, na osnovu čega to isto ne važi i za pedofiliju, masovno raširenu u zapadnom svetu, incest... Po čemu je njihovo pravo manje pravo od takozvanog prava vaše seksualne (dez)orijentisanosti?’” (Nezavisne.com, 25.09.2014.)

Parada ponosa – opsada Beograda

Članak koji želimo istaknuti objavljen je na internetskom portalu Klix.ba, 28.09.2014. godine. Autor članka je nepoznat, ali je naznačeno da se radi o članku inicijalno objavljenom u SRNA-i (Novinska agencija Republike Srpske). Naziv članka je “Beograd pod opsadom zbog ‘Parade ponosa’”. Članak je objavljen na 4 stranice A4 formata, a opremljen je i galerijom fotografija sa *Pride*-a. Razlog za izbor ovog članka jeste jasno prikazan diskurs o LGBT zajednici i promotorima nasilja, uz primjese govora mržnje, a obuhvata i diskurs u kojem se na suprotnim stranama nalaze pripadnici LGBT zajednice i žandarmerija koja je faktički metafora srbijanskog društva.

Članak je opremljen galerijom fotografija, međutim, niti na jednoj od njih nije prikazana atmosfera *Pride*-a, šetnja i slike građanki i građana koji su učestvovali u povorci, već su prikazani kordoni policije i tzv. “opsada” Beograda zbog održavanja Parade. Ovakvo korištenje vojnih metafora često za cilj ima stvaranje konflikta, direktnim referiranjem na predožbe o ratu i ratnom stanju pa je i iz tog razloga ovaj članak zanimljiv.

Izjave Aleksandra Vučića te izjave pokreta Dveri, članku daju diskursnu notu. Vučić se ograđuje od *Pride*-a na “otmjeniji način”, ali ističući jasnu poruku da ne podržava *Pride* i da ti “što šetaju budu srećni što šetaju” te da “nije oduševljen s tim”. Pokret Dveri pak Paradu želi “neutralisati” i to putem litije. Pokret poziva sve građane na litiju i objašnjava da se radi o “porodičnoj šetnji” čime želi ukazati kako je litija porodični događaj dok *Pride* propagira suprotne vrijednosti. Učesnici litije izdali su saopštenje u kojem Gay paradu prozivaju “bogohulnom” pozivajući na njeno neutralisanje, tvrdeći da je *Pride* “sramna, antihrišćanska manifestacija”. Iz ovih izjava nazire se govor mržnje. Dveri navode da litija slavi “život, brak i rađanje” čime jasno ističu kako *Pride* ne promovise iste vrijednosti.

Ovakvo izvještavanje o različitostima ne samo da za krajnji cilj ima produbiti netrpeljivost prema LGBT populaciji već i generalno u svijest građana unijeti netrpeljivost prema bilo čemu drugačijem. Izjave poput ovih potiču

nasilje, nemire i netoleranciju te vrše *othering gay* populacije. U Vučićevim izjavama o *Pride*-u koriste se jasne jezičke odrednice koje ga distanciraju od dešavanja pa i cijele teme, pa kaže: “Očekujem da ti što šetaju budu srećni što šetaju”, i “Lagao bih kada bih rekao da sam oduševljen svim tim.” Tako se daje poruka građanima da jedan ovakav događaj predstavlja opasnost za sigurnost i porodicu.

Zaključak

Ne može se dati jasan odgovor zbog čega je u tradiciji društava zemalja Balkana da izoluju određene grupe i umjesto da promovišu toleranciju prema njima uporno promovišu nasilje. Ono na šta se može dati odgovor jeste da mediji u BiH o LGBT populaciji, njihovim pravima i njihovim aktivnostima (među kojima je bio i LGBT *Pride* u Beogradu) jako malo izvještavaju, a da su članci koji govore o ovoj temi izrazito šturi, ne daju dovoljno informacija i različitih pogleda, većinom su u formi vijesti o aktuelnoj temi koja je samo tog dana aktuelna i tu priča više-manje završava. Sam broj članaka koji su se bavili ovom temom (njih ukupno 50 u zadanom vremenskom okviru te 3 članka sa diskursom) već dovoljno govori o njenoj popraćenosti, ali i raspoloženju novinara da o njoj izvještavaju. Politički pritisak, nedostatak zainteresirane publike, kao i nesamostalno finansiranje medija, samo su neki od razloga zbog kojih se o ovoj temi nedovoljno i/ili neobjektivno izvještava uporno vršeći obezvređivanje i marginaliziranje prava LGBT zajednice. Tome u prilog govori i činjenica da nije pronađen niti jedan *pro-gay*/LGBT članak, a svi oni s izraženim stavom bili su negativno orijentisani spram LGBT populacije.

Koliko je balkansko društvo netolerantno i negativno nastrojeno u pogledu pitanja prava i položaja LGBT zajednice govore i pozivi predstavnika pokreta Dveri koji sadrže i elemente govora mržnje, a u kojima se građane poziva na neutralisanje Parade putem zajedničke litije ulicama Beograda: “Pokret “Dveri” pozvao je građane da im se pridruže u litiji, koja će proći ulicama Beograda popodne, kako bi se neutralisalo održavanje gej parade.” (Nezavisne.com, 28.09.2014.)

Ovakvi stavovi, prisutni u medijima i u 21. stoljeću, potiču na mržnju i stvaraju pogodno tlo za ovakve stavove i u budućnosti. Iako su mediji u BiH o ovoj temi izvjestili u 50 članaka, većina je bila kratkog informativnog karaktera, usmjerena na politička pitanja i izjave premijera Srbije Aleksandra Vučića o Paradi ponosa. Možda i najburnije reakcije *Pride* je izazvao kod pokreta Dveri, koji su osim pozivanja na organizovanje litije, građanke i građani pozivali da litiju obave kao porodičnu šetnju u kojoj će učestvovati sveštenici kako bi se ovaj sramni događaj neutralisao.

Način na koji društva balkanskih država gledaju na ovakva pitanja, o kojima npr. Katolička crkva u Evropi, ako se prisjetimo Papinih riječi, izjavljuje da “svatko ima pravo drugoga da voli”, govori o stagnaciji u razvoju društava i političkog mišljenja na Balkanu te generalno još uvijek prisutnim arhaično-tradicionalno-negativnim stavovima o iole osjetljivim pitanjima. Dodamo li tome vojne metafore korištene u analiziranim člancima koje imaju za cilj prikazati kako se u susjednoj Srbiji dešava nešto negativno i kako se država i društvo protiv toga imaju i boriti, tada je u potpunosti jasno da je izražen stav da se protiv Parade treba boriti, a ne podržati je.

**THE MEDIUM IS
THE MESSAGE_**

foto
Anja Sterić

Mediji u Hrvatskoj: Beogradska Povorka ponosa dokaz je napretka ili nazadovanja demokracije u Srbiji

Povorka ponosa, održana u Beogradu 28. rujna 2014., izazvala je vrlo malu pažnju hrvatskih medija. Osim kratkih vijesti o događaju, u medijima koje smo obuhvatili istraživanjem pronađeno je samo pet članaka, opširnijih izvještaja – tri članka u *Jutarnjem listu* i dva u *Novom listu*. U *Jutarnjem listu*, uz vrlo detaljan izvještaj potkrijepljen brojkama o Paradi ponosa (7 000 policajaca, 400 akreditiranih novinara, 1 000 sudionika povorke, 300 metara dužina šetnje, 17 dežurnih prekršajnih sudaca, 5 000 prosvjednika protiv *Pride-a*), nalazimo jedan kraći analitički tekst te intervju s organizatorom Povorke ponosa. U *Novom listu* objavljen je jedan opširan izvještaj o Paradi i jedan kraći o reakcijama međunarodne zajednice i ključnih aktera u Srbiji neposredno nakon samog događaja.

U svih se autora/ica kao samorazumljiv prepoznaje pozitivan stav prema Paradi ponosa koju ocjenjuju jednim od dokaza napretka ili nazadovanja u podizanju razine demokracije kroz poštivanje ljudskih prava marginaliziranih skupina. Vidljivo je to izborom osoba koje se citira, načinom imenovanja protivnika Parade kao huligana, provokatora, osoba s četničkim znakovljem, “homofoba koji divljaju” i zaključka kako je Povorka ponosa “pobjeda za LGBT populaciju u Srbiji i njihove simpatizere koji su se više godina borili da na miran način izraze svoje pravo na okupljanje i izražavanje mišljenja” (Novi list, 30.09.2014.). Fotografije suprotstavljaju prizore policije pod teškim naoružanjem i divljanja protivnika sa scenama iz Povorke u kojima se sudionici/e drže za ruke, puštaju balone, nose zastavu duginih boja.

U svim člancima najveća se pozornost posvećuje odnosu države, odnosno trenutne vlasti, prema Paradi ponosa i LGBT zajednici. Članci detaljno opisuju koliko je policijskih i žandarmerijskih snaga angažirano na osiguravanju skupa, što je rezultiralo uspjehom i izostankom grubog nasilja prisutnog u dva prethodna pokušaja organiziranja povorke ponosa (2001. i 2010. koje su, kako navodi članak u *Novom listu*, “završile krvoprolićem”) (Novi list, 30.09.2014.). Citira se sudionike ili promatrače koji zaključuju da je “Pride bio uspješan” jer je “postojala politička volja za njegovo održavanje”, jer je “na izvjestan način razbijena sprega između nasilja i institucija koja je ranije postojala” te u više navrata zaključuje kako “država može kad hoće” (*ibid.*).

Dok se u *Novom listu* najveća pažnja posvećuje sagledavanju događaja u kontekstu pristupnih pregovora Srbije o ulasku u Europsku uniju, pa se citira Štefana Fülea, komesara za proširenje eu, koji je događaj ocijenio kao “prekretnicu u suvremenoj povijesti demokratske Srbije” (*ibid.*), članak u *Jutarnjem listu* novinarke Snježane Pavić daleko je kritičniji te zaključuje,

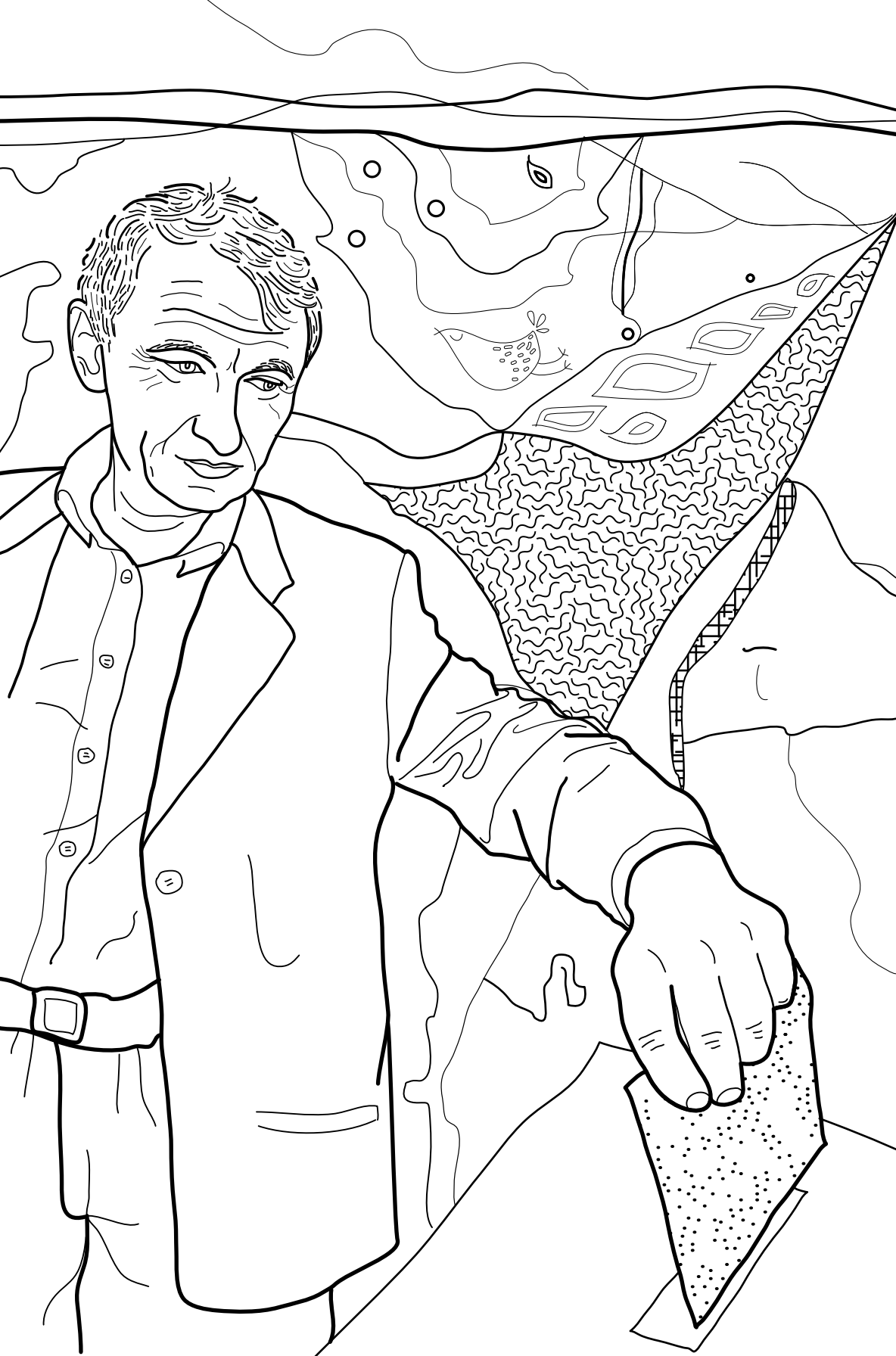
na temelju izjava premijera Aleksandra Vučića, kako “od zahvaljivanja nasilnicima na suzdržanosti pa do tolerantnog društva treba još puno jahanja” (Jutarnji list, 30.09.2014.b).

U svim izvještajima s događanja osvrće se na reakcije Srpske pravoslavne crkve koja se duboko protivi Paradi ponosa i priznavanju prava LGBT osoba. U *Jutarnjem listu* u okviru nalazimo informaciju kako su “s protivnicima Parade hodali pravoslavni svećenici koji su nosili ikone u rukama” (Jutarnji list, 29.09.2014.), a u *Novom listu* se, opet u okviru, citira protojereja Dragu Ubiparipovića koji sudionicima Parade i onima koji je podržavaju nudi dolazak u hram Svetog Save “kako bi se duhovno izliječili” (Novi list, 29.09.2014.). Crkva je izravno povezana s protivnicima Parade i sudjeluje u prosvjedima a protojerej naglašava kako crkva tu pošast ne može prihvatiti “zbog šake dolara”. Iz intervju s organizatorom povorke doznajemo kako je homofobno pismo patrijarha Irineja kojim je zahtijevao zabranu Parade ponosa naišlo na negativne reakcije javnosti pa se LGBT zajednica nije morala sama s njim sučeljavati.

U člancima nema nikakve usporedbe sa situacijom u Hrvatskoj niti nalazimo ma i jednu usporedbu s povorkama ponosa koje su održane u Zagrebu i Splitu, kao ni sa stavom Katoličke crkve prema LGBT zajednici.

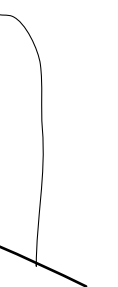
foto
Nika Obućina

Opći izbori u BiH 2014.

U Bosni i Hercegovini (BiH) su 12. listopada 2014. održani opći izbori za novi saziv tročlanog Predsjedništva države, kao i za zastupnike u državnom Parlamentu, dva entitetska Predstavnička doma i 10 kantonskih skupština. Pravo glasa imalo je približno 3,3 milijuna građana BiH. Usto, građani Republike Srpske birali su i predsjednika te dva dopredsjednika tog entiteta. Tijekom predizborne kampanje mediji nisu zabilježili žestoke obračune među glavnim političkim akterima, što je donekle neobično, budući da je "država u ozbiljnoj institucionalnoj i ekonomskoj krizi te opterećena neriješenim etničkim odnosima i potpunom blokadom euroatlantskih integracija".¹⁶ Što se tiče potencijalnih dobitnika i gubitnika ovih izbora, ponajviše je neizvjesnosti bilo među bošnjačkim strankama, gdje su prema predizbornim anketama četiri prilično izjednačene političke opcije tražile prevagu. Ankete su najveće šanse davale Demokratskoj fronti (DF) Željka Komšića i Stranci demokratske akcije (SDA) Bakira Izetbegovića, koji je i bio najizgledniji kandidat za još jedan mandat bošnjačkog člana Predsjedništva BiH. Uz ova dva kandidata, šanse za uspjeh su prema anketama pokazivali i Emir Suljagić iz Demokratske fronte (DF) te Fahrudin Radončić iz Saveza za bolju budućnost (SBB). Indikativno je to da se Socijaldemokratskoj partiji (SDP) zbog loših rezultata na vlasti u protekle četiri godine davalo najmanje šanse za uspjeh.¹⁷

Kad je riječ o hrvatskim strankama, koaliciji predvođenoj Hrvatskom demokratskom zajednicom BiH (HDZ BiH) s Draganom Čovićem na čelu, predviđalo se dobivanje više od dvije trećine hrvatskih glasova. Također, ponovno su se javljale spekulacije kako bi Bošnjaci mogli iskoristiti svoju brojčanu nadmoć te izbornim inženjeringom utjecati na izbor hrvatskog člana Predsjedništva BiH. Sa srpske pak strane, predizborne ankete za izbore za Narodnu skupštinu Republike Srpske ukazivale su na neizvjestan rezultat između vladajuće koalicije Milorada Dodika sastavljene od Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Demokratskog narodnog saveza (DNS) i Socijalističke partije (SP) te oporbene koalicije Srpske demokratske stranke (SDS), Srpske radikalne stranke Republike Srpske (SRS RS) i Partije ujedinjenih penzionera (PUP). Istovremeno, pobjeda Milorada Dodika kao kandidata za predsjednika Republike Srpske činila se prilično izvjesna iako je njegova stranka SNSD prilično izgubila na popularnosti te je bilo upitno hoće li zadržati vlast.

Izborni rezultati pokazali su da su pobjednici stranke HDZ BiH, SDA i SDS, koje su u BiH pobijedile i 1991. neposredno prije početka rata. Čelnici

¹⁶ Dejan Jazvić "Hrvati strahuju od novog inženjeringa na izborima u BiH", *Vecernji.hr*, 10.10.2014. u 9:30, <http://www.vecernji.hr/svijet/hrvati-strahuju-od-novog-inzenjeringa-na-izborima-u-bih-966190> (28.03.2015.).

¹⁷ *Ibid.*

HDZ-a BiH i SDA, Dragan Čović i Bakir Izetbegović, proglasili su pobjedu na izborima za hrvatskog i bošnjačkog člana BiH Predsjedništva kao i njihovih stranaka na općim izborima, dok je u Republici Srpskoj situacija bila kompliciranija te je konačni rezultat bio iznimno tijesan. Na izborima za Narodnu skupštinu RS-a pobijedio je Dodikov SNSD, a sam Milorad Dodik izabran je za predsjednika Republike Srpske kao kandidat koalicije SNSD, DNS i SP dok je na izborima za srpskog člana Predsjedništva BiH pobjedu odnio Mladen Ivanić, kandidat koalicije Savez za promjene, s prednošću od nepunih 2 000 glasova pred protukandidatkinjom koalicije SNSD, DNS i SP, Željkom Cvijanović.

foto
Valnea Vrečić

Mediji u Bosni i Hercegovini: Tko smo MI, a tko su ONI

Za ovo istraživanje o medijskim diskursima u izvještavanju o općim izborima u BiH 2014. iz perspektive bosanskohercegovačkih medija analizirale smo 7 medija: od štampanih novina analizirale smo tri dnevne novine (*Dnevni avaz*, *Nezavisne novine* i *Dnevni list*), jedne sedmične novine (*Start*) i jedne dvosedmične novine (*Dani*), a od online medija dva internetska portala (*Klix.ba* i *Nezavisne.com*). Analiza članaka vršena je u vremenskom periodu od 06.10.2014. do 13.10.2014. godine. Analizom smo buhvatile medijski diskurs iz cijele BiH, s naglaskom na to da je svaki konstitutivni narod imao predstavnike “svojih medija”.

Iz cjelokupnog korpusa objavljenih članaka izdvojile smo ukupno 25 članaka u kojima smo prepoznale medijske diskurse na razini MI-ONI. U *Dnevnom avazu* analizirano je 4 članka, u *Dnevnom listu* 7 članaka, u *Nezavisnim novinama* 4 članka, na portalu *Klix.ba* 4 članka, na portalu *Nezavisne.com* 6 članaka, dok sedmične novine *Dani* i dvosedmične novine *Start* nisu imale članaka u kojima smo prepoznale diskurs.

Zbog kompleksnosti međuetničkih odnosa unutar BiH, kao i onih između BiH i susjedne Hrvatske i Srbije, medijske diskurse prisutne u analiziranim člancima podijelile smo u nekoliko kategorija koje ćemo objasniti i opisati:

1. Diskursi koji se odnose na geografsku podijeljenost. Riječ je o diskursima koji se odnose na poziciju MI-ONI (a) unutar Bosne i Hercegovine, (b) izvan BiH, a unutar regije (susjedne države Hrvatska i Srbija) te (c) u ostalim državama.
2. Unutar Bosne i Hercegovine, postoji još jedna vrsta medijskih diskursa u kojima se ONI, odnosno drugi, definiraju ovisno o tome tko preuzima poziciju MI – Hrvati, Srbi ili Bošnjaci.

U ovom kontekstu, bilo je gotovo nemoguće govoriti o diskursu ONI-ONI, jer se u analiziranom uzorku medijskih tekstova niti jedan medij nije pokazao kao nezavisan od određene političke struje.

Bošnjaci, Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini – tko je kome prijatelj i partner, a kome neprijatelj i prijetnja?

MI – Srbi

U medijskom diskursu na području BiH u kategoriji Srbi iz pozicije MI pozicionirale smo sljedeće kategorije: MI – Srbi / ONI – Hrvati, MI – Srbi /

ONI – Bošnjaci, MI – Srbi / ONI – Bošnjaci i Hrvati iz Federacije BiH te MI – Srbi / ONI – Srbi, kada je riječ o Srbima koji međusobno zastupaju različite politike. Najviše članaka u kojima su prisutni diskursi iz ovih kategorija objavljeno je u *Nezavisnim novinama* koje izlaze na teritoriji Republike Srpske i njihovoj internetskoj inačici Nezavisne.com. *Nezavisne novine* i portal Nezavisne.com su za vrijeme predizborne kampanje u puno većoj mjeri pratili kampanju koju je vodio SNSD i davali mu veći značaj od drugih partija. Štoviše, pred sam početak predizborne šutnje za opće izbore 2014. godine, novine koje indikativno nose ime *Nezavisne novine*, a isti članak prenio je i portal Nezavisne.com (zbog toga što su članci bili identični, analiziran je samo jedan tekst) objavljuju intervju sa samo jednim od predsjedničkih kandidata i to onim iz SNSD-a (Nezavisne.com, 10.10.2014.). U člancima koji su objavljeni i koje smo analizirale u *Nezavisnim novinama* i na portalu Nezavisne.com, novinari/ke su prenosili/e samo nizanje izjava odabranih političara/ki te nisu ponudili/e širu analizu izbora, niti iznosili/e ikakva suprotna mišljenja, zaključke, poruke i slično.

Hrvati su partneri Srbima

Kada je riječ o diskursu MI – Srbi / ONI – Hrvati, uglavnom se govori o partnerskim odnosima Srba u Republici Srpskoj (RS) i Hrvata u Federaciji BiH (FBiH). Tako su mediji prenosili izjave Milorada Dodika (SNSD) kako će podržati Hrvate u namjeri da naprave treći entitet, ali na teritoriji FBiH, sa tim da od njih očekuje podršku kada je riječ o formiranju vlasti na nivou BiH: “Kada je riječ o formiranju vlasti na nivou BiH, prije svega Savjeta ministara, računamo da ćemo imati partnerstvo sa HDZ-om”, rekao je Dodik.” (Nezavisne.com, 13.10.2014.a)

Dodik govori o partnerstvu prilikom formiranja vlasti sa HDZ-om i samim time naglašava suradnju između predstavnika/ica vlasti koji se nacionalno opredjeljuju kao Srbi, sa predstavnicima/cama vlasti koji se nacionalno opredjeljuju kao Hrvati, a sa druge strane ne spominjući suradnju sa bošnjačkim predstavnicima/cama. Također, komunikacijski gledano, u ovoj se izjavi koristi lažiranje pristanka, jer je sugovornik formuirao takvu izjavu koja podrazumijeva pristanak druge strane, iako se u članku ne iznosi stav ili mišljenje druge strane.

S druge strane, u *Dnevnom avazu*, fokus nije bio na odobravanju Dodikove izjave, jer autori/ice članka, pod inicijalima A. Du. – V. S. koriste izraze koji Dodika stavljaju u negativan kontekst, a ismijava se i mogućnost “ponovnog uspostavljanja tzv. Herceg-Bosne”:

40 “Ove Vukadinovićeve teze o smišljenim scenarijima potvrdio je i sam Dodik, koji je otvoreno za “Jutarnji list” izjavio da će za ostvarenje svojih

separatističkih namjera ponuditi savezništvo Hrvatima u BiH. U jučerašnjem izdanju ovog lista objavljena je Dodikova izjava u kojoj on daje podršku ponovnom uspostavljanju tzv. Herceg-Bosne.” (Dnevni avaz, 06.10.2014.a)

Bošnjački političari mogu samo napraviti štetu Republici Srpskoj

U diskursu M1 – Srbi / ON1 – Bošnjaci pojavljuje se i podkategorija M1 – Srbi iz RS / ON1 – Bošnjaci i Hrvati iz FBiH. Primjere pronalazimo na portalu Nezavisne.com.

U diskursu Srbi – Bošnjaci fokus je najčešće na tome kako predsjednik Republike Srpske i lider SNSD-a Milorad Dodik ističe da su Srbi neovisni od Bošnjaka, kako neće dopustiti da se u procese Republike Srpske miješaju lideri iz FBiH, insistirajući na totalnoj podijeljenosti, bez spominjanja pozitivne suradnje sa drugim narodima. Dodik je cijelu kampanju usmjerio na to da umani vrijednost i važnost zajedništva, pomirenja, zajedničkog prosperiteta i ekonomskog rasta te se fokusirao na nacionalističke narative kako bi unio osjećaj razdora između Srba i Bošnjaka.

”On [Dodik] je rekao da mu je žao zbog rezultata na poziciji srpskog člana Predsjedništva BiH i da ne može da vjeruje da su Srbi na ovaj način odlučivali, znajući ko i kako podržava kandidata Saveza za promjene Mladena Ivanića. Bošnjački glasovi i međunarodna zajednica stavit će eventualnoj njegovoj pobjedi, u koju još ne vjerujem, jedan akcenat podaništva u zahtjevima, Bošnjaka kako je to ranije bilo sa hrvatskim članom Predsjedništva BiH Željkom Komšićem, ali i međunarodne zajednice koja neće oklijevati da mu ispostavi račune.” (...) “Pobijeđen je i napor međunarodne zajednice da smijeni SNSD, a politički je pobijeđena i konstrukcija Bošnjaka da oslabi Srpsku i ojača BiH.” (Nezavisne.com, 13.10.2014.b)

Cijeli je tekst prepričavanje ili citiranje izjava političara, ali sa ciljem da se čitaocima/teljicima prenese jasna poruka šta Dodik smatra ispravnim, ne ulazeći u preispitivanje točnosti njegovih izjava. U ovoj izjavi Dodik poziva na emocije i stvara lažne dileme ističući kako su osobe koje nisu Srbi, tj. Bošnjaci, glasali protiv SNSD-a. Bošnjaci imaju obavezu da glasaju u Republici Srpskoj ako im je mjesto boravka u RS-u. Prema Dodikovoj izjavi nisu Srbi ti koji nisu izabrali srpsku predstavnicu za članicu Predsjedništva, nego su to učinili oni koji su protiv Srba, a to su Bošnjaci koji borave u RS-u.

“Dodik: RS je više puta iskazala svoju opredijeljenost za evropske integracije, i kao što vam je poznato, do zastoja na evropskom putu došlo je zbog nemogućnosti postizanja dogovora među Bošnjacima i Hrvatima u FBiH. Mi i dalje ostajemo otvoreni za dogovor, ali nećemo odstupiti od utvrđenog

konsenzusa koji je postignut u Narodnoj skupštini RS. To je maksimum na koji pristajemo, i što se tiče Suda u Strazburu i Evropske komisije, mi smo učinili sve da se tzv. dva evropska uslova ispune.” (Nezavisne.com, 10.10.2014.a)

Medijski diskurs tako možemo izjednačiti sa političkim diskursom Milorada Dodika koji (preko medija) šalje poruku građanima/kama RS-a da on nije protiv evropskih integracija i da on nije taj koji stvara zastoj na evropskom putu. Prema Dodiku, pregovore na putu ka evropskim integracijama u(o) sporavaju Bošnjaci i Hrvati u FBiH jer oni ne mogu da se dogovore ni oko čega. Nezavisne.com prenose i ovaj njegov stav:

“Koalicija predvođena SNSD-om u proteklih osam godina očuvala je i sačuvala RS u onom kapacitetu u kojem smo je preuzeli 2005. godine. Za osam godina nismo dozvolili da se prenese nijedna nadležnost sa nivoa Srpske na nivo BiH, što je do 2005. godine činjeno gotovo nekontrolisano. RS je danas uspravljena, nije ponižena. Sa autonomijom koju smo spremni da učvršćujemo i unapređujemo. RS se pita. Iz faze kada je slušala i slijepo izvršavala naloge stranaca došli smo u fazu kada se Srpska poštuje. I to je izuzetan politički kapital koalicije koju predvodi SNSD. Na međunarodnom planu ostvarili smo značajne kontakte, stekli ili učvrstili prijateljske veze sa najmoćnijim državama svijeta. Mi više nismo manji bh. entitet, mi nismo 49 odsto. Mi smo danas RS. I to svaki građanin Srpske vidi i zna.” (Nezavisne.com, 10.10.2014.b)

Kroz ovakav narativ Dodik govori o pozicijama moći, pritom koristeći metafore kojima ukazuje kako je RS “uspravljena, nije ponižena”, a nekada je “slijepo izvršavala naloge stranaca”.

Na relaciji M1 – Srbi / ON1 – Bošnjaci i Hrvati iz Federacije, upotrebljava se i narativ koji je izrekao Igor Radojičić, nosilac liste SNSD-a za Narodnu skupštinu RS u Izornoj jedinici tri: “RS je [...] očuvala političku stabilnost, dok su u FBiH u proteklih godinama vladali kaos i nestabilnost.” (Nezavisne novine, 06.10.2014.a)

U izjavi Željke Cvijanović, kandidatkinje SNSD-a za srpsku članicu Predsjedništva Bosne i Hercegovine, međunarodne sekretarke SNSD-a i tadašnje premijerke Republike Srpske, pojavljuje se nešto drugačiji diskurs koji ustvari govori da RS neće uraditi ništa loše za FBiH, ali je jasno da RS mora biti nezavisna i da se u nju ne upliće politika koja bi trebala da se tiče svih građana i građanki BiH. Forsira se to da su RS i FBiH dva uređenja koja su razdvojena:

“Bitno je da svaki narod ima svoje predstavnike. I važno je još nešto: kad god idete da napravite dobar posao za sebe, važno je da niste napravili

loš posao za druge. Ja mislim da tako svi treba da radimo.” (Nezavisne novine, 06.10.2014.b)

Nevladine organizacije i stranci protiv vladajućih u Republici Srpskoj

Unutar medijskog diskursa vladajući / neprijatelji vladajućih, u RS-u prepoznamo sljedeće odnose: na jednoj strani je vladajuća elita koja je konzervativna i promovira nacionalističke vrijednosti, a na suprotnoj strani su mediji, nevladine organizacije i stranci, odnosno liberalna opozicija – svi redom u funkciji “neprijatelja” ovih prvih. Riječ je o člancima objavljenima u *Nezavisnim novinama* i na portalu *Nezavisne.com* (oba medija imaju izdavačko središte u RS-u).

“Dodik, ističući da je SNSD pobijedio i poslije čitave medijske hajke koja se vodila protiv ove stranke i pritiska takozvanih nevladinih organizacija i stranaca koji su se masovno uključivali u predizbornoj kampanju.” (...) “Dodik je naglasio da je SNSD tokom predizborne kampanje imao većeg protivnika u BN televiziji nego u značajnom dijelu opozicije, ali da su i oni, kako kaže, pobijeđeni u velikoj laži koju su saopštavali.” (*Nezavisne.com*, 13.10.2014.c)

U člancima se govori kako je vladajuća politička scena u RS-u (inače konzervativna i nacionalistička) u zadnjih 8 godina uspjela da postigne napredak, a predstavnici opozicije se pokušavaju diskreditirati na temelju stručnosti. Ovo je primjer narativa u kojem se poziva na emocije te se koristi politički nekorektan jezik:

“On [Dodik] je napomenuo i da je SDS za predsjednika Republike Srpske, uz Tadića, kandidovao osobe sumnjive prošlosti – šofere i tjelohranitelje, što je dokaz da su SDS i Ognjen Tadić skloni prevarama.” (*Nezavisne.com*, 10.10.2014.c)

Sljedeći je primjer narativa u kojem se omalovažava i ismijava opozicija:

“Dodik je ocijenio da je najveći ‘politički magarac’ ispao SDS, koji je izgubio predsjednika, parlament, a vrlo brzo treba očekivati i da će u toj stranci početi raskoli.” (*Nezavisne.com*, 13.10.2014.d)

Nezavisne novine su opet prenijele samo izjavu Milorada Dodika koji huška protiv opozicije koristeći nedokazane informacije i govor mržnje, a nisu prenijele stav SDS-a:

“Opozicija u RS, nažalost, vodi jednu prljavu i negativnu kampanju, da se bojim da će na taj način građanima ogaditi sam izborni proces. Ako

tome dodamo najcrnju medijsku kampanju koju vode preko svojih medija, potpomognutih parama stranaca, onda je pred građanima jasan izbor. Hoćete li da u RS bude sve obojeno bojom kojom se prljaju bilbordi SNSD-a ili ćete stabilnu i jaku RS u kojoj će uvijek biti mjesta i za one koji vole da boje u crno. Hil i američka ambasada najotvorenije podržavaju SDS i ostale opozicione stranke.” (Nezavisne.com, 10.10.2014.d)

Diskurs koji se provlači kroz članke uvijek je isti – vladajućem SNSD-u najbitnije je očuvanje i prosperitet RS-a dok je opoziciji bitno samo šta kaže međunarodna zajednica.

U analiziranim člancima nailazimo na primjere personalizacije politike, a unutar tog okvira osim trivijalizacije (“nosila je bijele čizme”), uvlači se i vulgarizacija, psovanje i vrijeđanje:

“Cvijanović: što se tiče opozicije, mislila sam da me malo šta može iznenaditi, ali nivo primitivizma koji su pokazali je najstrašniji što sam mogla da zamislim. Sramota je uopšte ponavljati ta skandiranja koja smo čuli. Oni odlično znaju da za Željku Cvijanović ne mogu reći ni da je lopov, ni da krade, pa čime se onda služe? ”Nosila bijele čizme”, ”Okitili je peškirim”, komentarišu kakve noge imam. I sad, kad ne znaju šta bi više, skandiraju mi ”Željka ku*vo”. Na šta to liči? Kakva je to opozicija? Kakvo je to divljaštvo? Ima ju li ti ljudi kćerke koje će možda same sutra biti kandidati za javne funkcije? Slušaju li to majke čiji sinovi to skandiraju?” (Nezavisne novine, 06.10.2014.c)

Mediji pristaju na trivijalizaciju samim time što ovakvom sadržaju daju prostor. U navedenom primjeru *Nezavisne novine* prenijele su izjavu Željke Cvijanović, ne iznoseći vidno svoj stav, ali je onda za naslov teksta iskorišten citat Željke Cvijanović: “Opozicija – dezorijentisana grupa očajnika” pa takvim izborom naslova od cjelokupnog događaja rade senzaciju.

MI – Hrvati

U medijskom diskursu na području BiH koji se u izvještavanju o izborima 2014. godine gradio iz pozicije MI – Hrvati, na suprotnoj strani našli su se ONI – Bošnjaci ili ONI – Hrvati (koji su na politički suprotstavljenim stranama). Također smo prepoznale i diskurs MI – multinacionalisti (protiv podjele Mostara) / ONI – nacionalisti (za podjelu Mostara). Najviše članaka u kojima je prepoznat ovaj diskurs objavljeno je u *Dnevnom listu*, novinama za koje se smatra da zastupaju hrvatske interese.

prostorima gdje su Hrvati većinsko stanovništvo (*Dnevni list*), jest da je fokus stavljen na hrvatske nacionalne interese. Dok je u *Nezavisnim novinama* vrlo lako pročitati otvoreni medijski diskurs, u *Dnevnom listu* je to upakovano, skrivenije. *Dnevni list* je ponudio mišljenja i stavove različitih političkih opcija, ali samo onih koji se tiču Hrvata i iz perspektive interesa Hrvata u BiH, dok su ostale grupe izignorirane, osim ako se ne radi o onima koje predstavljaju prijetnju Hrvatskom nacionalnom interesu, a to su Bošnjaci.

Hrvati kao treći entitet u BiH

Medijski diskurs M1 – Hrvati / ON1 – Bošnjaci gradi se na sukobu ideja o entitetski podijeljenoj BiH i jedinstvenoj BiH. Odnosno, riječ je o Hrvatima koji žele da se uvede treći entitet u FBiH – hrvatski, dok Bošnjaci ne žele podjelu FBiH već jedinstvenu BiH te njenu integraciju. Članci u kojima se koristi ovaj diskurs imaju za cilj naglasiti razdvojenost između Hrvata i Bošnjaka u BiH, nedostatak njihovih zajedničkih interesa te stav prema kojem Bošnjaci okupiraju i Hrvatima ne dozvoljavaju razvoj, marginalizirajući ih.

“Prvo pitanje koje moramo riješiti je ustavna reforma BiH. Moramo osigurati federalizaciju BiH i ravnopravnost s drugim narodima. To nije podjela BiH, to je njezin spas. Trebamo izmjenu Izbornog zakona koja će za sva vremena riješiti da jedan narod drugom ne bira predstavnike. Poručio je to na skupu u Livnu Dragan Čović, lider HDZ-a i HNS BiH i kandidat za hrvatskog člana Predsjedništva BiH [...] Hrvatski odgovor su HNS i stranke koje vidite ovdje, a to će sutra biti sve stranke s hrvatskim predznakom koje na isti način vide budućnost i poziciju hrvatskog naroda u BiH.” (...) “Da HNS želi ustavne promjene, ali samo one koje rješavaju hrvatsko nacionalno pitanje u BiH, istakla je i Borjana Krišto, nosilac liste za Predstavnički dom PS BiH.” (Nezavisne.com, 09.10.2014.a)

U ovom se tekstu spominju hrvatski nacionalni interesi i podjela FBiH, zahtjev da drugi narodi ne mogu odlučivati o sudbini hrvatskog nacionalnog interesa i o sudbini Hrvata u BiH. Izborom izjava se i u ovom članku poziva na emocije i tradiciju. U govoru Borjane Krišto naglasak je na patnji, nepravdi, diskriminaciji i marginalizaciji hrvatskog naroda u BiH, koji jedino za šta se borio jest rješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja.

Uočavamo, očekivano, i nacionalistički diskurs. Citiramo izjavu Ivana Muse, člana Predsjedništva HNS BiH i predsjednika HKDU-a:

“Hrvatski narod je vijekovima tražio i želio svoju državu. Mnogi naraštaji su patili, mnogi ljudi su bili zatvarani, a mnogi su ubijeni da bismo imali državu. Da bismo realizirali hrvatsku državu puno smo morali propatiti.

Preskupa je bila hrvatska sloboda u BiH' [...] 'To vječito pitanje proteže se kroz svaku hrvatsku kuću i hrvatskog čovjeka.'" (Nezavisne novine, 10.10.2014.a)

I grad Mostar ističe se kao stalna točka prijepora između hrvatskog i bošnjačkog naroda u BiH. U izjavi predstavnika HDZ-a iz *Dnevnog lista*, iznose se optužbe na račun bošnjačkih predstavnika i Stranke demokratske akcije (SDA), zbog čijih opstrukcija hrvatski predstavnici nisu uspjeli da pomjere grad Mostar iz *status quo* pozicije.

"U pregovorima koji su uslijedili, a koje je inicirao HDZ BiH, nismo imali konkretan stav koji nije ništa drugo nego da se Mostar uredi kao sve ostale jedinice lokalne samouprave BiH. Nismo naišli na razumijevanje bošnjačke politike, jer su oni smatrali da u Mostaru moraju vladati neka posebna pravila. Sve bošnjačke stranke su željele da Mostar ostane *status quo* i nisu sve ovo vrijeme iznijeli konkretan stav, lutali su sa svojim prijedlozima, a nijedan se nije dugo zadržao na pregovaračkom stolu." (Dnevni list, 10.10.2014.a)

Kad je u Bosni i Hercegovini Hrvat Hrvat u vuk

Medijski diskursi u kojima se Hrvati nalaze na međusobno suprotstavljenim stranama odnose se na pozicije: opozicija / vladajući; proevropska BiH / hrvatski nacionalisti u BiH; desničari / ljevičari. Ovakvi diskursi se uglavnom mogu iščitati u člancima *Dnevnog lista*.

Tako primjerice hrvatske stranke (HDZ 1990, Narodna stranka radom za Boljitak, HKDU BiH, HNZ, LDS itd.), koje su opozicija vladajućem HDZ-u, ističu kako oni nisu protiv Hrvata u BiH, nego da predstavnici vlasti (HDZ) koriste huškački jezik i pokušavaju na osnovu toga da dobiju glasove biračkog tijela, a zapravo uopće ne vode brigu o hrvatskom narodu u BiH. Optužuju HDZ da konstantno govori o rascjepljivanju BiH i stvaranju trećeg entiteta, što ništa ne donosi narodu, nego samo onima koji vladaju, a sa druge strane zapravo nikad konkretno ne provode ideju uvođenja trećeg entiteta, nego o tome samo pričaju pred izbore.

"Politička konkurencija stalno raspiruje strasti plašeći narod kako se našim prijedlogom dovodi u pitanje jednakopravnost Hrvata, što nije točno. U HDZ-u stalno pričaju o tome kako su Hrvati majorizirani, a ništa ne čine da se to promijeni, osim što tu i tamo prigodno svakih izbora "kopaju" treći kanal". (Dnevni list, 09.10.2014.a)

Unutar okvira u kojem su suprotstavljeni proevropski i nacionalistički diskursi, kada je riječ o Hrvatima u BiH, koriste se pozivi na zajedništvo

i suradnju za dobrobit svih naroda u BiH. Medijski diskurs koji se ovdje pojavljuje prenešeno je mišljenje, odnosno politički diskurs Martina Raguža, predsjednika HDZ-a 1990 i kandidata za hrvatskog člana Predsjedništva – u podnaslovu i u izdvojenim dijelovima navodi se da će narod imati priliku dati šansu novoj politici koja će, za razliku od sukoba i podjela, tražiti dijalog i uvažavanje. *Dnevni list* kroz ovakav medijski diskurs poručuje da je politika Martina Raguža ta koja šalje pozitivnu poruku o boljoj budućnosti BiH.

“Vrijeme je za ozdravljenje politike jer se riba čisti od glave. Treba poslati vjeru da će biti bolje, da se ljudi prestanu bojati jer dolaze oni koji će pobijediti strah i manipulaciju.” (...) “Vrijeme je poslati pozitivnu poruku; ljudi su umorni od olovnih riječi i teških poruka, zastrašivanja, traženja krivca u drugima. Ljudi žele jasnu poruku kako je moguća evropska BiH.” (*Dnevni list*, 10.10.2014.b)

Sa druge strane *Dnevni list* koristi izjave političara da bi optužio i napao one koji su na vlasti već duže vrijeme, tako što u naslovu članka ističe izravnu optužbu: “HDZ-ovi godinama varaju hrvatsko biračko tijelo”. Pritom su Hrvati i negativci i žrtve.

Unutar diskursa desničari / ljevičari, mediji su otvoreno prenosili govor mržnje izrečen od strane političara s desnice, koji je izražen prema svemu što je drugo i drugačije. K tome, desnica poziva i na tradicionalne, patrijarhalne vrijednosti porodice. Tako je *Dnevni list* prenio cijelo otvoreno pismo Pere Barbarića, predstavnika Hrvatskog saveza HKDU – HRAST, koji se izjasnio da se ne obraća onima koji se zalažu za “zakone kulture smrti (pobačaj, eutanazija, istospolni brakovi...)”, nego Hrvatima i kršćanima.

“Nama Hrvatima i kršćanima smo problem mi sami sebi, jer ne idemo sa svojim programom i svojim svetnadzorom koje trebamo pretočiti u zakone koji promiču i štite život.” (...) “Hrvati i Hrvatice, svjedoci smo prljave izborne kampanje protiv stranke koja se jedina usudila u hrvatskom narodu jasno i nedvosmisleno u svom izbornom programu staviti kršćanske vrednote i stati na branik braka kao zajednice muškarca i žene te obitelji kao temelja društva.” (*Dnevni list*, 10.10.2014.c)

Unutar okvira u kojem su suprotstavljeni proevropski i nacionalistički diskurs, *Dnevni list* je potencirao da se govori i o pitanju Mostara. Insistirao je na odgovorima političkih lidera i desno orijentisanih političkih stranaka (SDA ili HDZ) te predstavnika socijaldemokratski orijentisanih političkih opcija (SDP). Iako su u ovim novinama prezentovani odgovori svake političke opcije, problem razdvojenosti između Hrvata i Bošnjaka u BiH prikazan je senzacionalistički. U članku se kroz narativ političara poziva na emocije te se krivica za svoje neostvarene rezultate prebacuje na druge:

“SDP nikada neće dopustiti da SDA zatvori Bošnjake Mostara u geto i uvjeri ih da tu pripadaju. Učinke njihove pogubne politike vidimo na svakom koraku. Mostar je u gorem stanju nego u ratu. Tamo gdje oni upravljaju nije ostao kamen na kamenu.” (...) “Više je nego jasno da su, na tajnim sastancima partneri, SDA i HDZ dogovorili dovršetak svog dvadesetogodišnjeg projekta i konačnu podjelu Mostara za čiju realizaciju im treba promjena Ustava Federacije BiH.” (Dnevni list, 08.10.2014.a)

MI – Bošnjaci

Unutar ovog diskursa, MI se prikazuju kao Bošnjaci, a oni su ili Hrvati ili Srbi ili su i oni Bošnjaci, ali su u političkom ili nekom drugom sukobu mišljenja s nama – Bošnjacima. Najviše članaka s ovakvim diskursom pronašle smo u *Dnevnom avazu* i na internetskom portalu Klix.ba koji izlaze u Federaciji BiH na teritoriji sa najvećim postotkom bošnjačke populacije.

Za koga Bošnjaci glasaju?!

U medijskom diskursu Bošnjaci – Hrvati mediji su fokus stavili na propitivanje toga je li na izborima bošnjačko biračko tijelo glasalo za Hrvate. Zanimljivo je da je članak koji se bavio tim pitanjem objavljen na banjalučkom portalu Nezavisne.com, koji je pisao i o tome da li bošnjačko glasačko tijelo glasa za predstavnike RS-a. Nihada Hasić, autorica članka koji govori o tome (Nezavisne.com, 12.10.2014.a), pokušava da dokaže kako Bošnjaci ne glasaju “za svoje” (za Bošnjake), nego ulaze u prostor koji je rezervisan za druge, pa tako Hrvati ne mogu sami da odluče ko će ih predstavljati u politici, nego se u izborni proces ubacuju i Bošnjaci. Glasovi Bošnjaka ustvari odlučuju ko će predstavljati Hrvate u institucijama vlasti. Skrivena poruka jest da je autorica teksta svojim komentarom aludirala na to da se ovaj problem ne bi dešavao ukoliko bi se Hrvati “odcijepili” od FBiH.

Borba za fotelju Bošnjačkog člana Predsjedništva BiH

Kada je riječ o primjerima u kojima su Bošnjaci na suprotnim stranama, pozicije koje se pojavljuju jesu: opozicija / vladajući te lijevi centar / desni centar. Pritom medijski diskurs zavisi od medijske kuće i politike koju ona zastupa. Narativ kroz koji mediji prezentiraju ovaj diskurs je senzacionalistički i rijetko je prisutna profesionalnost u medijskom izvještavanju.

Fahrudina Radončića, kandidata za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH, lidera Saveza za bolju budućnost (SBB), koji se služi klevetničkim i huškačkim jezikom. Nezavisne.com mu je dao prostor da iznese sve što želi protiv drugih kandidata, dok je odnos RS i FBiH u ovom diskursu totalno zanemaren. Radončić se tako predstavio kao liberal, zastupnik svih Bošnjaka, Srba i Hrvata u BiH, dok bošnjačkog člana Predsjedništva predstavlja kao spletkaroša, nacionalistu, radikalistu koji svojim stavovima i postupcima ruši ugled Bošnjaka.

“Njegova (Bakira Izetbegovićeve) izjava da u Predsjedništvu ne treba sjediti čovjek koji ne ide u džamiju je segregacijska i nevjerovatna u vrijeme moderne Evrope, nacionalnih država i EU. Bio sam i u Srebrenici i u Potočarima i makar jedna džamija nosi ime po Radončićima. No, glupo je da o tome raspravljam sa Izetbegovićem jer ne bira se reisu-l-ulema, nego član Predsjedništva koji treba biti predsjednik svih Bošnjaka, ali i Srba i Hrvata. To je Bakirov kontinuitet čvrstog radikalizma kada se susretao sa Muslimanskim bratstvom, dovodio mudžahedine po BiH i to je opasna izjava po ugled Bošnjaka u porodicama modernih evropskih naroda.” (Nezavisne.com, 07.10.2014.a)

Također, novinar *Dnevnog lista* govorio je o tome kako je građena strategija kandidata za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH te je kazao kako se u FBiH na bošnjačkoj strani vodila prljava politička kampanja između opozicije koja sebe smatra proevropskom (SBB) i političke opcije desnog centra (SDA).

“Čelnik SBB Fahrudin Radončić je svoju strategiju gradio na žestokim optužbama na račun Bakira Izetbegovića, trenutnog vođe SDA, da je BiH namjerio vazalski odnos spram Turske i Irana u projektu islamizacije države. Radončić je koristio svaku zgodu poručiti kako ovu zemlju isključivo vidi kao članicu EU-a i NATO saveza. Da budemo objektivni, nije ni Izetbegović ili bilo koji drugi dužnosnik SDA negirao evropsko opredjeljenje ovdašnjih Bošnjaka, ali i to se mora zamijetiti, nisu nešto preagresivno niti žurili s ispunjavanjem evropskih uvjeta. Neki smatraju kako bi bošnjačke elite najradije vidjele BiH u EU u paketu s Turskom.” (Dnevni list, 13.10.2014.a)

U odnosu opozicija / vladajući, važno je objasniti da je u FBiH na zadnjim općim izborima iz 2012. većinu glasova dobio SDP, ali da je Bakir Izetbegović (SDA) bio član Predsjedništva BiH te da je cijeli mandat 2012.–2014. bio popraćen obaranjem vlasti SDP-a i formiranjem nove vlasti SDA.

Tarik Lazović, autor članka “Glas za SDP i SDA je glas za uništenje BiH” navodi da međunarodna zajednica aludira da se glasa za stranke koje imaju za cilj poboljšanje situacije u BiH, a onda u tekstu navodi kako su SDA i SDP loši kandidati i kako se glasanjem za njih BiH ustvari vodi u propast.

Autor koristi huškački pristup i politički nekorektan govor te svoje izjave nije potkrijepio relevantnim informacijama i izvorima:

“Sa Socijaldemokratskom strankom (SDP) i Strankom demokratske akcije (SDA) na čelu, a to potvrđuju sve relevantne analize i istraživanja, suhe političke i ekonomske činjenice, na koncu i zdrav razum – bio bi, bez ikakvog pretjerivanja, ravan kolektivnom samoubistvu. Reizbor te dvije stranke bio bi produžetak smrtne agonije koja, ako se na vrijeme ne zaustavi, može imati samo jedan kraj – a on, sigurno, nije Hepiend.” (...) “Kampanje SDA i SDP-a, poruke koje njihovi čelnici šalju, imaju jedan zajednički sadržilac – šire strah i teror od promjene i nove politike. Vještīm manipulacijama, zapaljivim govorima, režiranim incidentima prave atmosferu straha i ugroženosti u kojoj se birači stišču i glasaju za samo goli, a ne bolji život.” (Dnevni avaz, 10.10.2014.a)

U *Dnevnom avazu* objavljen je intervju sa Ismirom Juskom Švabom, nosiocem liste SBV, a poruka ovog članka jeste da je SBV prava stranka za narod BiH i da će SBV “Zaustaviti uništavanje bogatstva Kantona Sarajeva” kao što je i rečeno sa naslovom članka. Autor/ica članka S. Muhić jasno u prvi plan stavlja tvrdnju kako će SBV poboljšati stanje u Kantonu Sarajevo, a sa druge strane, svi oni koji su bili na vlasti radili su na njegovom uništenju.

“On je kazao da je za svoj politički angažman izabrao SBV – Fahrudin Radončić zato što “trenutno u BiH nema bolje opcije”. Tvrdi da isprobani, potrošeni, sterilni politički subjekti s terenskom prošlošću ne nude niti mogu iznijeti promjene, jer su i skrojili ovakvo stanje i ono im kao takvo odgovara.” (Dnevni avaz, 09.10.2014.a)

Na portalu Klix.ba fokus je na pravdanju vlasti. Tako se govori o tome kako je osoba koja je intervjuisana (premijer FBiH, iz SDP-a) i koja obnaša funkciju na vlasti u sklopu aktuelne vladajuće partije u FBiH, imala mnoge poteškoće i opstrukcije u radu za vrijeme svog mandata pa se time opravdava to što nisu ostvarili ono što su obećavali u predizbornom procesu: “Nas je dočekala recesija, a FBiH zahvaljujući investicijama koje smo osigurali sada ima stabilan ekonomski rast, malo usporen prirodnom katastrofom koja nas je zadesila, ali ipak rast.” (Klix.ba, 06.10.2014.a) Također, u drugom članku portala Klix.ba, Nedžad Jamaković vodi intervju sa Zlatkom Lagumdžijom, predsjednikom SDP-a, postavljajući mu pitanja o uspjesima njegove stranke za vrijeme četverogodišnjeg mandata, o tome je li umoran, kako bi se istaknuo prosperitet države iako su vlasti stalno padale. Lider SDP-a je ustvari poslao poruku kako su sve dobre stvari urađene zbog SDP-a, a da je za sve propuste kriva opozicija, koja je sve opstruirala:

50 “Vlada premijera Nermine Nikšića je prema rezultatima najuspješnija Vlada od kada je formirana Federacija BiH, iako je više od polovine svoga

mandata radila u tehničkom mandatu i uz stalne blokade i opstrukcije.” (...) “U posljednje tri godine izgrađeno je 65 kilometara autoceste na Koridoru 5C, dvostruko više nego što su to uradile sve federalne vlade u prethodnim mandatima.” (Klix.ba, 10.10.2014.a)

Bošnjaci su za jedinstvenu BiH, a Srbi bi je dijelili

U medijskom diskursu MI – Bošnjaci / ONI – Srbi, Bošnjaci se prikazuju kao žrtve, kao nacionalisti u Federaciji koji ne žele referendum o podjeli BiH, a Srbi kao zločinci, odnosno kao nacionalisti u Republici Srpskoj koji žele referendum o podjeli BiH. Mediji tako otvaraju prostor u kojem predstavnici nacionalne bošnjačke političke opcije ističu kako se oni bore za jedinstvenu BiH. Klix.ba daje prostora desnom centru koji na javnoj tribini veliča kvalitete svojih kandidata na izborima, opisujući najobičnije osobine vladajućih predstavnika svoje stranke tako da se stekne dojam da se radi o herojima. U ovom se slučaju se govori o tome koliko daleko je putovao član Predsjedništva BiH Bakir Izetbegović (otišao je čak k Tomislavu Nikoliću u Srbiju da mu kaže da ne postoje dvije srpske države na Balkanu), što graniči sa apsurdnošću: “‘Danas se mobilisu svi časni patrioti i danas je SDA snaga u koju se vraćaju oni koji su nekada otišli. I, ne zaboravite da je Bakir onaj koji ode Nikoliću i kaže da nema dvije srpske države na Balkanu’, kazao je Sarajlić.” (Klix.ba, 06.10.2014.b)

U medijima su također suprotstavljeni nacionalisti u FBiH (koji ne žele referendum o podjeli BiH) i nacionalisti u RS (koji žele referendum o podjeli BiH). Mediji koji su pisali o ovome javnosti su na senzacionalistički način predstavili tko je za promjenu ustava i podjelu BiH. Tako je Sanja Bjelica Šagovnović u *Dnevnom listu* objavila intervju sa Bakirom Izetbegovićem te u podnaslov teksta stavila “Dodik zna da od novih entiteta i podjela nema ništa” (Dnevni list, 10.10.2014.d). Članak objašnjava kako predstavnik nacionalne opcije Bošnjaka govori protiv predstavnika nacionalne opcije Srba te koristi huškački jezik, kako od podjele BiH nema ništa i da se u njoj ne mogu stvoriti ekskluzivne teritorije.

“Milorad Dodik se često javno zalaže za poštivanje ‘slova Dayton’a”. A slovo Dayton’a je da nema ustavnih pretpostavki za bilo kakve referendume o odcjepljivanju jednog dijela BiH. Slovo Dayton’a je, također, da bez suglasnosti svih u BiH nema prekompozicije unutarnjeg uređenja BiH niti stvaranja ekskluzivnih teritorija.” (Dnevni list, 10.10.2014.e)

A šta ćemo sa “ostalima”?

U BiH su konstitutivni narodi Srbi, Hrvati i Bošnjaci, a njima su suprotstavljeni nekonstitutivni, to jest svi ostali. Medij koji je najviše izvještavao o ostalima je internetски portal Klix.ba. Ovaj portal prenosi izjave lidera SDP-a Zlatka Lagumdžije koji garantuje da SDP neće dopustiti da se ponovi podjela zemlje “za pokerskim stolom” jer je to već jednom zaustavljeno kada su nacrtane karte entiteta što je i sastavni dio presude Sejdić – Finci¹⁸ koja je, prema Lagumdžiji, paravan za podjelu BiH.

“Naš Bakir se neće povući iz pregovora o ustavnim reformama BiH, onako kako su se aktuelni članovi Predsjedništva BiH povukli iz pregovora o provedbi presude Evropskog suda za ljudska prava u predmetu ‘Sejdić i Finci’.” (...) “Ali prije toga treba jasno reći da je SDP BiH garant da se neće dozvoliti podjela zemlje za ‘zelenim stolom’, jer smo to već zaustavili kada su nacrtane nove karte tri entiteta pod okriljem presude ‘Sejdić i Finci’.” (Klix.ba, 10.10.2014.b)

Postoji još jedan diskurs u kojem se na suprotnim stranama nalaze (Republika) Srpska i Srbija. U kolumni u *Nezavisnim novinama* Jelka Jovanović žali, prigovara i poziva na buđenje odnosa Srbije i Srpske. Ona se fokusira na to kako u Srbiji mediji više ne izvještavaju o aktuelnim temama u Republici Srpskoj, kako je vlada u Srbiji zauzeta većim stvarima od zajedništva i bratstva te kako više teže udovoljiti međunarodnim zajednicama nego svojim sunarodnjacima sa kojima dijele noviju istoriju. Pritom koristi jezik koji preuveličava ozbiljnost situacije pozivajući na paniku ako Srbija zaboravi Srpsku u nastojanjima integracije u EU.

“Stisnuta svojom mukom na sredokraći između Brisela i Moskve, pod sanjivim ali dovoljno budnim okom Vašingtona, Srbija sebi ne dopušta pogrešne korake, što se svakako odnosi na vrlo glasne i vrlo jasne poruke političkih takmaca u Srpskoj. Bučna podrška prvim komšijama i sunarodnicima preko Drine bila bi prst u oko međunarodnoj zajednici iako ni ona sama ne zna kako će očuvati bh. tvorevinu nastalu posle razornog rata.” (Nezavisne novine, 09.10.2014.a)

I dok, sudeći po *Nezavisnim novinama*, Srbi iz Srbije nisu podrška Srbima iz RS-a, *Dnevni avaz* piše o jačanju suradnje između Hrvata u Hrvatskoj i Hrvata u BiH, pa je zvaničnu podršku hrvatskom narodu dao i zagrebački gradonačelnik – Milan Bandić. U članku je naglasak stavljen na dijelove

¹⁸ “Sejdić i Finci protiv Bosne i Hercegovine” sudski je predmet koji je od 2006. do 2009. vođen pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strasbourgu. Tužbu protiv Bosne i Hercegovine podigli su Dervo Sejdić i Jakob Finci koji su kao pripadnici nacionalnih manjina bili onemogućeni da budu birani u Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Dom naroda Bosne i Hercegovine (Applikacije br. 27996/06 i 34836/06 Evropskog suda za ljudska prava).

Bandićevog govora u kojima naglašava da svaki narod bira svoje predstavnike, što aludira na to da hrvatskog predstavnika u BiH treba birati hrvatski narod.

“Izbori trebaju biti poštteni i transparentni, a hrvatski puk zajedno glasati, kako se ne bi rasipali glasovi. I neka, bez izbornog inženjeringa, sva tri naroda izaberu svoje predstavnike. Crnog vraga neka izaberu, ali neka ga izabere vlastiti narod – kaže Bandić.” (...) “Dajem apsolutnu podršku Draganu Čoviću kao predsjedniku Hrvatskog narodnog sabora (HNS) i HDZ-a BiH.” (Dnevni avaz, 09.10.2014.b)

U analiziranom uzorku članaka naišle smo i na medijski diskurs u kojem se na jednoj strani nalazi međunarodna zajednica, a na drugoj Srbi u RS-u, odnosno – s jedne strane je zapadna demokratija, a s druge nacionalistička BiH. U *Dnevnom listu*, Antun Mrkonjić predstavlja odnos između Republike Srpske i Rusije kao odnos u kojem predsjednik RS-a Milorad Dodik na sve načine pokušava RS smjestiti u krilo Rusije:

“Predsjednik RS-a Milorad Dodik godinama pokušava RS smjestiti u krilo Rusije, a od ukrajinske krize svim silama se upinje da Moskva bude glavna pozadina Srpske, a Aleksandar Putin najomiljeniji svjetski državnik. U izbornoj kampanji namjestio je susret sa Putinom u Moskvi.” (Dnevni list, 13.10.2014.b)

BiH kroz oči Zapada: nacionalistička, siromašna i entitetski rascjepkana država

U nekoliko članaka Bosna i Hercegovina prikazuje se kroz prizmu Zapada – finansijski nadmoćne i ujedinjene Evrope, zemalja u kojima vlada demokratija. Čini se da Zapad vidi BiH kao nacionalističku, siromašnu i entitetski rascjepkanu državu, kojoj se ne predviđa svijetla budućnost budući da se, očekivano, vlast neće formirati jako dugo. BiH se opisuje kao jedna od najsiriromašnijih zemalja, u kojoj ljudi nemaju posla, a umjesto rješavanja problema nezaposlenosti, prioritet je nacionalizam. U BiH su razdvojenost, tenzije i podijeljenost na osnovi etničke pripadnosti veoma izražene, a prije rješavanja krucijalnih i egzistencijalnih pitanja, gladni/e građani/ke biraju političare koji nude nacionalističku retoriku:

“Težnja za poslom i etničke tenzije obojili su Opće izbore u BiH, piše britanski BBC dodajući da tenzije između Bošnjaka, Srba i Hrvata ostaju na visokoj razini.” (...) “Pojedini dijelovi zemlje teže nezavisnosti od Sarajeva, glavnog grada jedne od najsiriromašnijih zemalja Evrope, piše BBC.” (...) “Dodaje se da lideri tri etničke grupe nisu uspjeli da se dogovore oko ključnih pitanja bitnih za napredak zemlje i njeno članstvo u Evropskoj uniji.” (Klix.ba, 13.10.2014.a)

Izborni trijumfalisti završili su s glavoboljom i političkim mamurlukom

Članak koji smo odlučile detaljnije analizirati jeste članak Antuna Mrkonjića iz *Dnevnog lista*, objavljen dan nakon općih izbora u BiH, 13.10.2014. godine. Naslov članka je "Hrvati u "sporu" oko ustroja BiH, Bošnjaci za Tursku, Srbi za Rusiju ili EU?". Autor je ponudio svoju interpretaciju cjelokupne predizborne kampanje. Članak je objavljen na dvije polovice stranica, opremljen je naslovom, nadnaslovom, sa dva izdvojena okvira koja su naglašena većim fontom i masnim slovima te jednom fotografijom. U članku se ne koristi rodno osjetljivi jezik.

Iako članak ne sadrži govor mržnje, autor koristi pojmove koji koketiraju sa uvredljivim diskursom. Članak je napisan kao emotivna, negativna i sarkastična reakcija novinara na izborne rezultate, a autor pristrano opisuje političke partije i propituje njihove odluke.

Na samom početku autor članka kaže kako je svanuo ponedjeljak i da se u zraku osjeća kako je svima laknulo, aludirajući na predizbornu kampanju i same izbore. Nastavlja: "Izborni gubitnici utjehu traže u sljepilu biračkog tijela, velikoj apstinenciji i neizbježnim izbornim potkradanjima, dok su trijumfalisti s glavoboljom i političkim mamurlukom već suočeni sa stvarnošću i novim postizbornim izazovima." U ovom citatu autor je u jednoj rečenici uspio da opiše kako će oni koji nisu dobili na izborima opravdati situaciju prebacujući odgovornost na građanstvo i na izbornu krađu listića (ali nikad ne na sebe). Čini se kao da je autor i prije samih izbora znao kako će se cjelokupan proces realizirati nakon izbora. Mrkonjić koristi metaforu "sljepilo biračkog tijela" kojom se referira na odnos političara prema biračima te na njihovu odgovornost budući da su po ko zna koji put birali istu političku opciju. U drugom dijelu citata on spominje "trijumfaliste s glavoboljom i političkim mamurlukom" te nije do kraja jasno jesu li mamurluk i glavobolja nastupili od slavlja u izornoj noći ili su se "napili" političke moći. Mrkonjić nastavlja: "Sljedi utabano mrcvarenje oko formiranja županijskih skupština, entitetskih domova, [...] a onda i onaj 'najslađi dio raspodjela fotelja'". U ovom dijelu koristi sarkazam, da bi ponovno rekao kako je sve već mnogo puta viđeno u prošlosti i da se ništa neće promijeniti nakon općih izbora 2014., osim malih izmjena unutarnje strukture vlasti, ali ne za građane/ke BiH, nego za one koji/e biraju svoje pozicije.

Nadalje, autor opet sarkastično spominje kako će sad politička vlast na stolu imati sva ona pitanja koja su spominjana u predizornoj kampanji; pitanja, ustavne reforme, socijalne agonije društva i spašavanja zemlje od finansijskog bankrota. Dalje navodi da se pod ustavnim promjenama podrazumijeva rješavanje višegodišnjeg "političkog čvora" personificiranog kroz slučaj "Sejdić i Finci". Također naglašava da je izborna kampanja

potvrdila kako bi prije svih pregovora političke stranke građanstvu ipak trebale kazati jesu li svi glavni akteri u ovoj zemlji doista za članstvo BiH u euroatlanskim asocijacijama te sarkastično nastavlja: “ili imaju, što se opravdano sumnja, neke fige u džepu i rezervne strateške opcije”.

U naslovu članka “Hrvati u “sporu” oko ustroja BiH, Bošnjaci za Tursku, Srbi za Rusiju ili EU?” postoji diskurs koji govori o tome na kojim se ključnim elementima bazirala predizborna kampanja konstitutivnih naroda u BiH te na koji način oni vide budućnost BiH.

U nadnaslovu članka “Nakon euforije i trijumfalizma slijedi otriježnjavanje i trasiranje sudbine naroda i države”, autor govori o uhodanom postupku bosanskohercegovačkih lidera da kroz vlastitu zabavu i interes pronadu vremena i za kreiranje iluzije o tome kako se zaista pronalazi “najpovoljniji položaj” za sva tri naroda i za državu.

U okvirima je izdvojeno: “Hrvatske, bošnjačke i srpske stranke su definitivno podijeljene oko sudbine države i njezinoga unutrašnjeg ustroja, ali i naslanjanju na neku ‘rezervnu’ opciju. Dva HDZ-a nemaju iste poglede oko ustavnih promjena, SDA je za vazalski odnos prema Turskoj, SBB, SDP i DF su za Uniju, u RS-u SNSD je za ‘udaju’ za Rusiju dok oporbeni blok ipak ljubomorno čuva rezervaciju za Bruxelles.”

U tekstu se još ističe kako se je vodila prljava politička kampanja između opozicije bošnjačkog naroda koja sebe smatra proevropskom i političke opcije bošnjačkog naroda sa nacionalnim predznakom – “Čelnik SBB Fahrudin Radončić je svoju strategiju gradio na žestokim optužbama na račun Bakira Izetbegovića, trenutnog vođe SDA, da je BiH namjerio vazalski odnos spram Turske i Irana u projektu islamizacije države.” Također piše i o tome kako se je vodila politička kampanja između opozicije srpskog naroda u BiH koja sebe smatra proevropskom, za razliku od vladajuće političke opcije srpskog naroda u BiH sa nacionalnim predznakom, koja je svoje napore u predizbornoj kampanji uložila da bude u “krilu” Rusije:

“Predsjednik RS-a Milorad Dodik godinama pokušava RS smjestiti u krilo Rusije, a od ukrajinske krize svim silama se upinje da Moskva bude glavna pozadina Srpske, a Aleksandar Putin najomiljeniji svjetski državnik.”

Mrkonjić piše i o tome kako se je vodila politička kampanja između vladajuće opcije hrvatskog naroda sa nacionalnim predznakom i opozicije hrvatskog naroda u BiH sa multietničkom politikom. Hrvatski narod u BiH fokusirao se na unutrašnju strukturu BiH, a kampanje su vođene tako što su se jedni zalagali za uvođenje trećeg entiteta, što uključuje podjelu Federacije, dok su drugi zagovarali ustavne promjene, ali na teritoriju čitave BiH i za sve narode.

“Na jednoj strani je HDZ BiH te nekoliko minornih strančica koje zagovaraju podjelu BiH odnosno stvaranje hrvatskog entiteta, ali samo na području FBiH.” (...) “S druge strane primjetno je kako HDZ 1990, HSO, SOO i Narodna stranka Radom za boljitak imaju posve drugačije programske stavove i poglede oko budućnosti BiH pa i hrvatskog naroda.”

Zaključak

Bosna i Hercegovina ima toliko komplikovan pravni okvir i institucije da bi trebali/e da budete eksperti/kinje da ga razumijete. Isti komplikovani sistem reflektuje se i na društvenu strukturu pa imamo podijeljene medije, historiju, jezike, pisma. Uz tako komplikovan sistem, oni koji imaju moć vrlo lako mogu manipulirati informacijama i javnosti slati informacije koje su totalno različite zavisno o tome kojem narodu u BiH pripadate.

Tako je i sa medijima i medijskim diskursima koji su toliko zamršeni da vam se na prvi pogled čini da ih nema. Analizom medijskih tekstova iz uzorka došli smo do zaključka da različiti mediji forsirajući jednu priču, ignorišu ostale dnevno-političke sadržaje te stavljaju fokus na ona politička dešavanja bliska njihovim političkim patronima. Ostali medijski diskursi, ako i postoje, u potpunosti su zavisni od drugih političkih opcija.

Istraživanje koje smo sprovele pokazalo je da se medijski diskurs u izvještavanju o općim izborima u BiH 2014. godine uglavnom svodio na nizanje izjava odabranih političara/ki te da novinari/ke u svom tekstu nisu ponudili širu analizu izbora te gotovo nikako nisu iznosili suprotna mišljenja, poruke, zaključke i slično. Tako su članci objavljeni u *Nezavisnim novinama* i na portalu *Nezavisne.com* najviše prostora davali političkoj opciji SNSD. Analiza članaka pokazala je da je medijski diskurs u većini slučajeva preslika političkog diskursa SNSD-a. Članci iz *Dnevnog avaza* najviše su prostora davali političkoj opciji SBB-a i u većini slučajeva preslikavali politički diskurs ove političke opcije, a kritikovali ostale političke opcije u FBiH sa bošnjačkim nacionalnim predznakom. *Dnevni list*, koji izlazi na prostoru sa većinskim hrvatskim stanovništvom, forsirao je hrvatski nacionalni interes, ali iz različitih političkih diskursa – iz diskursa stranaka koje zastupaju Hrvate u BiH.

U analiziranom uzorku medijskih tekstova, najčešće se prenosio politički diskurs iz redova Srba iz BiH – onaj Milorada Dodika, predsjednika RS-a, i njegovog protivkandidata Ognjena Tadića, kandidata opozicije u RS-u. Iz redova Hrvata u BiH najčešće se prenosio politički diskurs Dragana Čovića, predsjednika HDZ BiH, kojeg su ocijenili hrvatskim nacionalistom te probosanski orijentisanog Martina Raguža, predsjednika HDZ 1990. Iz

reda Bošnjaka u BiH najčešće su citirani Bakir Izetbegović iz SDA, kojeg su mediji ocijenili bošnjačkim nacionalistom te proevropski orijentisani Fahrudin Radončić iz SBB-a i socijaldemokrata Bakir Hadžiomerović iz SDP-a.

Medijski prijevori između Bošnjaka i Hrvata u BiH uglavnom su se odnosili na teritorijalnu raspodijeljenost, pokretanje referendum za kreiranje trećeg entiteta i uzimanje glasova te se potenciralo na razdvojenosti. U cijelom procesu je SNSD davao medijsku podršku HDZ-u BiH za formiranje trećeg entiteta. I dok se u medijima stvarala slika kako se u predizbornoj kampanji težilo istaknuti potrebu za razdvojenosti i nemogućnost suradnje u postkonfliktnom području, sa druge strane se govorilo o suradnji RS-a sa Srbijom, o suradnji Hrvata iz BiH sa Hrvatima iz Hrvatske te o suradnji Bošnjaka sa Turskom.

foto
Helena Pereković

Mediji u Hrvatskoj: U potrazi za pravim i “njihovim” Hrvatima

Usporedimo li broj članaka kojima je povod bilo puštanje Vojislava Šešelja iz pritvora (v. sljedeće poglavlje) s člancima koji su se bavili izborima u Bosni i Hercegovini, možemo ustvrditi kako hrvatske medije gotovo da nije ni zanimalo što se događa u susjednoj državi. U medijima obuhvaćenima istraživanjem nalazimo ukupno sedam članaka – tri u *Večernjem listu*, jedan u *Jutarnjem listu*, po jedan na internetskim portalima Dnevno.hr i Index.hr te jedan u tjedniku *Globus*.

Članci objavljeni u dnevnim novinama uglavnom se usredotočuju na pitanje ishoda izbora po Hrvate u Bosni i Hercegovini, dok je u tekstu na portalu Dnevno.hr ključan interes usmjeren na napadanje i prozivanje Hrvatske radiotelevizije (HRT) zbog ignoriranja, kako to autor kaže, izbora koji su izuzetno značajni za Hrvate: “No gledajući Hrvatsku televiziju teško se može steći utisak da se u susjednoj državi održavaju izbori na kojima se odlučuje i o sudbini hrvatskog naroda” (Dnevno.hr, 09.10.2014.). Index.hr samo izvještava o skupu u Mostaru kojem su nazočili Tomislav Karamarko, predsjednik HDZ-a i kandidatkinja za predsjednicu Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović. Osim citiranja dijelova njihovih govora, naslovom se pažnja čitateljstva zapravo usmjerava na činjenicu da su oboje sjedili ravno iznad velikog transparenta posvećenog ratnom zločincu, Hrvatu Dariju Kordiću (Index.hr, 10.10.2014.). Najopsežniji je tekst Ines Sabalić, objavljen u *Globusu* (10.10.2014.), u kojem novinarka analizira moguće ishode izbora, ali se uglavnom fokusira na međunarodni položaj Bosne i Hercegovine i to prvenstveno u odnosu na Moskvu te Europsku uniju i Sjedinjene Američke Države.

Zaustavite bezbošce da glasuju u nedjelju!

Komentar Joze Pavkovića objavljen u *Večernjem listu* (Večernji list, 07.10.2014.) zapravo uopće ne možemo razumjeti kao ozbiljan novinarski tekst jer od naslova nadalje predstavlja izravno obraćanje Islamskoj zajednici u Hrvatskoj koja, piše Pavković, “živi u prijateljskom okruženju katoličke većine”. On p(r)oziva njezine pripadnike i traži da se, u duhu Kurban-bajrama i poruka reisu-l-uleme Huesina ef. Kavazovića, obrate muslimanima “svojim sunarodnjacima” u Bosni i Hercegovini i zahtijevaju od njih da na skorim izborima ne biraju u ime Hrvata (“Ne birajte u ime Hrvata!”). Navodi zatim:

“Poziv islamskog poglavara bit će na velikoj kušnji već ove izborne nedjelje. Tada će mnogi biti suočeni s napašću hoće li uvrijediti susjede. Učinit će im bol i tugu ako im opet budu birali predstavnike”.

Nastavljajući u naizgled poetskom duhu, autor veliča odnos Hrvata prema Bošnjacima u Republici Hrvatskoj – “Bošnjacima Hrvatska daje veća prava od mnogih drugih demokratskih zemalja”, pa zaključuje, ne zna se na osnovi kakve znanstvene prosudbe, da je “RH [...] za razliku od BiH, građanska država”. “Ubojite” poezije ne manjka do kraja članka – od retoričkog pitanja: “Kako to da su muslimani od ‘našeg cvijeća’ postali ‘trnje’”, preko “a ne tako davno [...] vezivale su se hrvatske i muslimanske zastave”, do tvrdnje kako “u takvom ozračju poticanja političkih, vjerskih i civilizacijskih razlika kršćani (Hrvati i Srbi) postaju sve jači saveznici. Kao da s Bošnjacima ne dijele isti teritorij, pismo, sličan jezik...”. Čudi se što se “ističe ono što ruši mostove, poput Starog mosta, Ahmića [...] stvara se neprijateljsko ozračje u kojemu je islam opasnost za kršćane baš kao treći entitet za BiH” te tvrdi: “Bošnjački narod nosit će hipoteku koju su mu nametnuli vlastiti političari, a Hrvati će i dalje nastaviti ratovati s nelegalnom vlašću”. Tekst završava poklicem: “Već odavno tako pokušavaju vladati u ime svetih ratova bezbošci. Zaustavite ih u nedjelju!”. Uglavnom, osim nagađanja da nešto nije bilo u redu s prethodnim izborima, jer se spominje “izborni inženjering”, a za to su, prema autoru, nedvojbeno krivi nekršćani u Bosni i Hercegovini, malo što se suvisloga saznaje o skorim izborima u Bosni i Hercegovini.

O izbornom inženjeringu

Iz druga dva teksta objavljena u *Večernjem listu* doznaje se nešto više. U članku Dejana Jazvića (Večernji list, 10.10.2014.), premda se naslovom “Hrvati strahuju od novog inženjeringa na izborima u BiH” ističe položaj Hrvata postavljanjem pitanja hoće li se na izborima opet dogoditi inženjering kojim bi Bošnjaci Hrvate mogli istisnuti iz formiranja vlasti, zapravo je dana cjelovita slika predizborne političke situacije koju autor ocjenjuje krajnje neizvjesnom. U tekstu se analiziraju različite opcije ishoda izbora. Kako navodi autor:

”Iako je država u ozbiljnoj institucionalnoj i ekonomskoj krizi, opterećena neriješenim etničkim odnosima i blokadom euro-atlantskih integracija, kampanja nije bila tako žestoka”.

Doznajemo da na bošnjačkoj političkoj sceni “postoje četiri prilično izjednačene stranke (prema izbornim anketama)”, osvrće se i na političku situaciju u Republici Srpskoj te zaključuje: “među Srbima je jedina dvojba koja će od dvije koalicije [...] ostvariti prevagu na izborima”. Tek pred kraj teksta analizira situaciju na hrvatskoj političkoj sceni i iznosi kako dominantna koalicija predvođena HDZ-om BiH s Draganom Čovićem na čelu strahuje “da bi Bošnjaci opet mogli iskoristiti svoju brojčanu nadmoć i ciljanim prelijevanjem glasova utjecati na izbor hrvatskog člana Predsjedništva BiH” te ih istisnuti iz formiranja vlasti. Međutim, odmah

dodaje “da većina neovisnih analitičara upozorava kako bi to samo produbilo krizu u zemlji”. Tekst se može ocijeniti vrlo korektnim, a bombastični naslov kojim se ističu tek problemi Hrvata u Bosni Hercegovini zasigurno je odluka redakcije, a ne samog autora.

Članak Zorana Krešića, naslovljen “HDZ, SDS i SDA pobjednici kod Hrvata, Srba i Bošnjaka” (Večernji list, 13.10.2014.), analizira preliminarne izborne rezultate i zaključuje kako su iste stranke, sada izgledne pobjednice, pobijedile u Bosni i Hercegovini 1991., odnosno, kako navodi, “neposredno prije početka rata”. Ne ulazeći u daljnje razmatranje ove činjenice, autor iznosi podatke za bošnjačke, hrvatske i srpske političke stranke. Budući da je HDZ BiH, sa svojom velikom koalicijom, dobio “snažnu potporu više od 110 000 Hrvata u BiH”, navodi se kako bi samo inženjeringom, i to uz pomoć Bošnjaka, politički protivnik Martin Raguž sa strankom HDZ 1990 mogao biti proglašen pobjednikom. Najveće iznenađenje dogodilo se u Republici Srpskoj gdje će se tek konačnim rezultatom znati je li pobijeđen do tada “neprikosnoveni Milorad Dodik i njegov Savez nezavisnih socijaldemokrata”. Autor zaključuje:

”Iako su rezultati izbora dali prednost nacionalnim strankama Hrvata, Srba i Bošnjaka, za uspostavu vlasti trebat će mjeseci zbog kompliciranih procedura, te nije sigurno da će trojstvo HDZ-SDA-SDS doista činiti većinu u Vijeću ministara.”

Bošnjačko-bosanska javnost te pravi i “njihovi” Hrvati

Jedini članak u *Jutarnjem listu* autorski je rad Ivana Vukoje iz Instituta za društveno-politička istraživanja u Mostaru (Jutarnji list, 09.10.2014.). Na mrežnim stranicama Instituta piše:

“Institut za društvenopolitička istraživanja (IDPI) je politički neovisan centar za unapređenje i razvoj ekspertize u području organizacije države i upravljanja. Sjedište Instituta je u Mostaru, a osnovan je potkraj 2013. godine. Posebnu pozornost posvećuje pitanjima relevantnim za BiH i očuvanje njenoga multikulturalnog i multinacionalnog karaktera”.¹⁹

Tekst je objavljen tri dana prije održavanja izbora. Od naslova “Izborni zakon diskriminira Hrvate u Bosni i Hercegovini”, do kraja teksta autor se usredotočuje na, kako sam navodi, “očiti primjer diskriminacije Hrvata u bošnjačko-bosanskoj javnosti”. Pritom ne pojašnjava što točno podrazumijeva pod “bošnjačko-bosanskom javnosti”. U razradi problema dolazi također do zanimljivog razlikovanja Hrvata u Bosni i Hercegovini

– postoje pravi i “njihovi” (bošnjački) Hrvati. Kako autor navodi: “Po toj logici, oni koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci mogu sasvim legitimno izabrati hrvatskog člana Predsjedništva – dovoljno je da se taj kandidat, nazovimo ga kandidat A, samo izjasni da je Hrvat” i dalje “Bošnjacima je omogućeno da izbornim inženjeringom izaberu 6 ‘svojih Hrvata’ i time ovladaju hrvatskim klubom”, iako se dogodilo i da su se “malo preračunali pa su osigurali samo pet ‘svojih Hrvata’”. Autor zaključuje da “Hrvati nemaju svog predstavnika, Srbi imaju jednog, a Bošnjaci dva!”, jer nije dovoljno da je netko pripadnik jednog naroda, već mora biti njegov legitimni predstavnik. Vukoja u više navrata koristi usklik koji, kao interpunkcijski znak, ukazuje na emocije i ima malo veze sa znanstvenom objektivnošću ili racionalnim diskursom. Pojašnjavajući kako je Izborni zakon protuustavan pa je “omogućio da dva puta zaredom Željko Komšić bude izabran za hrvatskog člana Predsjedništva BiH isključivo bošnjačkim glasovima”, autor naglašava:

“IZ omogućava diskriminaciju svih građana BiH koji se u skladu s Ustavom izjašnjavaju kao Hrvati te ostavlja prostor za apsurdna i nedemokratska i totalitaristička tumačenja ustavne kategorije konstitutivnosti naroda”.

I opet emocije, izražene kumulacijom teških kvalifikacija. Autor drži da se Izborni zakon treba proglasiti “neustavnim, a time i nelegitimnim i nelegalnim”. S obzirom na činjenicu da su za taj čin odgovorni “glasači koji su donijeli odluku glasovati za predstavnika jedne političke zajednice kojoj kao pojedinci ne pripadaju, te, s druge strane, oni koji su odlučili uzurpirati institucionalnu poziciju, koja im ne pripada”, autor ocjenjuje da “činove i jednih i drugih trebamo okarakterizirati kao nedemokratske i nelegitimne, a u skladu s moralnim načelima kao nemoralne i koruptivne”. U postupcima koji su doveli do diskriminacije Hrvata sudjelovao je, prema navodima autora, i visoki predstavnik Valentin Inzko koji je suspendirao odluku Središnjeg izbornog povjerenstva i proglasio da je 5 trećina od 17, “tzv. Inzkov poučak” nakon što su Bošnjaci zabunom osigurali samo pet “svojih” Hrvata.

Osvrćući se na skore izbore, autor navodi kako “jedini kandidat za nemoralnu i nelegitimnu radnju figurira 1990, stranka koja je formalno članica Hrvatskog narodnog sabora BiH, ali koja je odbila biti dio predizborne HNS koalicije”. Pritom ne pojašnjava kakva je to koalicija, zašto je važna i što joj daje legitimitet na političkoj sceni. Neupućeni čitatelji to moraju sami otkriti. S druge strane, obrazlaže zašto bi HDZ 1990 mogao sudjelovati “u nemoralnoj i nelegitimnoj radnji” koja mu se gadi i koju oštro osuđuje i nudi sljedeće činjenice: (1) stranka je nedavno održala predizborni skup u Goraždu u kojem “po popisu živi šest Hrvata”; (2) predsjednik Martin Raguž predstavlja se “u Komšićevu stilu” kao “kandidat svih građana koji podržavaju njegov program”; (3) “kada je čelnica Prve beha stranke Šeherezada Delić iz Bihaća izjavila da će njezinih 21 800 članova glasati

za njega, on joj se na Facebook stranici zahvalio i izjavio kako je ponosan na njenu podršku”.

Umjesto toga, kaže autor, trebao bi se “pozvati na ustavno pravo konstitutivnih naroda da sami biraju predstavnike i zaštititi hrvatski izborni legitimitet”. Zaključna rečenica teksta, nakon navođenja “grijeha” Martina Raguža, glasi: “Pametnom i dobronamjernom dosta”.

Vratimo li se na rečenicu kojom se opisuje djelatnost Instituta u kojem ovaj sociolog radi: “Posebnu pozornost posvećuje pitanjima relevantnim za BiH i očuvanje njenoga multikulturalnog i multinacionalnog karaktera”, mora se zaključiti kako su multikulturalnost i multinacionalnost zamišljene na vrlo specifičan način. Očito, prema autoru, svatko će u svom etnički pročišćenom vilajetu, siguran da želi biti legalan i legitiman predstavnik samo svoje zajednice, a ne svih građana koji su spremni podržati određeni politički program, osigurati postizanje željenog cilja – multikulturalnosti i multinacionalnosti Bosne i Hercegovine. Nedobronamjernima su ovakve tvrdnje i previše.

Milorad Dodik, a ne Beograd, glavni je ruski saveznik na Balkanu

Članak Ines Sabalić, “Sarajevo u klinču između Zapada i Rusa” (Globus, 10.10.2014.), razmatra izbore u Bosni i Hercegovini iz posve drugačijeg kuta, iako prije naslova nalazimo tri fotografije koje najrječitije pokazuju kompleksnost situacije u ovoj državi – na prvoj muslimani pred džamijom obilježavaju Kurban-bajram, na drugoj su ratnici Kozaci kao gosti u Republici Srpskoj, na trećoj je Marko Perković Thompson na proslavi pobjede tenisača Marina Čilića u Međugorju. Iako se samo uz prvu fotografiju izričito navodi da se radi o muslimanima, većini čitatelja je jasno da fotografije prikazuju tri naroda, tri različite vjeroispovijesti, različite običaje i sustave vrijednosti, koje bi, u konačnici, izborima trebalo pomiriti kako bi Bosna i Hercegovina mogla funkcionirati kao uređena država.

No autoricu članka zanima, pa traži i pomoć eksperata, hoće li skori izbori na međunarodnom planu promijeniti smjer kojim ide Bosna i Hercegovina ili neki njezini dijelovi. Znajući da su “balkanske zemlje [...] važno geopolitičko križanje gdje se Rusija i Europa bore za to tko će imati veći utjecaj”, ona analizira trenutnu situaciju i bilježi moguće postizborne promjene. Na početku teksta opisuje što su snage Europske unije (EUFOR) poduzele uoči izbora, navodi kako je USAID “počeo odličnu kampanju [...] koja vrlo negativno govori o vlasti u BiH [...] razotkrivaju indiferenciju i nekompetentnost vlasti [...] i generalnu pasivnost i egoističnost vlasti u BiH”, da bi potom najveću pozornost usmjerila na događaje u Republici Srpskoj budući da se zna kako je Dodik, “a ne Beograd, glavni ruski saveznik

na Balkanu. A Bosna je najzapadnije mjesto na kojem Vladimir Putin želi moć i utjecaj”. Premda stručnjaci vjeruju kako se ukrajinska situacija ne može dogoditi i u Bosni i Hercegovini, ipak se boje moguće destabilizacije. Autorica navodi kako se “mnogi nadaju da će srpski entitet preuzeti opozicija koja neće svakih 20 minuta prijetiti odcjepljenjem”. Rezultat izbora za hrvatski entitet, gdje se borba vodi između HDZ-a 1990 i HDZ-a BiH, prema njezinim riječima, posve je irelevantan u tom kontekstu, jer je “Zapadu svejedno tko od njih dobiva”.

“Radmanovi omladinci” na HTV-u ignoriraju izbore u BiH

Tekst na Dnevno.hr koji potpisuje Dražen Boroš (Dnevno.hr, 09.10.2014.), naslovljen “Na HTV-u opet pokazali ‘pravo’ lice: Izbori i Hrvati u BiH ih uopće ne zanimaju”, koristi izbore u Bosni i Hercegovini kao povod za napad na rukovodstvo HRT-a, a ne radi informiranja o relevantnim činjenicama vezanim uz ovaj važan politički događaj. Autora isključivo zanima što izbori znače za Hrvate u BiH pa u napad na HRT kreće konstatacijom da “gledajući Hrvatsku televiziju teško se može steći utisak da se u susjednoj državi održavaju izbori na kojima se odlučuje i o sudbini hrvatskog naroda”. Izdajnička pozicija javnog medijskog servisa potkrepljuje se tvrdnjom da “mogli smo gledati o izborima u Bugarskoj, referendumu u Škotskoj, ali [...] gotovo da ne bi znali da se u susjednoj BiH održavaju opći izbori”. Što je još gore, “kada su [...] bili posljednji izbori u Srbiji danima se izvještavalo, kalkuliralo, predviđalo na tzv. hrvatskoj dalekovidnici [...] a sada je Hrvatska televizija doslovce u zadnjih desetak dana emitirala dva priloga [...] o izborima u BiH, te napravila jednu posebnu emisiju (Otvoreno)”. Slijedi (dis)kvalifikacija “Radmanovi omladinci” koja je dio uobičajenog korpusa etiketa za osobe koje se ne smatra dobrim Hrvatima, pravim rodoljubima. “Krivi” Hrvati/ce su: jugonostalgici, komunjare, omladinci itd. Da bi pojačao dojam i težinu optužbe, autor konstatira “mržnja je jednostavno jača od njih”. Koja mržnja, kakva mržnja, prema kome, s kojim ciljem, u tekstu ne doznajemo. Rezignirano, autor zaključuje: “Hrvati u BiH su već nekoliko godina shvatili da teško mogu računati na pomoć iz Zagreba, pa ih ignoriranje Hrvatske televizije i ne čudi”. Ostaje, i autoru i Hrvatima u BiH, samo nada da će Hrvati “na ovim izborima osigurati ravnopravnost s ostala dva naroda”. Zanimljivo je da Dnevno.hr, osim ovog, nema niti jedan drugi tekst o izborima u Bosni i Hercegovini.

“Volimo te, pravedniče”

Potpisan inicijalima E.H., na internetskom portalu Index.hr objavljen je tekst pod naslovom “Kolinda i Karamarko uz Kordićev transparent: ‘U

Kristu slobodan, a oni? Volimo te, pravedniče” (Index.hr, 10.10.2014.), čime se najavljuje što je u fokusu interesa ovog vrlo kratkog članka. Nakon iznošenja nekoliko citata iz govora Tomislava Karamarka i predsjedničke kandidatkinje Grabar Kitarović, iz kojih se vidi da su izuzetno zainteresirani za ishod izbora (“Ne smijemo dopustiti da drugi upravljaju umjesto Hrvata” jedna je od izjava Karamarka), tekst završava rečenicom: “Vrh hrvatskog HDZ-a na stadionu u Mostaru stajao je odmah iznad transparenta s ratnim zločincem Darijom Kordićem”. Autor nije nadopisao “i to im ni najmanje nije smetalo i izazivalo zabrinutost”, ali se može naslutiti da je zbog toga istaknuo ovaj detalj.

Zaključak

U, kako je na početku navedeno, vrlo malo tekstova o izborima u Bosni i Hercegovini, prevladavaju izvještaji i analize, bez zauzimanja osobnog stava autora. Redaktorske ili uredničke intervencije mogu se pronaći u slikovnim priložima ili naslovima. U *Globusu* (10.10.2014.), fotografijama se ONI u Bosni i Hercegovini dijele na Bošnjake (islamske vjeroispovijesti), Srbe (pravoslavne) i Hrvate (katolike); u *Večernjem listu* (10.10.2014.) analitički i neutralan tekst dobio je naslov u kojem se Hrvate izdvaja u odnosu na ostale u Bosni i Hercegovini te iskazuje bojazan zbog moguće izborne prijevare koja će ovu etničku skupinu oštetiti – *Hrvati strahuju od novog inženjeringa na izborima u BiH*.

Svojom pristranošću izdvajaju se tri teksta u kojima nalazimo diskurse koje kreiraju autori.

U tekstu objavljenom u *Večernjem listu* (07.10.2014.) gotovo je nemoguće precizno imenovati sve diskurse – s pozicije ONI/ONI, autor prelazi na M1/ONI, pa se ONI dijele na one ispravne i poštene, dok su s druge strane nepošteni koji zatim postaju i nevjernici. Uspoređuju se odnosi u prošlosti, sadašnjosti, predviđa se budućnost. Uglavnom, nalazimo pravu zavrslamu odnosa i suprotstavljenosti. S jedne su strane Bošnjaci u Hrvatskoj, a s druge Bošnjaci u Bosni i Hercegovini. Prvi uživaju blagodati Hrvatske koja štiti njihova prava gotovo kao niti jedna druga država na svijetu, a s druge su Bošnjaci koji su ujedno i nevjernici koji Hrvatima dokidaju temeljna prava iako bi Hrvati trebali predstavljati ravnopravan treći entitet. Stalno se uspoređuje Hrvatsku s Bosnom i Hercegovinom – prva je država u kojoj se poštuju manjinska prava, a druga dopušta da se jedan narod (Hrvati) diskriminira; prva je sekularna država, a druga to nije. Uspoređuje se odnos Hrvata i Bošnjaka nekoć i danas, pa autor postavlja retoričko pitanje “kako to da su muslimani od ‘našeg cvijeća’ postali ‘trnje’”, oblikujući tako diskurs M1 (Hrvati, katolici) nasuprot ONI (Bošnjaci, muslimani). Korak

dalje čini kad Srbe i Hrvate kao kršćane spaja u jednu skupinu, koji “kao da s Bošnjacima ne dijele isti teritorij, pismo, sličan jezik”. Gotovo kao kletvu, suprotstavljenost i konfliktan odnos Hrvata i Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, autor projicira i na budućnost: “Bošnjački narod nosit će hipoteku koju su mu nametnuli vlastiti političari, a Hrvati će i dalje nastaviti ratovati s nelegalnom vlašću”. Usto, bošnjački političari su, prema autoru, nevjernici. Oni ne slušaju poruke svojih vjerskih vođa koji kažu: “Sreća susjeda neka bude i naša, njihova tuga i bol neka budu poziv da im pritekemo u pomoć?”. Autor naglašava: “Islamska zajednica treba upozoriti da prijevare ne rade vjernici”.

Na portalu Dnevno.hr (09.10.2014.), autor, iako govori o poziciji ONI-ONI (Hrvati u Bosni i Hercegovini nasuprot HRT-a, odnosno “Radmanovih omladinaca”), zapravo i sebe implicitno pozicionira kao ispravnog Hrvata, uz Hrvate u Bosni i Hercegovini, nasuprot izdajničkim Hrvatima koji su nevjernici i jugonostalgici, a to je rukovodstvo HRT-a. U *Jutarnjem listu* (09.10.2014.) pak autor razlikuje Hrvate rođenjem/porijeklom koji dopuštaju da ih biraju druge etničke skupine od Hrvata koji su izabrani od strane hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, smatrajući potonje jedinim legitimnim predstavnicima. Piše o Bošnjacima koji varaju jer biraju “svoje Hrvate”, one koje ne podržava hrvatski narod u Bosni i Hercegovini, a ne dopuštaju da Hrvati izaberu one koje doživljavaju kao “svoje”, one koji će zastupati njihove interese nakon izbora.

Mediji u Srbiji: Bez velikog interesa za izbore u Bosni i Hercegovini

Analiza medijskog diskursa na temu Izbori u Bosni i Hercegovini obuhvatala je period od 06.10.2014 do 13.10.2014 godine. Analizirane su tri dnevne novine *Blic*, *Danas*, i *Večernje novosti*, dva nedeljnika *Vreme* i *NIN* te dva internetska portala Dnevno.rs i B92.com. U odabranim medijima, ukupan broj članaka na ovu temu je 35: B92 (15), *Danas* (8), Dnevno.rs (5), *Blic* (4) i *Večernje novosti* (3). Medijski diskurs na razini M1 – ON1 prepoznat je u samo tri članka, od toga u jednom na razini ON1 – nacionalisti (B92), jednom na razini M1 – Srbi i Hrvati/hrišćani / ON1 – Bošnjaci/muslimani (B92), a u jednom na razini M1 – vlast / ON1 – opozicija (*Večernje novosti*).

O izborima u BiH iz britanske perspektive

Diskurs ON1 – nacionalisti odnosi se na “nacionalističke lidere” (B92, 08.10.2014) sva tri entiteta, koji su i osvojili većinu glasova na izborima i ušli u Predsedništvo Bosne i Hercegovine: Milorada Dodika, lidera Saveza nezavisnih socijaldemokrata Republike Srpske, Dragana Čovića, predsednika Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine, i Bakira Izetbegovića, lidera Stranke demokratske akcije. Ovakav diskurs prisutan je u jednom članku sa portala B92, i to pretežno u stavu britanskog lista *Gardijan* koji nestabilnost zemlje i lošu ekonomsku situaciju direktno vezuje uz delovanje nacionalista, pa tako navodi da će “pobeda nacionalista na izborima u BiH produbiti podele i raspirati nestabilnost u jednoj od najsiriomašnijih evropskih zemalja” (B92, 08.10.2014). Takođe, list *Gardijan* navodi da su rezultati ovih izbora, na kojima su pobedile nacionalistički orijentisane opcije, pokazali da se “Bosna nije ispetljala iz zlokobnog kruga siromaštva i nezadovoljstva” (B92, 08.10.2014) i da je upravo to dalo “vetar u leđa nacionalističkim partijama koje su blokirale rad državnih institucija, što je dovelo u još veću ekonomsku propast” (B92, 08.10.2014), a da “srpski nacionalisti žele da ih (institucije) još više oslabe” (B92, 08.10.2014). *Gardijan* čak navodi da je nezadovoljstvo građana i građanki zbog ovakve situacije “kulminiralo na protestima u februaru”, a da je “preteći razvoj događaja usledio pošto se saznalo da se nekoliko stotina džihadista iz Bosne bori na strani ekstremista u Iraku i Siriji” (B92, 08.10.2014). Dakle, *Gardijan* jasno naznačava da će se loše stanje u Bosni i Hercegovini nastaviti i još više produbiti zbog pobede nacionalista na izborima, i da su upravo oni odgovorni za siromaštvo, nestabilnost, lošu ekonomsku situaciju i opšte nezadovoljstvo u državi.

Bošnjaci, odnosno muslimani, ugrožavaju hrišćane u BiH

U drugom članku sa portala B92 nailazimo na diskurs M1 – Srbi i Hrvati/hrišćani / ON1 – Bošnjaci/muslimani. Ovaj diskurs prisutan je u izjavi predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika koji navodi da “nemamo razloga da bežimo od činjenice da mi, Srbi i Hrvati, pripadamo jednoj zajedničkoj civilizaciji [...] oba hrišćanska naroda u BiH, dakle i Srbi i Hrvati, danas su vrlo ugroženi, i sve više kako vreme protiče, od Bošnjaka, odnosno muslimana” (B92, 06.10.2014).

Ovo je redak primer da su Srbi i Hrvati “na istoj strani”, međutim sasvim razumljiv ukoliko se pogleda kontekst: naime, predsjednik Republike Srpske Milorad Dodik smatra da je neophodno stvaranje trećeg (hrvatskog) entiteta i “labave konfederacije” te je tokom predizborne kampanje, ali i ranijih nastupa, davao jasnu podršku Hrvatima u BiH. Krajnji cilj bilo bi otcepljenje i Republike Srpske i hrvatske konfederalne jedinice ili države (Herceg-Bosne) te formiranje tri samostalne države.

Zapad želi “mekšu vlast” u BiH

Milorad Dodik u svojoj izjavi optužuje opozicione stranke i Zapad da imaju zajednički cilj, a to je “destabilizacija Republike Srpske” i dovođenje “mekše vlasti”. On navodi da Zapad podržava napore opozicije i da “opozicionari idu na treninge u sarajevske ambasade, jer Zapadu ovde treba mekša vlast” (Večernje novosti, 10.10.2014) i to tako što su se “pojedini službenici stranih ambasada direktno mešali u ovaj izborni proces promovišući ideje koje opozicija pokušava da proda biračima”, dok je opozicija ta koja “pokušava da kreira atmosferu nemira” (Večernje novosti, 10.10.2014). Dodik svojim izjavama upućuje da opozicija radi u interesu Zapada, a ne Republike Srpske, i da im je zajednički cilj destabilizacija Republike Srpske – koja je pod njegovom vlašću stabilna, što takođe ide u prilog njegovoj predizbornoj kampanji i ranijim nastupima.

Zaključak

U srbijanskim medijima tema izbora u Bosni i Hercegovini nije bila mnogo aktuelna te se većina članaka svodila na agencijske vesti koje prenose informacije o predizbornim aktivnostima, dešavanjima na dan izbora, i rezultatima izbora. Primetno je da su predizborne aktivnosti hrvatskih i bošnjačkih stranaka pretežno spominju u zajedničkim vestima, dok je predstavnicima iz Republike Srpske ostavljeno mnogo više prostora – čak 13 članaka govorilo je isključivo o njihovim aktivnostima. Ipak, sam diskurs bio je prisutan samo u tri članka i to isključivo u izjavama zvaničnika i institucija, dok su se autori/ke članaka trudili/le da ostanu neutralni/ne.

Slučaj Šešelj

Tužiteljstvo Međunarodnog suda za ratne zločine u Den Haagu optužilo je u siječnju 2003. Vojislava Šešelja za kaznena djela počinjena tijekom rata na području bivše Jugoslavije. U haški pritvor otišao je dragovoljno 24. veljače 2003. godine. Zločini za koje ga se u optužnici Haškog suda tereti su između ostalog uključivali:

“Deportaciju ili prisilno premeštanje desetina hiljada hrvatskih, muslimanskih i drugih nesrpskih civila sa velikih područja BiH, Hrvatske i Srbije; Ubistvo mnogih hrvatskih, muslimanskih i drugih nesrpskih civila, uključujući žene i starije osobe, kao i namerno uništavanje domova, druge javne i privatne imovine, kulturnih ustanova, istorijskih spomenika i verskih objekata hrvatskog, muslimanskog i drugog nesrpskog civilnog stanovništva u opštini Vukovar u Hrvatskoj, i opštinama Zvornik, ‘šire područje Sarajeva’, Mostar i Nevesinje u BiH; Mučenje, premlaćivanje, pljačkanje, seksualno zlostavljanje i održavanje nehumanih životnih uslova za hrvatske, muslimanske i druge nesrpske civile od strane srpskih vojnika prilikom zarobljavanja i u zatočeničkim objektima; Direktno i javno omalovažavanje hrvatskog, muslimanskog i drugog nesrpskog stanovništva u Vukovaru, Zvorniku i Hrtkovcima, putem govora mržnje, a na osnovu njihove nacionalne pripadnosti.”²⁰

Suđenje je službeno započelo 27. studenoga 2006. u odsustvu Vojislava Šešelja koji je tada štrajkao glađu, a završne riječi strana u postupku iznošene su od 05. do 20. ožujka 2012.

Sudsko vijeće Haškog suda je odlukom od 06. studenoga 2014. odobrilo puštanje Vojislava Šešelja na privremenu slobodu do izricanja presude. U odluci suda obrazlaže se kako je vijeće Šešelja spremno pustiti na slobodu zbog pogoršanja njegova zdravstvenog stanja, a kako bi se izbjegla mogućnost da umre u pritvoru u Scheveningenu. Uvjeti Šešeljeva privremenog puštanja na slobodu, podrazumijevaju kućni pritvor, policijsku pratnju prilikom kretanja iz medicinskih razloga, zabranu komunikacije sa žrtvama u vezi s njegovim slučajem, zabranu javnog razmatranja njegova slučaja, zabranu sudjelovanja u “političkom životu”, kao i oduzimanje putovnice. Istovremeno, Vlada Srbije dala je uvjetna jamstva za puštanje Vojislava Šešelja na prijevremenu slobodu.²¹

20 UN – Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Podaci o predmetu: Vojislav Šešelj, http://www.icty.org/x/cases/seselj/cis/bcs/cis_seselj_bcs.pdf (30.03.2015.).

21 “Haški sud Vojislava Šešelja privremeno pušta na slobodu”, *Vecernji.hr*, 06.11.2014. u 18:54, <http://www.vecernji.hr/svijet/vojislav-seselj-privremeno-izlazi-na-slobodu-971871> (30.03.2015.).

Šešelji se u Srbiju vratio 12. studenoga 2014. te su ga na aerodromu dočekale stotine ljudi pjevajući četničke pjesme. Organiziran je i veliki miting u središtu Beograda na kojemu se prema policijskim procjenama okupilo oko 3 000 Šešeljevih pristaša. Po povratku u Srbiju, uslijedio je niz Šešeljevih provokacija i medijskih istupa koje su u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nastavile uzburkavati javnost. Činjenica kako je optuženik za ratne zločine pušten na slobodu, a da je haški sud u očima hrvatske i bosanskohercegovačke javnosti pritom izgubio na vjerodostojnosti²², uzrokovala je niz reakcija na međudržavnom nivou te svojevrskih prijetnji i upozorenja o utjecaju Šešeljevog oslobađanja na daljnji put Srbije prema eurointegracijama.

Tako je Hrvatski sabor 26. studenoga 2014. jednoglasno, sa 104 glasa "za" izglasao Deklaraciju u vezi odluke Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju o privremenom puštanju optuženika Vojislava Šešelja na slobodu. U svojim glavnim crtama, Deklaracija je osudila takvu odluku te se zatražilo njeno povlačenje, a otvoreno je komentirana i situacija u Srbiji pri čemu se inzistiralo na ograđivanju srpskog državnog vrha od Šešeljevih aktivnosti uz javno osuđivanje istih. Deklaracija podsjeća na glavne elemente optužnice protiv Vojislava Šešelja te tvrdi da bez obzira na to što još nije izrečena pravomoćna ili bilo kakva druga presuda, dotičnoga zaista možemo zvati ratnim zločincem.²³

Reakcije sa srpske strane bile su očekivane te su se uglavnom koncentrirale na protuoptužbe kako je Deklaracija "donesena isključivo za potrebe unutarnje politike i predizborne kampanje za predsjedničke izbore, ali i parlamentarne koji u Hrvatskoj predstoje sljedeće godine."²⁴ Hrvatski zastupnici u Europskom parlamentu (EP) vrlo brzo su zatražili i donošenje Rezolucije kojom se osuđuje ratno-huškačku retoriku Vojislava Šešelja, poziva Srbiju da se distancira od njegova djelovanja, a Haški sud da preispita svoju odluku o njegovu puštanju na privremenu slobodu. Rezolucija je usvojena od strane EP-a, a srbijanski premijer Aleksandar Vučić je nakon njenog donošenja izjavio kako je ona uvredljiva za Srbiju.²⁵ Rasprava se vodila i u Vijeću sigurnosti UN-a gdje je hrvatski predstavnik Vladimir Drobnyak upozorio na puštanje Vojislava Šešelja na slobodu, dok je srbijanski predstavnik temu skrenuo na pitanje povratka srpskih izbjeglica i njihove

22 "Reakcija na odluku Haškog suda u slučaju Šešelji", Andrejplenkovic.hr, 14.11.2014., <http://www.andrejplenkovic.hr/article.php?id=756&naslov=reakcija-na-odluku-haskog-suda-u-slucaju-eselj> (30.03.2015.).

23 Tea Romić, "Sabor sastavio Deklaraciju protiv Šešelja", Vecernji.hr, 25.11.2014. u 13:30, <http://www.vecernji.hr/hrvatska/sabor-sastavio-deklaraciju-protiv-seselja-975537> (30.03.2015.).

24 Miroslav Flego, "Saborska Deklaracija o Šešelju za unutarnjopolitičke potrebe", Vecernji.hr, 27.11.2014. u 09:06, <http://www.vecernji.hr/svijet/ljaljic-saborska-deklaracija-o-seselju-za-unutarnjopoliticke-potrebe-975915> (30.03.2015.).

25 "Vučić: Rezolucija EP uvredljiva za Srbiju", Blic.rs, 27.11.2014. u 16:40, <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/514785/Vucic-Rezolucija-EP-uvredljiva-za-Srbiju> (07.04.2015.).

imovine.²⁶ Međudržavna prepucavanja osjetila su se i u izostanku posjeta srbijanskog ministra vanjskih poslova Ivice Dačića Zagrebu. Odgođeni se posjet poklapao s izlaskom Šešelja iz pritvora te je i ovaj događaj objašnjen time.²⁷ U slučaju Šešelja 30. ožujka 2015. dogodio se novi preokret. Tako je Žalbeno vijeće Haškog suda naložilo Raspravnom vijeću da opozove svoju odluku o Šešeljevom puštanju na privremenu slobodu, što znači da se vođa Srpske Radikalne stranke mora vratiti u Den Haag. No Vojislav Šešelj odmah je uzvratio kako se nema namjeru dobrovoljno vratiti u pritvor izjavivši kako onima koji ga imaju namjeru uhititi neće biti lako.²⁸ Dva dana nakon toga, Šešelj je ispred beogradske Palače pravde zapalio hrvatsku zastavu²⁹ te je i dalje na slobodi nastavljajući s provokacijama.

26 Sandra Veljković, "Puštanje Šešelja ciničan je smijeh u lice njegovim bezbrojnim žrtvama)," *Vecernji.hr*, 10.12.2014. u 21:37, <http://www.vecernji.hr/svijet/pustanje-seselja-je-cinican-smijeh-u-lice-njegovim-bezbrojnim-zrtvama-978542> (07.04.2015.).

27 Tomislav Krasnec, "Dačić napao hrvatske zastupnike na sastanku u EP-u", *Vecernji.hr*, 02.12.2014. u 11:38, <http://www.vecernji.hr/svijet/seselj-je-politika-treba-biti-osudena-ali-ne-da-bude-osudena-srbija-976864> (07.04.2015.).

28 Tomislav Krasnec, "Vojislav Šešelj mora u haaški pritvor! 'Neću se dobrovoljno vratiti u Haag'", *Vecernji.hr*, 30.03.2015. u 12:39, <http://www.vecernji.hr/svijet/zalbeno-vijece-vratite-seselja-u-haag-je-je-izjavama-prekrasio-uvjete-za-privremenu-slobodu-997760> (07.04.2015.).

29 Hina, "SRAMOTNI SKANDAL U BEOGRADU Šešelj zapalio hrvatsku zastavu: 'Ovo je moja poruka ustaškoj državi!'", *Jutarnji.hr*, 01.04.2015., <http://www.jutarnji.hr/skandal-u-centru-beograda-seselj-zapalio-hrvatsku-zastavu---ovo-je-moja-poruka-ustaskoj-drzavi-/1324230/> (07.04.2015.).

Mediji u Hrvatskoj: Šešeljomanija

Puštanje Vojislava Šešelja, haškog optuženika za ratne zločine, na privremenu slobodu i njegov dolazak u Srbiju postala je i dugo vrijeme bila jednom od najvažnijih vijesti u hrvatskim medijima. Kako je u svom tekstu na portalu H-alter (H-alter.org, 27.11.2014.) napisao Marinko Čulić, moglo bi se reći da je u javnom prostoru, pa logično i u medijima, a zasigurno i zbog njih, zavládala Šešeljomanija.

U velikom broju analiziranih članaka zapravo je teško naći odgovore na temeljna novinarska pitanja: tko, što, kada, gdje i zašto, a umjesto neutralne pozicije objektivnih izvijestitelja, nerijetko se prepoznaju emocije i osobni stavovi autora/ica. Ako pak pristranost ne nalazimo u samom tekstu, redakcijska oprema – naslovi, okviri i fotografije – katkad preuzimaju ulogu prenositelja nedvosmislene poruke o pozicioniranju medija. Recimo, članak objavljen u *Jutarnjem listu* naslovljen je “Hrvati u Srbiji: Mi smo zabrinuti zbog povratka Šešelja” (Jutarnji list, 09.11.2014.) i opremljen fotografijom na kojoj su transparenti s likom Radovana Karadžića i Vojislava Šešelja, dok u tekstu jedna od intervjuiranih osoba, i to predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, jasno kaže: “Kada je u pitanju naša hrvatska zajednica, mislim da razloga za strah nema jer se vrijeme kada je bila u neposrednoj opasnosti više vratiti neće”. Primjera je u analiziranim člancima, dakako, veći broj.

Analizom je ukupno obuhvaćeno 62 članka – 17 iz *Jutarnjeg lista*, 12 iz *Večernjeg lista*, 9 iz *Novog lista*, 1 iz tjednika *Globus*, a 5 iz tjednika *Novosti*, 12 s portala Index.hr, 3 s portala H-alter.org i 3 s portala Dnevno.hr.

Činjenice koje utvrđujemo tek iščitavanjem članaka iz uzorka jesu: Vojislav Šešelj, osnivač i predsjednik Srpske radikalne stranke, dobrovoljno se predao i od 24. veljače 2003. godine nalazio u pritvoru Međunarodnog krivičnog suda (MKS) za bivšu Jugoslaviju u Haagu. Sudilo mu se temeljem optužbe za progon na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi u istočnoj i zapadnoj Slavoniji, dijelovima BiH i Vojvodine, za pritvaranje civila u logore pod nehumanim uvjetima, mučenje, premlaćivanje i ubojstva, za deportacije i prinudno preseljenje, namjerno uništavanje njihovih domova, imovine, kulturnih i vjerskih objekata. Zbog zdravstvenih razloga, dijagnosticiranog karcinoma, sudsko vijeće donijelo je odluku o njegovu puštanju na privremenu slobodu bez uobičajenih uvjeta³⁰ koji su postavljeni drugim osumnjičenicima. Iako je presuda zapravo već bila donesena još 2013. godine, zbog Šešeljevih pravnih manevara i ispunjenja njegovog zahtjeva za izuzećem suca Frederika Harhoffa, procedura se oduljila

³⁰ Sud je odredio da Vojislav Šešelj ne smije ni na koji način stupiti u kontakt sa žrtvama i svjedocima niti na njih utjecati, ne smije ometati pravdu i mora se odazvati pozivu Haškoga suda. Republika Srbija dužna mu je oduzeti putovnicu.

jer je novoimenovani sudac morao proučiti cjelokupni spis pa je Šešelj, nakon punih 11,5 godina provedenih u pritvoru, pušten iz humanih razloga kao neosuđena osoba. Iz zatvora u Scheveningenu Vojislav Šešelj je 12.11.2014. avionom prebačen u Srbiju. Zanimljivo je da u *Jutarnjem listu*, ispod fotografije Šešelja snimljene u avionu, redakcija stavila potpis “Fotografija iz aviona koji nije preletio Hrvatsku” (*Jutarnji list*, 13.11.2014.). To bi, za pretpostaviti je, trebalo pokazati kako su Hrvatska i Šešelj apsolutno nespojivi, iako je zapravo letio redovnom linijom iz Amsterdama za Beograd. U Beogradu mu je priređen bučan doček, a zatim je na Trgu Republike 13.11.2014. održan skup s oko 3 000 njegovih pristaša i članova stranke, na kojemu je Vojislav Šešelj održao govor. Ubrzo po njegovu povratku u Beograd, u Hrvatskoj se nižu reakcije na njegovo puštanje i izjave koje daje od trenutka izlaska – od zahtjeva HSP-ova (Hrvatska stranka prava) predsjednika Danijela Srba za slanjem vojske na granicu sa Srbijom do Deklaracije Hrvatskog sabora (Deklaracija u svezi s odlukom Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju o privremenom puštanju optuženika Vojislava Šešelja na slobodu) i hitne rezolucije Europskog parlamenta (Srbija: slučaj optuženog ratnog zločinca Šešelja).

U medijima su u začetku glavni akteri i mete napada bili Vojislav Šešelj i Haški tribunal, ali se pažnja usmjeravala i na ponašanje političkih elita u Hrvatskoj, vlast u Srbiji, srbijanske medije te srpski narod. Kako su se tekstovi množili, pružila se prilika i za osudu hrvatske vlasti, prokazivanje predsjednika i ujedno predsjedničkog kandidata, razdvajanje pravih Hrvata od onih petokolonaških, prozivanje ljevice, a prema tekstu na portalu Dnevno.hr ne smije se mimoći, jer su u priču umočili svoje prste, ni masone iz SAD-a i Velike lože Engleske koji su već više desetljeća povezani s četnicima, instalirali su Tita i njegove komuniste, a sada je “Vojislav Šešelj pušten iz zatvora u Haagu isključivo da bi dokrajčio opančarsko četništvo i dokinuo nakanu svojih pulena Nikolića i Vučića u koketiranju sa Rusijom, što zapadnoj politici jako smeta” (Dnevno.hr, 26.11.2014.).

Šešelj – monstruozi ratni zločinac ili tek dvorska luda željna publiciteta?

Lavina medijskih uradaka kojima je povod bio Vojislav Šešelj zanimljivo su štivo. Glavni akter, opisan je kao “srpski zločinac”, “četnički krvnik”, “notorni ratni zločinac”, “gospodar rata”, onaj koji je “otpočetka svoje političke karijere gradio fašistički projekt ‘velike Srbije’, spremajući se za rat, za koji će njezine granice i osobno pokušati nacrtati granatom, metkom i nožem”, “opasni psihopat”, “četnički vampir žedan krvi”, “poludjeli Zločinac”, dok je kod nekih autora kvalificiran kao “kvaziburleskni tip koji se skriva iza pozicije trivijalnog spadala”, “zvijezda freak-showa”, “običan galamdžija”, “olinjali samozvani četnički vojvoda”, “osoba koja je samo huškač, što znači pas koji laje”, onaj kojeg se ismijava jer ne može izgovoriti “r” pa se i u naslov

stavlja kako on želi veliku Srbiju “od Kavlobaga i Kavlovca do Vivovitice”. Iz nekoliko članaka doznajemo kako je telefonskom vezom bio uključen u emisiju *Bujica* Osječke televizije gdje mu je “tvrdi” hrvatski desničar Anto Kovačević razdragano klicao “To, Vojo!” zato što je Vojislav Šešelj “hvalio” predsjedničkog kandidata Ivu Josipovića zbog navodnih obiteljskih veza s četnicima. Usporedbom različitih negativnih atribucija koje mu većina autora pripisuje ili pak tvrdnje Tomislava Čadeža “koliko god to zvučalo nemilosrdno i negrađanski, sloboda (pred smrt), što je Sud predvidio za Vojislava Šešelja, nezaslužena je i nepravedna” (Jutarnji list, 08.11.2014.), s povlađivanjem u studiju Osječke televizije ili podsmjehivanjem koje uočavamo u nekoliko članaka, netko tko dobro ne poznaje cjelokupni društveni kontekst, ostao bi prilično zbunjen – je li, na koncu, Šešelj bio monstruozi ratni zločinac ili tek dvorska luda željna publiciteta?

Jesu li “traljavi haški suci” odradili nekad i dobar posao?

Druga glavna meta, možda i češće spominjana od samog Šešelja, bio je Haški tribunal. Odluka sudskog vijeća Haškog tribunala da se Šešelja pusti iz pritvora bez presude nailazi na opću osudu u svim člancima, ali su različiti načini na koje se taj stav prezentira. Kreću se od konstatacije činjenica – “Haški sud pustio ga je [...] i dao mu mogućnost da skonča bez presude i da u povijesti [...] ostane bez sudske presude za počinjene zločine i bez formalnog statusa osuđenog ratnog zločinca” (Novi list, 22.11.2014.) do težih kvalifikacija i atribucija – “Tragikomedija u kojoj ridikuloznom četniku sude ne previše različiti suci” (Večernji list, 16.11.2014.), “Skandalozno dugo suđenje, čini se, nije bilo dovoljno samosramoćenje za Haški sud” (Novi list, 14.11.2014.), “na koncu će se od Tribunala samo pamtiti strašni grohot nad neispunjenom pravdom” (Jutarnji list, 13.11.2014.).

“Haški sud trebalo je ukinuti najkasnije onog dana kada je Slobodan Milošević – pokretač rata i pokolja na Balkanu – umro bez presude za ratne zločine. Od toga je časa Haški sud izgubio svaki smisao (da ne govorimo o ugledu), a lakrdija koju si je dopustio sa Šešeljem spustila ga je na dno dna”, piše Ivanka Toma (Večernji list, 08.11.2014.) i dodaje “Nije trebalo proći ni nekoliko godina od njegova osnutka da se vidi kako je to institucija u službi politike zapadnih sila [...] Pokazalo se, međutim, da su Haški sud (posebice u drugoj fazi njegova postojanja) naselili ambiciozni, ali iznimno loši pravnici koji bi, da su tako radili u pravnim sustavima zemalja iz kojih dolaze, vjerojatno bili kruha gladni”.

U članku Snježane Pavić, objavljenom u *Jutarnjem listu* (Jutarnji list, 13.11.2014.), od naslova – “Sramota je što je Haški sud dopustio Šešelju da ga ponizi” – nadalje, gradacijski se nižu osuda za osudom ovog tijela. Autorica je zgrožena i

sve shvaća vrlo osobno pa čitavo vrijeme govori ili u prvom licu jednine (ja koja tražim pravdu za sve) ili u ime mnogih kao “mi” (mi koji živimo u Hrvatskoj). Pavić piše: “Haško tužiteljstvo stvar je obavilo jako trajavo”; “Slučaj Šešelj je takav da bi u odnosu prema njemu valjda i sud u Ruandi, onda neposredno nakon genocida, bio uzor efikasnosti”; “Niste morali doktorirati pravo, ma niti završiti ikakav fakultet da biste znali da je za dostojanstveno okončanje mandata ICTY-a osnovni preduvjet brzo i efikasno suđenje”; “Tužitelji su puno toga pobrkali, previše za iole ozbiljan sud”; “Znali smo i tada da ovi u Haagu trajavo rade svoj posao, da se tužitelji prečesto bave politikom umjesto pravom, ali da će Šešelj doista uspjeti uništiti reputaciju Haaškog suda, što je tada gromoglasno najavio, to su prije osam godina mogli vjerovati samo najzagriženiji srpski radikali”; “Ispada da bi za međunarodnu pravdu bilo najbolje da se Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju zatvorio nakon što im je Slobodan Milošević umro u sudnici u ožujku 2006. godine”. Na koncu, čak i hrvatsko pravosuđe, koje se inače ocjenjuje kao prilično neučinkovito, prema autorici, uspijeva nadmašiti Haški tribunal: “Utoliko je gore kad vidimo da oni koji su imali puno bolje uvjete od hrvatskih sudaca, neusporedivo bolje plaće i puno više vremena i obučenih suradnika, dakle haški suci, nisu u više od deset godina uspjeli osuditi Vojislava Šešelja”.

U više članaka autori/ce se osvrću na Šešeljevo ponašanje u sudnici i koriste se prilika za daljnje omalovažavanje Haškog tribunala:

“Za razliku od većine optuženika koji bi, čim bi stavili haške slušalice, postajali krotki i tihi, Šešelj je i u Haagu nastavio po starom. Sprdao se sa sucima i sudom, bahato i vulgarno. Vrijedao ih je, ponižavao, pravio budalama, što su dijelom doista i bili. Nanjušio je da ima posla s okoštalom institucijom koja je odavno izgubila kompas s preplaćenim ljudima s togama i perikama koji, skrpljeni sa svih strana svijeta, uglavnom nemaju pojma o čemu je tu riječ i da suđenje može iskoristiti kao najbolje sredstvo samopromocije i virtualnog održavanja mita, koji je na terenu doživio krah.” (Večernji list, 14.11.2014.)

“Šešelj se u sudnici ponašao kao pravi skandal majstor; poput talentiranog opsjenara, nizom beskrupuloznih izjava, demonstrirajući demonski brutalnu inteligenciju, s kojom ni sud niti suci nisu mogli niti izaći na kraj, fanatičnom je energijom branio svoje zločinačke akcije, a pritom se perverzno rugao sucima, sudu i njegovim pravilima, pretvarajući tako cijeli proces u pravi cirkus prepun vulgarnosti i prostačke retorike.” (Novi list, 22.11.2014.)

Jedan se autor prisjeća: “Nekoć, kada su suci oslobodili generale Antu Gotovinu i Mladena Markača, u Hrvatskoj se vratila nada da će Haaški sud ‘krenuti pravim smjerom’ i da će se u konačnici suditi srpskoj

ekspanzionističkoj politici” (Večernji list, 12.11.2014.), ali, konstatira s gađenjem, to se nije dogodilo. Uistinu, bilo bi važno usporediti tekstove i ocjenu rada Tribunala nakon oslobađajućih presuda za hrvatske generale s ovim člancima. Za pretpostaviti je da su neki od istih autora/ica i tada ocjenjivali rad istog suda na potpuno drugačiji način, jer se uvidom u odabrane tekstove može tvrditi kako sposobnost samorefleksije i samoprocjene nije odlika velike većine novinara/ki. “Naši” su rijetko loši i za nešto krivi, a tuđa je krivnja bjelodana. Postoje, doduše, i izdajnici koji su zaboravili kome pripadaju, kao što to vjeruje, među inima, i Nino Raspudić: ”Tužiteljstvu je [...] bilo važnije držati Hrvatsku za gušu konstrukcijom udruženog zločinačkog pothvata. Saveznike su našli unutar RH, među likovima koji su bili spremni na sve, uključujući i lažna svjedočenja, samo da bi pobijedili u unutarnjoj političkoj borbi” (Večernji list, 14.11.2014.).

Tek iz tri članka doznajemo da, unatoč svim nedostacima Haškog međunarodnog suda, ipak postoje i pozitivni učinci koje ne treba zanemariti. Iako se u intervjuu s Geoffreyem Niceom, sucem i bivšim haškim tužiteljem, novinarka Ana Muhar silno trudi tendencioznim pitanjima poništiti svaku vrijednost Tribunala, sugovornik ne odustaje i naglašava kako ipak “treba istaknuti da je zahvaljujući sudu skupljena ogromna količina dokaza. To bi moglo imati dugotrajne koristi u desetljećima i stoljećima koja dolaze” (Jutarnji list, 22.11.2014.). U tekstu Ines Sabalić, unatoč redakcijskom naslovu “Smrt Haškog suda”, autorica, uz kritiku rada suda i tužiteljstva, ne propušta napisati kako se svi sugovornici slažu da je Tribunal bio više koristan nego nekoristan jer “samo po Tribunalu, prvi put, žrtve iz ove regije postale su važne. Masovne žrtve u Srebrenici, žrtve opsade Sarajeva, žrtve iz Ahmića i Stupnog Dola, ali dakako i žrtve iz Hrvatske, i to bez obzira tko su, mogle su očekivati pravdu, ili im je mogla biti dodijeljena posthumno. To je bio vrlo veliki pomak učinjen u svijesti ljudi: to, da se zločin nad civilima kažnjava” (Globus, 21.11.2014.). Jedan od njezinih sugovornika, dr. Gordy, ističe kako su u 160 slučajeva prošle stotine svjedoka i ispričale svoje priče, međutim, konstatira “izostao je zajednički narativ”. Jedino u tjedniku *Novosti* autor spominje i suodgovornost Hrvatske pa navodi: “Dok je službena Hrvatska, zgrožena postupanjem Haaga”, može se reći, “ne samo da je propustila reagirati na srozavanje standarda Tribunala, štoviše, ona je na tom srozavanju vrlo uporno radila” (Novosti, 28.11.2014.). Hrvatski domoljubi, “pravi” Hrvati/ce, odmah će na to odmahnuti rukom i reći kako je ovaj tjednik glasilo Srpskog narodnog vijeća pa nešto drugo ni ne možemo očekivati. S druge strane, objektivne osobe, bez obzira na svoju etničku pripadnost, mogle bi se složiti s tvrdnjom autora.

Mit o Velikoj Srbiji – Hrvatima uvijek pri ruci

Povratak predsjednika Srpske radikalne stranke u Beograd i (ne)reagiranje čelnih ljudi u Srbiji prikazano je i interpretirano na različite načine u analiziranim hrvatskim medijima. Uz tekstove koji su naprosto izvijestili što je tko od vodećih ljudi Srbije rekao, nalazimo niz interpretacija i nadogradnji koje su katkad potpuno suprotnih značenja. Ideologijska uporišta autora vrlo je lako dijagnosticirati.

Trilersku atmosferu opisuje Robert Bajruši. Po njemu se stanje u Srbiji može opisati kao “političko-diplomatsko-kriminalni kaos gdje su svi protiv svih” (Jutarnji list, 16.11.2014.), a bombastične atribucije kao “čvrstorukaški premijer” ili “fašistoidno-nacionalistička desnica u liku Vojislava Šešelja te nekoliko kriminalnih klanova” učvršćuju sliku potpune pomutnje koja vlada u susjednoj državi u trenutku dolaska Vojislava Šešelja. Nekoliko autora “jasno prepoznaje” i nije iznenađeno što Šešeljevim povratkom na površinu isplivava ono što, po njima, autentično srbijansko i jest. Dok u nepotpisanom članku, objavljenom u *Večernjem listu* (16.11.2014.), nalazimo kratku, ali jasnu konstataciju “u Beogradu se ponovo javno govori o velikoj Srbiji. Doduše, tamo možda nikad nije sasvim iskreno ni napuštena ideja širenja na zapad, iako je njezina realizacija u Miloševićevoj režiji Srbiju skresala za Kosovo”, nekoliko autora daleko je šire elaboriralo svoj negativan stav o političkim pretenzijama Srbije:

“Lakmus zvan Šešelj očekivano je probudio velikosrpske pretenzije, dok nam dominantni ‘zdravstveni’ komentari službene srbijanske politike govore o političkoj atmosferi u Srbiji” (Večernji list, 25.11.2014.)

“Premda je nevjerovatno da država sa stigmom agresora, koja se želi podvrci europskoj pravnoj stečevini, nema potrebu sama se ograditi od sadržaja koji, ma kako da je politički ridikulozan, budi strahove koji nisu bezopasni samo zato što su izvaninstitucionalni. Umjesto toga, službena Srbija bavi se Šešeljevim zdravljem ili preokrećući teze, napada žrtvu svoje nekadašnje agresorske politike što ne može podnijeti čak ni pismo kojim je ta politika ispisivana.” (*ibid.*)

Težeći krležijanskom poetskom izričaju, Milan Jajčinović upozorava čitateljstvo kako se “srpski Barbarogenij vratio tamo gdje je sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća i počeo šovenski halabučiti o Velikoj Srbiji. S njim se vratio i jezik i govor balkanske krčme” (Večernji list, 26.11.2014.). Uvjereno je da “ta politika, poznatija kao ideja Velike Srbije, postaje trajnim čipom u megalomanskom dijelu srpske podsvijesti”, pa nastavlja “Vojislav Šešelj je samo posljednji predvodnik i dobošar velikosrpske ekspanzionističke politike. Ona je stara već dvjesto godina i traje

od Ilije Garašanina [...] Sramotna odluka Haaškoga suda s oduševljenjem je dočekanu među Šešeljevim sljedbenicima i pristašama, dok su reakcije kvazidemokratske i hinjene eurounijatske srpske javnosti uglavnom izostale”.

Još jedan autor u *Večernjem listu* zna točnu dijagnozu: ”U Srbiji nije provedena denacifikacija jer je Miloševićev režim imao sve odlike totalitarističkog, pa zato danas imamo Dačića, Nikolića, Vučića i Srbiju koja se ne može javno odreći Šešelja” (Večernji list, 01.12.2014.). ”Šešelj mu dođe nešto kao đavolji ispovjednik koji je od nesretnika izvukao grijehe koje ova država i ovaj narod nisu sami htjeli izvući na svjetlo dana [...] to da su ta država i taj narod [...] teško i nepovratno kompromitirali pravo da dijele lekcije drugima”.

U velikom broju članaka ističe se kako su predsjednik Srbije Nikolić i premijer Vučić ”politička djeca vojvode Šešelja”, što jest povijesna činjenica.

S druge strane, novinar Denis Romac misli da ”današnja Srbija [...] jest država koja je počela pregovore o ulasku u EU [...] Srbija je ozbiljna i relativno stabilna država, u kojoj se politička utakmica vodi po demokratskim pravilima igre [...] U takvoj europskoj Srbiji nitkovi kao što je Šešelj mogu biti samo marginalci i cirkusanti, a nipošto relevantni akteri na političkoj sceni, kao što ni Šešelj nikad više neće biti relevantan politički akter u Srbiji” (Novi list, 21.11.2014.). Dopisnica *Novosti* iz Beograda piše: ”Srbija danas nije ista kao u vrijeme kada je Šešelj iz nje otišao: njegovi nekada najbliži suradnici u međuvremenu su napustili radikalsko jato i presvukli se u naprednjake i evropejce” (Novosti, 14.11.2014.), a Marinko Čulić zaključuje kako su ”Šešelj i Srbija napadnuti kao nekakvo unilateralno zlo, iščupano iz konteksta koji je obilježio devedesete” (H-alter.org, 27.11.2014.). Unutar analiziranih članaka ovakvih je komentara malo.

Šešelj je ujedinio Hrvatsku u političkom ludilu

Kada se opisuje stanje u Hrvatskoj i događanja kojima je povod puštanje Vojislava Šešelja na slobodu, razmimoilaženja u prikazima i ocjenama još su vidljivija. Sežu od mišljenja da se ”kompletna [...] država uzmuvala kao da joj se radi o glavi. Kao da su bradonje s noževima u zubima već krenule preko Dunava i Bajakova. Stvara se atmosfera ugroze, domoljubne uzrujanosti i panike izvanrednog stanja” (Jutarnji list, 24.11.2014.), do potpuno suprotnog uvjerenja kako je ”’presedan’ Šešelj probudio u nama pravdoljubive motive, natjerao i medije i političare da pišu što su davno morali [...] I zato je dobro što nam se dogodio Šešelj” (Večernji list, 25.11.2014.).

Milan Jajčinović (Večernji list, 26.11.2014.) ushićen je jedinstvom koje se dogodilo zbog Šešelja i mlakih, ako ikakvih, reakcija Srbije:

“Njegov su povratak i halabuka u Hrvatskoj postigli pravo čudo: ujedinili su hrvatsku politiku. Sve su stranke bile suglasne glede Vojislava Šešelja i njegove šovenske graje. Kao što je velikosrpsko ludilo krajem osamdesetih dovelo do gotovo općehrvatskoga otpora toj mahnitosti, tako se dogodilo i njegovoj sadašnjoj obnovi. Pogotovo je hrvatska sloga pojačana poslije Šešeljeve čestitke četnicima i četnikoidima na oslobođenju ‘srpskog Vukovara’, poslanog na dan hrvatske žalosti, odnosno pada Vukovara. Njegovo puštanje na slobodu, povratak u Beograd i vrijeđanje Hrvata doveli su do svojevrsnog čuda, tj. djelovanja Hrvatske kao članice EU [...] Hrvatska su vlast i oporba suglasne ne samo da je Šešeljevo puštanje iz rešta skaredno nego da je jednako besramno i uvredljivo ono što nastavlja govoriti, a što je započeo još prije gotovo trideset godina.”

I narod, a ne građani/ke jednako su reagirali, ističe Jajčinović – “Hrvate je ta činjenica samo još dodatno razljutila i ujedinila protiv Šešelja”, ali, opominje on, “Ujedno se treba nadati da će obnova te ideologije primorati Hrvatsku da se odmakne od svojega jugonostalgičarskoga odnosa prema ‘Bliskom istoku’ pogotovo nakon što je i nedavni beogradski sastanak Trilateralne komisije Hrvatsku tretirao izvan preostalog prostora ex-Jugoslavije, odnosno tzv. Zapadnog Balkana” (*ibid.*).

Komentator istih dnevnih novina, *Večernjeg lista*, Zvonimir Despot (Večernji list, 01.12.2014.) – ne slaže se s Jajčinovićem. On tvrdi da “u shizofrenoj Hrvatskoj, čiju bolest pojačava i predsjednička kampanja, dobili smo još jednog bolesnika koji nam je uvezen. Svima su puna usta Vojislava Šešelja, svi se natječu da u javnosti ostave što žešći rječnik protiv njega, kako bi valjda dokazali svoje domoljublje pred biračima. Sabor se njime zabavljao i Europski parlament, piše se u Haagu, ide se na Vijeće sigurnosti kao da je u Hrvatskoj izvanredno stanje. Je li Šešelj hrvatski problem? Ni najmanje. Jedino je krajnje degutantno njega na bilo koji način koristiti u domaćim političkim prepucavanjima i kampanjama”. U tekstu ne propušta izreći vlastiti sud o trenutnoj vlasti u Hrvatskoj pa ironično primjećuje da je “Vesna Pusić, ministrica bez vanjske politike” i “Kažu u Vladi, bit će bolje! Da, ali bez njih!”.

Marinko Čulić (H-alter.org, 27.11.2014.) misli pak da su “Šešelj i Srbija napadnuti kao nekakvo unilateralno zlo, iščupano iz konteksta koji je obilježio devedesete [...] Jasno je, naime, da iza velike halabuke koja se digla protiv standardno mahnitog četničkog vojvode vrlo često, najčešće, stoji lažna zabrinutost” a “SDP i HDZ počeli utrkiivati, gotovo lomeći sami sebi noge, tko je brže i energičnije reagirao na istupanja i dalje lajavog, ali sada bezopasnog Šešelja” pa zaključuje: “Ako se jedan ludak ovako poigrava s A reprezentacijom hrvatske države i stranačke politike, zar nije logično zaključiti da je i Hrvatska zapala u neku fazu, neću stupnjevati koliko, političkog ludila?”

Hrvati i Srbi – tako različiti, a tako isti

U tekstovima autora/ica koji napuštaju neutralnu poziciju izvještavanja, sučeljavaju se vrlo različita motrišta kad se izravno ili posredno uspoređuju Srbija i Hrvatska. Negdje po sredini, s blagim priznavanjem uvida u stvarnost, ali srcem posve uz Hrvatsku, novinarka Snježana Pavić, u već citiranom tekstu (Jutarnji list, 13.11.2014.), ganuto ističe kako “možemo biti ponosni što konačno živimo u državi u kojoj se ne tolerira da vam netko upadne u kuću, ubije vas i opljačka zato što mu je možda puhnulo u glavu da ste četnik, u državi koja je u stanju raščistiti barem dio neoprostivih ratnih ubojstava daleko od bojišnice”, a dojam pojačava isticanjem osobnog iskustva utvrđivanja kako je “jedan hrvatski građanin osuđen u Hrvatskoj za ratni zločin” (autorica ne navodi o kome je riječ) – “kamen sa srca mi je pao kad je Google pokazao da je počinitelj osuđen, usprkos prijetnjama i pritisku koji prate svako takvo suđenje”.

“Hrvatska mora podsjetiti ostale u EU da su suočavanje Srbije s prošlošću, dobrosusjedska suradnja, suđenja za ratne zločine, otkrivanje istine o nestalim osobama uvjeti koje EU postavlja svima u procesu proširenja [...] Hrvatska samo podsjeća da se u Srbiji vratila retorika koja mnoge podsjeća na devedesete i vrijeme rata. Osuda takve retorike od onih koji su danas na vlasti [...] bila bi dokaz da se Srbija promijenila i da ide prema postizanju europskih vrijednosti” (Jutarnji list, 21.11.2014.), piše Augustin Palokaj, očito uvjeren da je u Hrvatskoj proces suočavanja s prošlošću završen.

U šest članaka autori govore o sličnostima Srbije i Hrvatske. Jelena Lovrić misli kako “očekivanja Hrvatske bila bi legitimnija da i sama nije odšutjela nedavne hepeninge osuđenog ratnog zločinca Darija Kordića” (Jutarnji list, 24.11.2014.). Slična je stava novinar Zoran Daskalović koji smatra da “i na hrvatskoj strani [...] ne nedostaje zazivača kaosa i onih koji ga priželjkiju. Jer, kako je pisao Ivo Andrić, u kaotičnim vremenima zli ljudi isplivaju na površinu i pretvore se u vođe sluđenog naroda” (Novosti, 21.11.2014.). Na suptilan način kaže to i novinar H-altera Hrvoje Šimičević: “Okupilo se ondje nekoliko stotina ljudi, nešto više nego kad je na zagrebački aerodrom sletio ratni zločinac Dario Kordić, osuđen za pokolj u Ahmićima” (H-alter.org, 17.11.2014.), a vrlo izravno Marinko Čulić: “Srpski i hrvatski nacionalizam uvijek su se hranili jedan drugim [...] posebno kada su sinhronizirano kidisali na treće [...] niti [ih] se i sada može, promatrati odvojeno, nego kao združeni srpsko-hrvatski nacionalizam” (H-alter.org, 27.11.2014.). U dva se članka izravno aludira na istovjetnost odnosa prema ratnim zločincima samim naslovima, a onda i tekstom – “Voja i Dario” novinara Branka Mijića i “Kom generali kom vojvoda” Nikole Bajte. Mijić se pita: “i zašto onda sva ta nepotrebna halabuka naših političara kada bi se moglo reći da je Beograd dočekao Vojislava Šešelja baš kao onomad Zagreb Darija

Kordića?” (Novi list, 17.11.2014.), a Bajto piše: “Sve te presude donesene su uz vrlo oštre podjele u sudskim vijećima i izdvojena mišljenja, no službena Hrvatska, i službena Srbija [...] bile su zadovoljne novim haškim kursom” (Novosti, 28.11.2014.).

Za razliku od njih, Marinko Jursić, kad uspoređuje Hrvatsku i Srbiju, s prijekorom podsjeća: “Sjetimo se samo kako su najrelevantniji mediji i vodeći političari osudili istup Zdravka Mamića ili Šimunićev ‘Za dom!’. Ili kako su se biranim riječima obračunavali s ‘radikalima’ u Vukovaru ili na Savskoj cesti. Nerijetko su i incidenti ili poneki uzvik u poopćavanju dobili simboličke značajke protudržavnog ustanka, hrvatskog Majdana i što sve ne. Predsjednik Josipović je upozoravao da Vlada podcjenjuje opasnost prosvjeda u Savskoj jer se mogu oteti kontroli. Sa Šešeljem vidimo što je zapravo radikalno, a oni koji pumpaju opasnost od hrvatske ‘radikalne’ desnice, sada tumače kako se slučaj Šešelj preuveličava te gotovo pa hvale što naša reakcija nije izazvala unutarpolitičke nelagode u Srbiji”. (Večernji list, 25.11.2014.)

U traženju ljudi koji u Hrvatskoj ne reagiraju na pravi način, Milan Jajčinović se u svom komentaru vraća u prošlost i pronalazi među Hrvatima kukolj koji nije osudio Šešelja dok je još bilo vrijeme:

”U Filozofsko društvo Hrvatske, pod dominacijom praksisovaca, primljen je [Šešelj] 1983. godine. Iz FDH isključen je kad je rat već počeo, tek 1991.! Desetak godina ranije FDH nije ni riječi izustio ili napisao kada je član toga društva Vlado Gotovac uhićen i zatvoren u Staru Gradišku. Nisu se pritisnuti savješću, lecnuli ni nekoliko godina kasnije kada je Gotovac ponovo zatvoren, ali sada u ‘Hotel lepoglava’. Šešelj je za tadašnje intelektualne zagrebačke krugove bio otvoreni ‘jugoslavenski politički disident’, a Gotovac opasni ‘hrvatski nacionalist’! No Šešelj je već tada bio vidljiv po onome što priča” (Večernji list, 12.11.2014.).

Na suprotnoj je strani ideologijskog spektra Matija Babić koji oštro napada desničare i piše kako je Vojislav Šešelj “heroj po mjeri radikalne desnice. Prava šteta što je četnik. Da nije, bio bi dobar ustaša [...] Dive mu se, njegova zlobna trabunjanja citiraju kao da ih je rekao sam Isus osobno a ne pomahnitali ratni zločinac, goste ga u prajmtajmu desničarskih televizija” (Index.hr, 27.11.2014.).

Iz posve drugog kuta, jedinstvenog u analiziranim člancima, razmišljajući o položaju Srba u Hrvatskoj, novinar Zoran Daskalović primjećuje:

“Oni [...] koji su odlučili ostati [...] morali su očvrnuti, slonovski podebljati kožu da izdrže ponižavajuću poziciju u kojoj je i najgori Hrvat [...] mogao pozvati i najboljeg Srbina da prisegne na vjernost hrvatskoj državi, kao

da ona nije i njihova država, nego tek pitanje dobre volje hrvatske većine da im dopusti da budu njezini građani i državljani” (Novosti, 05.12.2014.).

I na kraju, iako se često izražava gnušanje nad postupcima Haškog suda u ime žrtava ratnih zločina, o njima se u člancima govori daleko manje nego o političarima i njihovim izjavama. Niti jedna žrtva nije izravno upitana što misli o puštanju Šešelja, o Haškom tribunalu, stanju u Hrvatskoj ili Srbiji. Samo novinar H-altera, u već spomenutom tekstu “U šumi šajkača”, izravno opisuje što bi trebalo biti u središtu pozornosti:

“Toga jutra, nekoliko kilometara od zračne linije do Šešeljevog mitinga [...] civilne žrtve rata prepričavale su svoje tragične priče, o detaljima smrti članova obitelji na Kosovu, BiH i Hrvatskoj. Jedna žena iz Srebrenice, kojoj su pripadnici srpskih paravojnih snaga odveli supruga u nepoznato, ispričala je kako je stajala pored druge žene kad joj je vojnik uzeo bebu iz naručja i doslovno je zgazio čizmom. Drugoj bebi rukama je slomio vrat, jer nije prestajala plakati.” (H-alter.org, 17.11.2014.)

Zaključak

Ukupno gledajući analizirane članke, za njih 29 se može reći da je pozicija autora posve neutralna jer izvještavaju o događajima bez osobnih komentara. Najčešće su to kraće vijesti, kao, recimo, na portalu Index.hr, gdje su, osim jednog oštrog komentatorskog teksta, ostali članci uglavnom kompilacije Hininih vijesti. U njima su novinari/ke tek prenositelji informacija i tuđih izjava. U ostalim tekstovima, katkada suptilno, jer ne mogu odoljeti na neki način ipak pokazati svoj stav, a vrlo često izravno i bez okolišanja, novinari/ke elaboriraju svoje mišljenje i tumačenja iz kojih se jasno mogu prepoznati ideološke pozicije.

Okvirima i fotografijama uglavnom se pojačava, a u samo nekoliko primjera donekle iskrivljuje sadržaj teksta.

U najvećem broju tekstova, kada se u bilo kojem pogledu sučeljava dvije strane (Šešelj – Haški tribunal; Šešelj – vlast u Srbiji; Šešelj – žrtve; Hrvatska – Srbija; Hrvati – Srbi) govori se o poziciji ONI – ONI, ali se u svega nekoliko njih na jednak način pristupa objektivnom ocjenjivanju na osnovi činjenica kad se uspoređuju Hrvatska i Srbija. U više tekstova ta se pristranost i gramatički artikulira, pa se govori iz pozicije “ja” i “mi” nasuprot onih “drugih” i drugačijih. Uglavnom su “drugi” Srbi i Srbija, ali novinar Vlado Vurušić uočava kako “kod nas Hrvat postaje sve manje etnička, a sve više ideološka i politička kategorija” (Jutarnji list, 28.11.2014.), pa se onda razlikuje “prave” Hrvate od onih koji su zastranili i prešli na drugu stranu.

Ključno pitanje jest je li ova “priča” (puštanje Šešelja, njegove izjave i jedan miting s 3 000 pristalica) uopće zaslužila toliko članaka i takvu reakciju političkih elita? Jelena Lovrić piše: “U pregrijanim reagiranjima u Hrvatskoj u povodu Šešelja može se raspoznati istinska obradovanost jer, eto, opet imamo neprijatelja. Na obzorju se pojavio nepatvoreni četnik koji glasno i raspojasano ponavlja dobro poznatu ratnu retoriku. Za one koji ovu naciju pokušavaju održati u stanju permanentnog rata – to je dar s neba” (Jutarnji list, 24.11.2014.). Mogli bismo se s njom složiti.

Mediji u Srbiji: Svi su protiv Srbije, a Šešelj je zapravo nebitan

Od 284 članaka koliko ih je pronađeno u zadanom korpusu medija u Srbiji na temu puštanja lidera radikala Vojislava Šešelja iz Haškog tribunala, većina su bile agencijske vesti informativnog karaktera, dok je medijski diskurs na razini MI – ONI pronađen u 30 članaka: MI – Srbi/Srbija / ONI Hrvati – Hrvatska (17), MI – Srbija / ONI – Zapad (11), ONI – Hag (6), ONI – Radikali (4), MI – Radikali / ONI – Vlast (2).

Hrvati dramtiziraju i samo čine štetu Srbiji

Stav srpskih vlasti koji se ogleda i u analiziranim medijima jeste da puštanje Vojislava Šešelja nije od važnosti za političku scenu u Srbiji jer on “nije deo vlasti u Srbiji i njegova SRS nije čak ni u parlamentu” (Blic, 28.11.2014c). Donošenje Rezolucije o Šešelju koju je Hrvatska inicirala u Evropskom parlamentu u srpskoj je javnosti ocenjeno negativno, kao deklaracija “koja je doneta isključivo za hrvatske unutarpolitičke potrebe i predizborne kampanje za predsedničke izbore, ali i parlamentarne koje im predstoje sledeće godine” (B92, 26.11.2014a). Rezolucija je obeležena kao “uvredljiva, razočaravajuća, i uznemirujuća” (Danas, 28.11.2014). Ponašanje hrvatske vlasti obeležava se kao “klasično licemerje i zamena teza” (Danas, 26.11.2014), a kao jedan od argumenata povlači se rušenje ćiriličnih tabli u Vukovaru. Premijer Srbije Aleksandar Vučić izjavio je da “Srbija nije srušila i uništila ni jednu tablu na latiničnom pismu a imamo ih na desetine hiljada” i da nam “predavanja o demokratiji ne drže oni koji nisu u stanju da sačuvaju deset tabli na ćiriličnom pismu” (Danas, 28.11.2014). Konstantno se naglašava da je “Šešelj proizvod predizbornih kampanja u Hrvatskoj” (Blic, 28.11.2014c), dok se njeni zvaničnici optužuju za korišćenje Vojislava Šešelja u predizborne svrhe jer “pokušavaju da se dodvore biračima [...] ali i da skrenu pažnju sa pitanja mnogo važnijih od Šešelja za svakodnevni život građana” (Blic, 20.11.2014).

U svojoj kolumni Svetomir Marjanović takođe je naveo da se u Hrvatskoj pridaje previše pažnje Vojislavu Šešelju rekavši da je “lakše našoj bivšoj braći da trabunaju i jedni druge plaše propalim četničkim vojvodom, nego da se bave time što 83 % građana Hrvatske kaže da ne živi dobro” (Blic, 28.11.2014a) i da je “oronuli vođa radikala glavna prepreka da svi Hrvati mogu mirno da spavaju” (Blic, 28.11.2014a). Stav kako je Srbija vodila strategiju da je “štetno davati bilo kakvo relevantno značenje Šešelju” (B92, 26.11.2014b) potvrdio je i zagrebački analitičar Davor Đenero rekavši da “deo hrvatskih političara nije razumeo strategiju srpske politike i dela vodećih medija u vidu ignorisanja Šešelja” (B92, 26.11.2014b).

I u kolumni “Dragi hrvatski političari” (Blic, 30.11.2014.) koju potpisuje “Poslušni građanin Srba”, autor poručuje hrvatskim političarima da je “zadivljen količinom opsesivne zaljubljenosti u našeg firera iz batajničkog sokaka” koji “kad god je mogao, radio za vas a ne za nas”. On takođe reaguje i na zahtev hrvatskih zvaničnika da se Srbija jasnije ogradi od izjava Šešelja rekavši “da nije vaših medija, mi ovde ne bi ni znali da on još uvek nešto laprda [...] a što se tiče ograđivanja, ni vama nije lako. Kada biste se ograđivali od toga šta svaka budala kod vas kaže ili uradi vi ništa drugo ne biste ni radili”. Ovo se podudara i sa stavovima predstavnika srpske vlasti koji hrvatske zvaničnike nazivaju “licemernim” između ostalog zbog toga što su “pojedini haški optuženici [...] u svojim zemljama dočekivani kao nacionalni heroji” (Danas, 26.11.2014.) dok “Šešelja u Srbiji niko od zvaničnika nije dočekaao, kao što su u hrvatskoj dočekivani generali” (B92, 26.11.2014.a).

Takođe, Srbija se predstavlja kao žrtva, čiji su “ugled u Evropi i svetu neki želeli da unize”, ali da ona “nije više vreća za udaranje kao što je bila (Danas, 28.11.2014.). Srbija je predstavljena kao “ona koja radi sve kako treba”, koja se “jedina ponaša krajnje profesionalno i korektno [...] svi ostali prebacuju vruć krompir jedni drugima” (Večernje novosti 02.12.2014.), kao i da se “hrvatske stranke utrkuju ko je veći zaštitnik nacionalnih interesa [...] preko naših leđa” (Blic, 27.11.2014.), dok u “Hrvatskoj ne postoji volja i sposobnost da se svi zajedno okrenemo budućnosti i boljoj saradnji u regionu” (Danas, 29/30.11.2014.a). Srbija je predstavljena kao ugrožena strana kojoj “nije pružena mogućnost da makar iznese svoj stav” (Danas, 29/30.11.2014.b), dok je Hrvatska ta koja nastoji da ugrozi put Srbije ka Evropskoj Uniji, odnosno da se Srbiji iz Zagreba najavljuju “novi klipovi u točkovima na (...) putu ka EU”, i da to “nije prva strela koju su komšije odapele iz Strazbura” (Večernje novosti, 22.11.2014.). Ovo je dodatno naglašeno naslovom “Zagreb sprema rampe Beogradu u Strazburu” (Večernje novosti, 22.11.2014.).

Radikalniji je predsednik Koalicije udruženja izbeglica Miodrag Linta, koji je optužio hrvatsko državno rukovodstvo da će “učiniti sve da dokaže lažnu tezu kako je Šešeljeva ideologija glavni uzrok rata, odnosno da su Srbija i krajiški Srbi agresori, a da je Hrvatska tobože vodila pravedan i odbrambeni rat” (B92, 24.11.2014.). On takođe direktno optužuje Hrvatsku tj. ustašku ideologiju da je “glavni uzrok rata i svih stradanja”, kao i da je u Hrvatskoj početkom septembra 2013. započeo “novi talas antisrpske kampanje s ciljem da se preostali Srbi ili asimiluju ili ise le iz Hrvatske” (*ibid.*), koji i dalje traje. I predsednik Srbije Tomislav Nikolić želeo je da pokaže da su Srbi bolji i napredniji od Hrvata rekavši da napad Hrvatske na Srbiju zbog Šešelja pokazuje “koliko smo mi ispred Hrvata” (B92, 02.12.2014.) i da u Hrvatskoj “ne možete da budete

politički kandidat na izborima ako se ne legitimišete kao srbomrzac, a ovde ne možete proći izborni prag ako vas etiketiraju kao nekog ko mrzi druge narode” (Dnevno.rs, 02.12.2014.). On takođe navodi da je akcija Oluja “zločinačka”, kao i da su u Hrvatskoj bili aktuelni “koncerti veoma popularne muzike čiji tekstovi otvoreno pozivaju na istrebljenje Srba” (*ibid.*).

Srbija – žrtva Zapada

U ovom diskursu Srbija se predstavlja kao žrtva Zapada evropskih parlamentaraca, Evropske unije, SAD-a) koji uvek ima za cilj destabilizaciju Srbije i kočenje njenog razvoja i napretka.

Povodom Rezolucije o Vojislavu Šešelju koju je doneo Evropski parlament, srbijanski premijer Aleksandar Vučić izjavio je da je ona “uvredljiva, uznemirujuća, i veoma razočaravajuća za Srbiju”, dok je Vuk Drašković izjavio da će se “većina evropskih parlamentaraca kad se slegnu strasti osećati neprijatno” (Blic, 28.11.2014.c). Stav je da evropski parlamentarci “žele da naškode Srbiji” i da je “mrcvare” (Blic, 28.11.2014.c) kao i da rezolucija treba da bude “nauk za građane naše zemlje da dobro vidimo kako se odnose prema nama” (Danas, 28.11.2014.), dok je predsednik Nikolić optužio da se ovime “kinji Srbija” (B92, 02.12.2014.) i “staje na njen evropski put” (Dnevno.rs, 02.12.2014.). Premijer Vučić takođe je pitao evropske parlamentarce da li žele da “ruše Srbiju neistinama i falsifikovanim činjenicama” (Blic, 28.11.2014.b) i optužio ih za licemerje zbog izostanka reakcije na ustaški pozdrav Josipa Šimunića, u slučaju Tompsona koji peva ustaške pesme i na puštanje generala Ante Gotovine koji je “optužen za najteže zločine” (Blic, 28.11.2014.b), kao i da su “ostali nemi” (Večernje novosti, 29.11.2014.) na sve ove negativne aktivnosti iz Hrvatske upućene prema Srbiji, a da istovremeno “ne cene to što Srbija nije sprečavala Hrvatsku na njenom evropskom putu” (Večernje novosti, 29.11.2014.). I u nedeljniku *Vreme* autor krivi Zapad za destabilizaciju odnosa u regionu navodeći da je puštanje na slobodu Šešelja i najava njegovog vraćanja u Ševingen “kratkotrajni snažni udarac po Vladi Srbije sa ciljem da se unutrašnje i regionalne prilike destabilizuju i da se za tu destabilizaciju okrivi Srbija” ali da je “srpska odgovornost ovog puta minimalna” (Vreme, 04.12.2014.). Takođe, predsednica Udruženja majke Srebrenice Munira Subašić izjavila je da su se “Evropa i svet pobrinuli da naprave projekat za rat u BiH, genocid, a sada plan kako će osloboditi zločince” (B92, 12.11.2014.b).

tribunal kontrolišu SAD koje su pustile Vojislava Šešelja iz pritvora i sad kroz njegova usta govore da će rušiti srpsku vladu” (B92, 12.11.2014.a). I ovde je Srbija predstavljena kao “dobra strana” koja “za sav napor i trud da se promeni, modernizuje, bude uspešnija” dobija “uvrede i pretnje da će se u ovoj zemlji rušiti vlade i označavati kao izdajnici svi koji pokušavaju nešto da promene”, a da to “dolazi potpomognuto od nekih zemalja, rekao sam SAD” (Dnevno.rs, 12.11.2014.). Sa ovime se slaže i sociolog Jovo Bakić koji smatra da “Šešelj ima lične razloge, koji se trenutno poklapaju sa politikom SAD” i naglašava da “Šešelj dolazi u Srbiju da oslabi, po američkim procenama, previsok rejting Vučića” i da je to “pokušaj destabilizacije srpske vlade” (Blic, 10.11.2014.).

Istraživanje je pokazalo da je ovaj diskurs prisutan isključivo u izjavama zvaničnika u Srbiji, i da u samim medijima nije detaljnije analiziran. Ovo oslikava politiku koju srpski zvaničnici plasiraju u javnost: da je Srbija ta koja daje sve od sebe kako na razvijanju i napretku iznutra, tako i na svom putu ka Evropskoj uniji, dok Zapad i drugi spoljašnji uticaji pokušavaju da je destabilizuju i unazade.

Haški tribunal je kriv za sve

Kreira se negativna slika o Haškom tribunalu kroz predstavljanje lošeg odnosa koji Tribunal ima prema zatvorenicima, a naročito onima koji dolaze iz Srbije. Tako *Blic* navodi da “Hag ne mari za Šešeljevo zdravlje” i da “ne rešava ni jedno pitanje u vezi sa njim” (Blic, 04.11.2014.), a da su “prিতвореници таоци доктора у притворској јединици”, dok su samom Šešelj u “više navrata predočavani protivrečni nalazi u vezi sa metastazama na jetri” kao i da su mu sve vreme “pričali o eutanaziji u holandskim zatvorima” (Blic, 05.11.2014.). Ministar spoljnih poslova Ivica Dačić izjavio je da “Haški sud treba ukinuti” uz pitanje “kome tribunal danas služi i zašto postoji” (Danas, 22/23.11.2014.), dok je sam Vojislav Šešelj sud u Hagu opisao kao “ranjenu globalističku zver koja uništava živote istaknutih srpskih političara i generala”, a u kojem se “sudi onom najvrednijem u srpskom narodu i to samo zato što su Srbi” (Danas, 13.11.2014.). Takođe, stav je da je Haški tribunal taj koji je odgovoran za puštanje Šešelja i kome se treba obratiti jer je on “oslobađajući Šešelja bez ikakvih preduslova uvalio Srbiji vruć kesten”(B92, 26.11.2014.b), jer “nije znao šta više da radi sa njim” (Večernje novosti, 22.11.2014.). Jadranka Kosor potvrdila je ovaj stav izjavivši da “strelice ljutnje treba da budu uperene prema Haškom tribunalu koji je kapitulirao pred Šešeljem” (Večernje novosti, 22.11.2014.).

Ali, tko je zapravo kriv?

Danas prenosi izjave Vojislava Šešelja u kojima on optužuje vlast kao glavnog krivca za sve probleme Srbije. Šešelj tako predsednika Tomislava Nikolića i premijera Aleksandra Vučića naziva “otpadnici i srpski izdajnici, koji su prodali svoju čast i karakter i postali slugе zapadnih sila” (*Danas*, 13.11.2014.), a njihov režim naziva “izdajnički koji vodi Srbiju u propast [...] a jedino za šta je vlast sposobna jeste medijska manipulacija” (*Danas*, 14.11.2014.). Šešelj je glasan u optužbama na račun sadašnje vlasti, tj. Aleksandra Vučića i Tomislava Nikolića, naročito jer su oni njegovi nekadašnji najbliži saradnici iz Srpske radikalne stranke i kumovi.

Suprotno političkom diskursu Vojislava Šešelja, u medijima su prostor dobila i mišljenja koja osuđuju radikalnu Šešeljevu politiku i sve što iz nje proizlazi. Ovaj diskurs prepoznat je u izjavi osnivačice Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji Sonje Biserko koja lidera radikala Vojislava Šešelja naziva “simbol etničkog čišćenja i pljački” (B92, 12.11.2014.b), kao i u izjavi predsednice Odbora za evropske integracije i međunarodnu saradnju u Skupštini Vojvodine Maje Sedlarević koja je izjavila da je “užasava relativizacija povratka Šešelja gde je on predstavljen kao žrtva [...] dolazim iz Hrtkovaca i dobro pamtim šta je Šešelj radio” (B92, 12.11.2014.b). Nepotpisani autor teksta “Primitivizam Vojislava Šešelja” objavljenog u *Blicu*, lidera radikala naziva “primitivcem”, a njegovu poruku “skandaloznom”, dok politički analitičari za Šešeljeve komentare kažu da su za “osudu”, da se mogu tumačiti kao “politička pretnja” i “da izlaze iz svih okvira političke kulture” (*Blic*, 20.12.2014.). Ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Aleksandar Vulin izjavio je da je predsedniku Srpske radikalne stranke “mnogo stalo da vređa i da izaziva dalje nesrećne podele u srpskom narodu” (B92, 12.11.2014.a). Takođe, predstavnici Liberalno demokratske partije i Demokratske stranke komentarisali su negativno izjavu Vojislava Šešelja o ubistvu bivšeg premijera Srbije Zorana Đinđića, koju su nazvali “monstruoznom”, kao i da je Šešelj deo “zločinačkog udruženja čija odgovornost mora dobiti sudski epilog”, a da je Šešelja na aerodromu “pored njegovih oduševljenih pristalica četnika gibaničara, morala da sačeka i policija” (*Dnevno.rs*, 13.11.2014.).

Zaključak

Mediji u Srbiji jasno su oslikavali zvaničan stav Vlade Republike Srbije i njenih zvaničnika, a to je da Šešelj nije od važnosti za Srbiju i srpsku politiku te da mu ne treba davati na značaju, kao ni Srpskoj radikalnoj stranci koja na proteklim izborima nije prešla cenzus. Iako je tema bila aktuelna i praćena velikim brojem članaka, oni su u najvećoj meri bili agencijske vesti čisto informativnog karaktera, bez izražavanja stava autora.

Diskurs je zapravo preuzet kroz izjave zvaničnika, međutim ne toliko o samom Šešelju i njegovim aktivnostima, koliko o Hrvatskoj i Zapadu. Hrvatski političari i hrvatska javnost optužuju se za davanje previše važnosti puštanju lidera radikala i korišćenje novonastale situacije u predizborne svrhe. Stav je da je Srbija stavljena u nepovoljan položaj time što je Haški tribunal pustio Šešlja bez ikakvih uslova i pre izricanja presude, a Hrvatskoj i Evropskom parlamentu zamera se što uvlače Srbiju u nešto što sa njom nema veze.

Primetno je i stavljanje Srbije u ulogu žrtve koja sve radi dobro – ekonomski napredak, saradnja sa regionom, razvoj zemlje, ispunjavanje uslova koje EU daje, a to pokušava da se ospori od strane Hrvatske i Evropskog parlamenta, kao i da se Srbija destabilizuje i unazadi. Takođe, naglašava se nejednak odnos Evrope prema Srbiji i Hrvatskoj, ali i “licemerno” ponašanje same Hrvatske – dok se od Srbije očekuje ograđivanje od izjava nekoga ko u toj zemlji nije relevantan, ni na koji način se nije reagovalo na dešavanja u Hrvatskoj koja su direktno usmerena protiv Srbije – veličanje generala Markača i Gotovine, nastupe pevača koji pevaju “ustaške” pesme, kao i ustaški pozdrav na fudbalskoj utakmici. Takođe, u medijima je očigledna i negativna slika o Haškom tribunalu, koji se predstavlja kao nesposoban i najčešće okrenut protiv Srbije.

Iako su mediji jasno preneli zvanični stav Srbije u odnosu na ovu temu, zanemarili su činjenicu da su premijer Srbije Aleksandar Vučić i predsednik Srbije Tomislav Nikolić bili najbliži saradnici Vojislava Šešlja, kao i njegovi bliski prijatelji i kumovi. Ovo ukazuje na postojanje cenzure i autocenzure u medijima, što je poslednje dve godine u Srbiji sve aktuelnije kao tema.

Mediji u Bosni i Hercegovini: Kolektivna žrtva u potrazi za krivcem

Za potrebu analize medijskog diskursa u “Slučaju Šešelj” inicijalno je pronađeno preko 300 članaka koji se tiču ove teme. Međutim, analizom je utvrđeno da samo 21 članak ispunjava kriterije diskursnog posmatranja ovog pitanja. Članci sa diskursom su iz sljedećih medija: Klix.ba (8), Nezavisne.com (5), *Dnevni avaz* (7) i *Dnevni list* (1). U izdvojenim primjerima medijskih diskursa u ovim člancima suprotstavljeni su: Sud u Hagu / Žrtve rata; Šešelj / Žrtve rata; MI – žrtve (Bosna i Hercegovina) / ONI – krivci (Šešelj, Sud u Hagu i svi zločinci); MI – Bošnjaci / ONI – Srbi i Hrvati; Srbija (Srbi) / Šešelj; Šešelj / Sud u Hagu; Srbija / EU.

Sud u Haagu je glavni krivac

Najčešći diskurs prisutan u bosanskohercegovačkim medijima je onaj u kojem se s jedne strane nalazi Sud u Haagu kao krivac/neprijatelj, dok su s druge strane žrtve rata. Iako bismo možda očekivali da bi na suprotnim stranama trebali biti Šešelj i žrtve rata, čini se da su za stanovnike BiH Šešeljeve aktivnosti tokom rata već “stara vijest”. Ipak, buru negodovanja izazvao je postupak Suda u Haagu i puštanje Šešelja na slobodu. Mediji u ovakvoj odluci pronalaze negiranje Šešeljevih zločina te su mišljenja da pravda nije zadovoljena: “One koji su pustili Šešelja na slobodu, ustvari, pravda uopće ne zanima.” (*Dnevni Avaz*, 08.11.2014.a)

Tome doprinosi činjenica da je Šešelj jedan od posljednjih stanovnika Scheveningena, a Sud ga je odlučio pustiti na privremenu slobodu bez postavljanja posebnih dodatnih uslova puštanja. Za javnost se tako ovim postupkom Šešeljeva odgovornost na neki način prebacuje na Sud, pa mediji izražavaju gnjev zbog takvog razvoja događaja:

“Monstrumu su otključali hašku ćeliju kako bi “mogao dobiti zdravstvenu skrb u primjerenijem okruženju”, a ujedno i sebi skinuli teret s leđa.” (*Dnevni Avaz*, 08.11.2014.b)

Kroz slučaj Šešelj kritizira se rad Haškog suda kao čuvara pravde te se negiraju svi dotadašnji sudski postupci, pa i oni slučajevi u kojima su optuženi i osuđeni: “Hoće li neko od tih cirkusanata u sudijskim haljinama ikada upitati porodice ubijenih je li im zdravstveno stanje narušeno?” (*Dnevni Avaz*, 08.11.2014.c) te “Za taj sud važi da, kako je loše započeo, tako još gore završava i time nije rečeno ništa novo, jer se potvrđuje stara

istina da svaka stvar već u svojoj klici nosi svoju sudbinu i da se negativna osnova svake stvari razvojem i rastom samo pogoršava.” (Dnevni Avaz, 15.11.2014. a) i “Sud je neumitno išao svojoj istini, a to je da je s vremenom sve manje bio sud, a sve više farsa od suda.” (Dnevni Avaz, 15.11.2014. b).

Ovakvi stavovi posebno su vidljivi u medijima u Federaciji BiH, dok su se mediji RS-a uglavnom osvrtni na sam događaj puštanja Šešelja iz pritvora, organizaciju njegovog dočeka i prenošenje izjava istaknutih ličnosti političkog života (doduše najčešće onih sa adresama u Srbiji). U medijima iz Federacije ovakav postupak predstavljen je kao nešto što se ne reflektira samo na žrtve rata već na cijeli region (pa i svijet), posebno imajući u vidu da je sud u Haagu međunarodnog karaktera te je na međunarodnom nivou i osnovan:

“Kao svršena stvar ta sramota koju je Sud priredio svjetskoj javnosti je završena i o tome nema smisla više govoriti.” (Dnevni Avaz, 15.11.2014. c)

Predsjednica udruženja “Majke Srebrenice” Hatidža Mehmedović izjavila je: “Sudsko vijeće Haaškog suda zločince pušta na slobodu poručujući budućim generacijama da je to dopušteno” (Dnevni list, 08.11.2014. a), a predsjednik Udruženja žrtava i svjedoka genocida Murat Tahirović izjavio je: “Nažalost, činjenica je da je Šešelj bolestan, ali je isto tako činjenica, kako reče i Florence Hartmann, da nisu bolesni suci i da su mogli presuditi Šešelj [..] Tahirović je naglasio kako će “Šešelj biti na slobodi i žrtve neće dobiti dio satisfakcije zbog kojih je Haaški tribunal osnovan.” (...) “To su, nažalost, činjenice. Pored Slobodana Miloševića i generala Momčila Perišića, imamo i Šešelja. Znači, svi oni iz Srbije koji su bili u Haaškom tribunalu su oslobođeni i to je još jedan udar samo na žrtve, ništa više, kazao je Tahirović.” (Dnevni list, 08.11.2014. b)

Ono što se izvodi kao zaključak jest da u konačnici i javnost i mediji i same žrtve rata sud u Haagu nalaze odgovornim za puštanje optuženih za ratne zločine i time krivnju za sva (ne)djela prebacuju na Tribunal. Naime, moralna satisfakcija žrtvama bila je bar donekle obezbijedena kažnjavanjem onih koji su optuženi za zločine protiv čovječnosti i genocid u ratnim sukobima, a njihovo puštanje na slobodu interpretira se kao dokaz da Haag ovakvo postupanje opravdava i time poručuje da je to legitimni način borbe:

“Svi znaju ko je odgovoran za agresiju na BiH i ko je poklao, pobio i silovao nevine žrtve, a Sudsko vijeće Haškog suda (ICTY) zločince pušta na slobodu poručujući budućim generacijama da je to dozvoljeno, kazala je danas predsjednica Udruženja “Majke Srebrenice”, Hatidža Mehmedović.” (Klix.ba, 07.11.2014.)

A sam Šešeljo o sudu u Haagu kaže: “Mislim da sam rasturio Haški tribunal, dokazao svima na svijetu da je to nelegalni i antisrpski sud i na kraju su me evo izbacili iz zatvora. Ja niti sam tražio, niti sam neku obavezu potpisivao, ništa, samo su rekli – ideš i izbacili me.” (Nezavisne.com, 12.11.2014.)

Mediji u FBiH žele dati dodatnu jačinu svom stavu te pokazati kako i svijet negoduje zbog puštanja Šešelja, pa u cijelom nizu članaka pronalazimo izjave koje se o njegovom izlasku iz pritvora većinom izjašnjavaju negativno, dajući podršku žrtvama rata u BiH. To i ne čudi, s obzirom na to da je tokom cijelog rata u BiH vrlo značajnu ulogu u kreiranju javnog mnijenja imalo međunarodno izvještavanje, pa se takva praksa i nastavlja. *Dnevni avaz* tako u članku naslova “Oslobađanjem Šešelja želi se dokazati da Beograd nije bio sjedište zločinačke politike” prenosi riječi Florence Hartmann, francuske novinarkе i publicistkinje, bivše portparolke glavne tužiteljice Haškog tribunala (*Dnevni avaz*, 05.12.2014.). Autor (ili autorica) članka je F. Vele. Članak zauzima tri četvrtine stranice A4 formata i opremljen je nadnaslovom, naslovom i podnaslovom, jednom fotografijom sa okvirom te dva zasebna teksta od kojih svaki ima svoj naslov. Tema u fokusu članka jeste Šešeljevo oslobađanje te posljedice koje je ono izazvalo, a posebno se ističe nekompetentnost Haškog tribunala, što kazano riječima Florence Hartmann poprima još veću vjerodostojnost. Hartmann je mišljenja da su pojedine odluke Haškog tribunala kontroverzne te da doprinose poimanju rata u Bosni i Hercegovini kao sukoba unutar same države:

“Najkontroverzniji propusti Haškog tribunala, oni koji su izazvali javnu polemiku posljednjih godina, idu svi u istom pravcu, a to je da zajednički zločinački poduhvati budu ograničeni unutar same BiH i da se negira da je sjedište te zločinačke politike bilo izvan vaše države.”

Njeno mišljenje nije usmjereno na ocjenu Šešeljeve krivnje za učinjena djela tokom rata u BiH već na kritiku neefikasnosti suda u Haagu, koji javnosti ne nudi informacije o razlozima i uslovima puštanja: “Zgrožena je činjenicom da ni nakon skoro mjesec dana nismo dobili nijedan odgovor na brojna važna pitanja koja nameće slučaj oslobađanja Šešelja bez izrečene presude.”

Osim što Hartmann u ovom članku kritikuje sud u Haagu i njegovu neefikasnost, ona naglašava i da je ovakvim postupkom narušen kredibilitet Haškog tribunala. U svojim izjavama ona koristi jezičku kategoriju vi, vaša država, vaša regija i sl. čime želi naglasiti utjecaj ovakvog postupanja na cijelu državu, a ne samo na pojedince koji su direktne žrtve rata u Bosni i Hercegovini.

“Cirkus je blaga riječ za ovo što se dešava. Jer, zbog mučkanja i sujete nekoliko istrošenih sudija, koji su potpuno izgubili vezu s realnošću, kredibilitet Haškog tribunala je uzdrman. Oni koji se tome raduju su protiv pravde. Svaki udar na kredibilitet Haškog tribunala je udar na utvrđene

činjenice o masovnim zločinima počinjenim u vašoj regiji devedesetih godina. To je udar i na žrtve. To ide u prilog negatorima zločina i onima koji imaju okrvavljene ruke.”

Osim što kritikuje Tribunal, Hartmann proziva i kompletnu svjetsku javnost zbog puštanja Šešelja i čak izražava svoje suosjećanje sa žrtvama:

“Mislim da je ovo prvenstveno poraz svjetske politike koja je jednoglasno obećala pravdu žrtvama, rekla im da zločini neće ostati nekažnjeni i da kreatori zločinačke politike više neće moći spavati mirno. Izdala je to obećanje. Haški tribunal kapitulirao je pred politikom. Sabotiran je, nemarom ili namjerno. Razumijem vaš gnjev zbog te izdaje.”

Šešelj – zločinac

Zbog osjetljivosti situacije koja je posljedica ratnih dešavanja u BiH, ali i zemljama bivše Jugoslavije, rijetki su autorski članci u kojima je fokus stavljen na samog Vojislava Šešelja. O njemu se izvještava tek prenošenjem ličnih stavova žrtava ili neutralno dok se pojedini mediji (većinom oni iz Federacije) odlučuju za autorske članke, u kojima je izražen uglavnom negativan stav o njegovom puštanju, a autori/ce staju na stranu žrtava.

“Svježe stigao iz Haaga, i to bez presude, u stanju metastazičnog ludila, ali dovoljno pri pameti da se po ko zna koji put javno naruga i žrtvama i pravdi koja ga nije stigla i da za to nikome ne odgovara.” (Dnevni avaz, 17.11.2014.a)

Šešelj je predstavljen negativno, kroz prizmu zločinačkih aktivnosti u ratu, ali i kroz pripadnost četničkom pokretu i podupiranje njihove ideologije:

“U danu kada se na Manjači obilježavala 22. godišnjica od zatvaranja istoimenog logora, jednog od najzloglasnijih krajiških mučilišta Bošnjaka i Hrvata u proteklom ratu, u glavom gradu susjedne Srbije nekoliko hiljada četnika, među kojima i jedan broj ubica s Manjače, gorljivo je klicalo ideji četništva i zločina. Ista himna, ikonografija, iste pjesme i ordenje kakvih se s beogradskih ulica sjećamo od prije 20 i nešto godina! Zakrvavljeni pogledi kojekakvih vojvoda i “junaka” ogrezlih u zločinima Vukovara, Borova Sela, Logora u Čelopeku i ‘Novom izvoru’ u Zvorniku, školi ‘Vuk Karadžić.’” (Dnevni avaz, 17.11.2014.b)

Retraumatisacija žrtava neizbježna je posljedica puštanja Šešelja iz pritvora, a mediji koji se uopće odlučuju izvještavati kroz ovaj diskurs, uglavnom staju na stranu žrtava, zbog posljedica ratnih dešavanja u BiH, ali i u bivšoj Jugoslaviji. Šešelj je tako nerijetko predstavljen kao dio zloglasne grupe

poznate kao “Četnici”, što kod žrtava pojačava dojam o njemu kao zločincu. Slikovito opisivanje ratnih događaja produžuje osjećaj ratnog stanja i ratnih posljedica, ponovo aktivirajući ratnu retoriku:

“Lik i nedjelo četničkog vojvode: Ovako je Šešelj govorio o BiH, klanju, Hagu...” (Klix.ba, 12.11.2014.)

Oživljavanju ratne retorike doprinose i naslovi, posebno u medijima u FBiH, koji imaju za cilj privući pažnju čitatelja navođenjem brutalnih nedjela. Osim toga, vojne metafore idealno su medijsko oružje za izazivanje pažnje, oživljavanje sjećanja na ratni period, ali i jasno poentiranje diskursa MI – VI – ONI:

“Četnike je usred Beograda okupio isti onaj koji ih je okupljao i devedesetih godina, kada ih je slao na zločinačku praksu po Hrvatskoj i BiH – optuženi ratni zločinac Vojislav Šešelj.” (Dnevni avaz, 17.11.2014.)

Kolektivna žrtva, kolektivna krivnja, ali i kolektivni pobjednik

O razlozima zbog kojih se mediji u Bosni i Hercegovini ne odlučuju na jasno postavljanje diskursa u autorskim člancima te kreiranje autorskih članaka, dalo bi se raspravljati. Nedostatak stručnog i istraživačkog novinarstva, komplikovana društveno-politička situacija, novinske kuće koje se finansiraju uz direktnu ili indirektnu pomoć osoba uključenih u političke krugove, ali i iščezavanje istraživačkog novinarstva, samo su neki od razloga. Tome u prilog govori činjenica da je u desetak pronađenih diskursa kroz koje su mediji izvještavali o Šešelju, samo u tri jasno određena pozicija MI. Jedan od takvih je suprotstavljanje nas – Bosne i Hercegovine, njima – počiniteljima zločina. Zanimljivo je da je autor jedinog članka s ovako jasnom definicijom tko smo MI, a tko ONI, gostujući novinar, akademik Muhamed Filipović, koji nije stalni uposlenik *Dnevnog avaza*.

Bura koja je izazvana puštanjem Šešelja na slobodu ponovno je pokrenula tematiku rada suda u Haagu, i generalno njegovog (opravdanog) legitimiteta da ispituje ratne zločine i zločine protiv čovječnosti i genocid, koji su se desili na teritoriji Bosne i Hercegovine. Javnost razočarana puštanjem Šešelja ponovno postavlja pitanje da li je ovakav postupak Suda opravdan te je li Bosna i Hercegovina suđenje trebala prepustiti Međunarodnom sudu za ratne zločine (a što je generalno bio jedan od uslova za potpisivanje Dejtonskog sporazuma). Filipović piše:

“Pisac ovih redova je predstavljao svoju zemlju na konferenciji koja je utvrđivala Statut Suda i vidio odmah da se tu ne radi o ozbiljnoj namjeri

da se kažnjavaju zločini i stao na stajalište da se njegova država ne smije odreći prava da sama optužuje, istražuje, hapsi i kažnjava zločine i zločince prema njoj i njenom stanovništvu.” (Dnevni avaz, 15.11.2014.)

Šešeljevo puštanje na slobodu u nekim je medijima prikazano tako da se njegov slučaj povezuje sa svim slučajevima optuženih za ratne zločine (bez obzira da li su oslobođeni ili osuđeni), a u takvoj se diskursnoj poziciji M1, žrtve rata, poistovjećuju sa državom Bosnom i Hercegovinom, koja je trebala sama suditi počiniteljima krivičnih djela, sama ih istraživati i hapsiti, a odricanjem od ove nadležnosti u ime Međunarodnog suda to je prepustila sudu koji “nema ozbiljnu namjeru da se zločini kazne”. Kroz ovakve diskursne naočale, puštanje Šešelja ima puno dublje konotacije, što u krajnjoj mjeri pojačava mržnju i netrpeljivost te priziva ratnu prošlost navodeći čitatelje (odnosno javnost) na mišljenje kako su ON1, sud u Haagu i optuženi za ratne zločine, nanijeli štetu Bosni i Hercegovini i nisu osigurali satisfakciju za žrtve. Tako se kao zaključak nameće stav da ovakvim postupanjem nije osiguran potrebiti balans, koji u slučaju učinjena krivičnog djela može nastati tek kažnjavanjem odgovornih osoba.

U medijima se ovi osumnjičeni krivci transformiraju i u “pobjednike” koji su uspjeli da dokažu svoju nevinost ili su se na druge načine domogli slobode. Nasuprot njih nalazi se slab i nemoćan sud kojeg je Šešelj “rasturio” i time u potpunosti narušio njegov kredibilitet. Sud u Haagu zapravo je bio neprijatelj cijelog srpskog naroda, ali je iz tog “sukoba” srpski narod izašao kao pobjednik. Možda bi bilo pretenciozno reći da se time stvara i slika Srbije kao pobjednice u ratu, a negiraju se žrtve i ratna stradanja.

“Ističući da je ‘Ševeningen mjesto velike patnje’, Šešelj je naveo da oni, koji su iz Srbije poslati tamo, predstavljaju najbolje što je srpski narod imao devedesetih godina prošlog vijeka”. (Klix.ba, 15.11.2014.)

Ipak, u dijelu analiziranih članaka kolektivna žrtva identificirana Bosnom i Hercegovinom suprotstavljena je Šešelju kao pojedincu, predstavniku onih koji su optuženi za ratne zločine:

“Mi koji smo pratili ponašanje mladih ljudi što su nakon Drugog svjetskog rata masovno počeli dolaziti na univerzitet i u gradove, primijetili smo takve, pa je među njima veoma rano u fokus javne pažnje došao i mladi Hercegovac iz okoline Popova polja, Vojislav Šešelj.” (Dnevni avaz, 15.11.2014.)

Međutim, čini se kao da mediji žele oživjeti konflikt te ponovno senzibilizirati javnost i ojačati separaciju pa se u člancima nerijetko bude sjećanja na rat i s njim vezana dešavanja – “Ista himna, ikonografija, iste pjesme i ordenje kakvih se s beogradskih ulica sjećamo od prije 20 i nešto godina!

Zakrvavljeni pogledi kojekakvih vojvoda i “junaka” ogrezlih u zločinima Vukovara, Borova Sela, Logora u Čelopeku i ‘Novom izvoru’ u Zvorniku, školi ‘Vuk Karadžić.’” (Dnevni avaz, 17.11.2014.b), sve kako bi se odvojili MI i ONI i kod pripadnika srpskog naroda stvorio diskurs sramote i krivnje.

Odlazi se i korak dalje te se i 20 godina nakon rata, osim insistiranja na prisjećanju prošlosti, rat i ratna dešavanja pokušavaju predstaviti kao nešto što četničkom pokretu (i zagovorniku njihovih ideja, Šešelju) ni danas nije strano (a neće biti ni kada izađe iz pritvora). Lokacijsko povezivanje dešavanja (mitinzi u Beogradu) od prije dvadesetak godina s onima danas idealno je za izazivanje pažnje:

“Četnike je usred Beograda okupio isti onaj koji ih je okupljao i devedesetih godina, kada ih je slao na zločinačku praksu po Hrvatskoj i BiH – optuženi ratni zločinac Vojislav Šešelj.” (Dnevni avaz, 17.11.2014.c)

I na kraju zaključujemo da je Šešelj od tek jednog stanovnika Scheveningena, puštanjem u vrijeme kada se očekivalo da se rad Tribunala okonča (sa osudama), kod žrtava (pa i građana BiH i Hrvatske) postao sinonim za zlo nanijeto Bosni i Hercegovini kao i za loš rad Tribunala, pa možda time i zasjenio sve ostale osumnjičene/osuđene za ratna dešavanja.

Razjedinjeni, ali ujedinjeni u krivnji, zločinu i žrtvi

O slučaju Šešelj u bosanskohercegovačkim medijima izvještavalo se i u mnogo širim okvirima. Posebno su često bile prenošene Šešeljeve izjave, koji je u svrhu poboljšanja svog položaja, ali i “ponovnog ujedinjenja” sa srpskom nacijom govorio o ugroženosti Srba, njihovom nejednakom položaju pred Haškim sudom i nepravilno primijenjenom pravu u slučajevima u kojima su se Srbi javljali kao optuženi. S druge strane, spominjanje drugih naroda (Bošnjaka/Muslimana i Šiptara/Albanaca) u kontekstu njihovog položaja pred Haškim tribunalom bio je i dobar marketinški postupak kako bi se ukazalo da se i njima sudilo, a kako bi se ishodio zaključak da su i oni bili aktivni sudionici rata (te su krivi za ratne zločine i treba im se suditi), ali Haški tribunal u tom slučaju posao nije dobro odradio. Šešelj pokušava stvoriti sliku da je nacionalni stereotip kako su Srbi ti koji su uvijek krivi pred Tribunalom, a ostale oslobađaju ili im dosuđuju lakše kazne/sankcije:

“Nijedan Hrvat iz Hrvatske nije osuđen pred Haškim tribunalom. Sve glavne Šiptare kojima su sudili, oslobodili su ih. Muslimane su prve oslobađali ili im davali dvije, tri godine zatvora. Samo za Srbe rezervisane su kazne 20, 30, 40 godina ili doživotna robija.” (Klix.ba, 15.11.2014.)

Kada mediji odluče prenijeti ovakvu izjavu ona postaje dobra osnova za separaciju, budući da se s jedne strane Srbi osjećaju “ugroženo” jer su njima i (ili) njihovim sunarodnjacima dosuđene (prema Šešeljevima izjavama) puno duže kazne zatvora u odnosu na druge narode (ne ulazeći da je li to pravedno/opravdano). Srbi bi automatski trebali osjećati prijezir prema međunarodnom sudstvu, ali i indirektno prema drugim narodima, jer je u njihovom slučaju sud drugačije postupio.

I dok su u do sada opisanim diskursima u bosanskohercegovačkim medijima (ili barem onim iz FBiH) na jednoj strani uvijek Šešelji ili Srbi (predstavljani kao zločinci i agresori), a na drugoj uvijek Bošnjaci (Muslimani), žrtve rata, u svemu tome ostaje donekle nejasno gdje su Hrvati. U pojedinim člancima svrstava ih se zajedno s Bošnjacima, žrtvama rata (“mučilišta Bošnjaka i Hrvata”), ali ih se isto tako prikazuje i kao dio zločinačkog poduhvata koji su Srbi vodili protiv Bošnjaka:

“Dakle, samo ljudi s iluzijama mogli su vjerovati da će Haški sud donijeti pravdu i kazniti zločin koje su srpske i hrvatske snage počinile tokom njihovog zajedničkog rata protiv Bosne i Hercegovine i Bošnjaka.” (Dnevni avaz, 15.11.2014.a)

Pojam “nacija” korišten u negativnoj konotaciji, kada ta nacija napada drugu naciju, izaziva joj patnje te doprinosi uvećanju stradanja, pogodno je tlo za izazivanje mržnje, a mediji kao tvorci javnog mnijenja tome pogoduju kada koriste takav diskurs. Članak u kojem se nacija (Srbi) predstavlja kao oni koji pale kuće i protjeruju kako bi “širili nacionalnu teritoriju” napadom na one koji su “protivnici nacije” školski su primjeri stvaranja konflikta i separacije među dvije etničke grupe. Tako predstavljene, jedna nacija postaje simbolom za sve ono negativno, a druga nacija žrtvom. Ili obrnuto. Produbljuju se sukobi, umjesto da se učinitelji krivičnih djela označe imenom i prezimenom, a tako i žrtve:

“U vrijeme kada se nacionalne zasluge mjere brojem ubijenih ili onih kojima su kuće zapaljene, a oni protjerani, dakle širenjem nacionalne teritorije, najlakši i najdirektniji put u nacionalni Panteon se otvara atentatima ili napadima na najznačajnije ličnosti onih koji se tretiraju kao protivnici nacije.” (Dnevni avaz, 15.11.2014.b)

Postoje i primjeri u kojima Šešelji prikazuje Vladu Srbije kao onu koja ga je izdala, kako njega, tako i srpski narod, a on narod nije izdao, već se naprotiv, po povratku iz Scheveningena želi boriti za njegova prava. “Šešelji je, između ostalog, govoreći o sadašnjoj vlasti u Srbiji, kazao da su njegovi nekada najbliži saradnici Tomislav Nikolić i Aleksandar Vučić “izdali Srbiju” radi vlasti i ogromnog novca i da je došlo vrijeme da narodu polože račune.” (Dnevni avaz, 16.11.2014.)

Analizom članka utvrđeno je da se srbijanska vlast većinom drži pasivno glede komentarisanja puštanja Vojislava Šešelja iz pritvora, dok s druge strane Šešelj većinom kritikuje srbijansku Vladu i generalno državni aparat Srbije, uz navode da su ga “izdali” te da nisu bili uz njega tokom njegovog boravka u Haagu. Osim što srbijanska vlada ne zauzima poseban stav o njegovom puštanju, vrlo često Šešelja i njegove izjave čak ni ne doživljava ozbiljno, a *Dnevni avaz* to ovako tumači:

“Kraj ‘šešeljadi’, koju trojac Vučić-Dačić-Nikolić naziva samo političkim ‘cirkusom’, dogodio bi se odmah čim bi oni zabili glogov kolac u duh vlastite političke prošlosti.” (*Dnevni avaz*, 06.12.2014.a)

“Zna Vučić da mu dragocjeno vrijeme curi i dok svog bivšeg šefa indirektno proglašava ludim, nevažnim, politički marginalnim. Jer, Šešelj svjesno nastavlja svoj let iznad kukavičijeg gnijezda. On kao da sije pobunu među Vučićeve i Nikolićeve radikale, pa i u Dačićevu izbornu bazu. Ne radi on to samo antievropskim – četničkim vokabularom, već i pitanjima na koja je nemoguće dati evropske odgovore.” (*Dnevni avaz*, 06.12.2014.b)

Šešelj je prikazan i kao prijetnja Srbiji: “Prijetnja Vojislava Šešelja: U Srbiju dolazim da se svetim, ne da se liječim.” (*Klix.ba*, 07.11.2014.)

Pišući o Šešelju i Haškom tribunalu, mediji su prihvatili i diskurs suprotstavljanja Srbije i Evropske unije. Šešelj vidi EU kao neprijatelja i zbog političke situacije između Srbije i Kosova, a posebno ako se uzme u obzir da je većina država EU priznala Kosovo:

“Oni se samo s nama poigravaju, oni su naši neprijatelji. Šta mi imamo da tražimo u Evropskoj uniji kad su 23 njene članice od ukupno 28 priznale nezavisnost Kosova? Vidite šta je Vučić sad napravio dramu oko izjave albanskog premijera. On je zapravo na račun albanskog premijera sasuo ono što se ne usuđuje da saspe u lice Amerikancima, Englezima, Francuzima ili Nemcima.” (*Nezavisne.com*, 14.11.2014.)

O odnosu Srbije i Evropske unije piše se i u kontekstu kandidovanja Srbije za članstvo u EU. Tako se naglašava da bi vlast u Srbiji trebala osuditi izjave i ponašanje Šešelja, a posebne kritike idu govoru mržnje i idejama o pomjeranju međunarodno utvrđenih granica:

“Deklaracija naglašava obavezu Republike Srbije kao države kandidatkinje za članstvo u EU da nedvosmisleno osudi svaki govor mržnje, projekt Velike Srbije i prekrajanje međunarodno priznatih granica, u skladu s vrijednostima međunarodnog prava i demokratskih standarda koje vrijede među članicama Evropske unije.” (*Klix.ba*, 26.11.2014.)

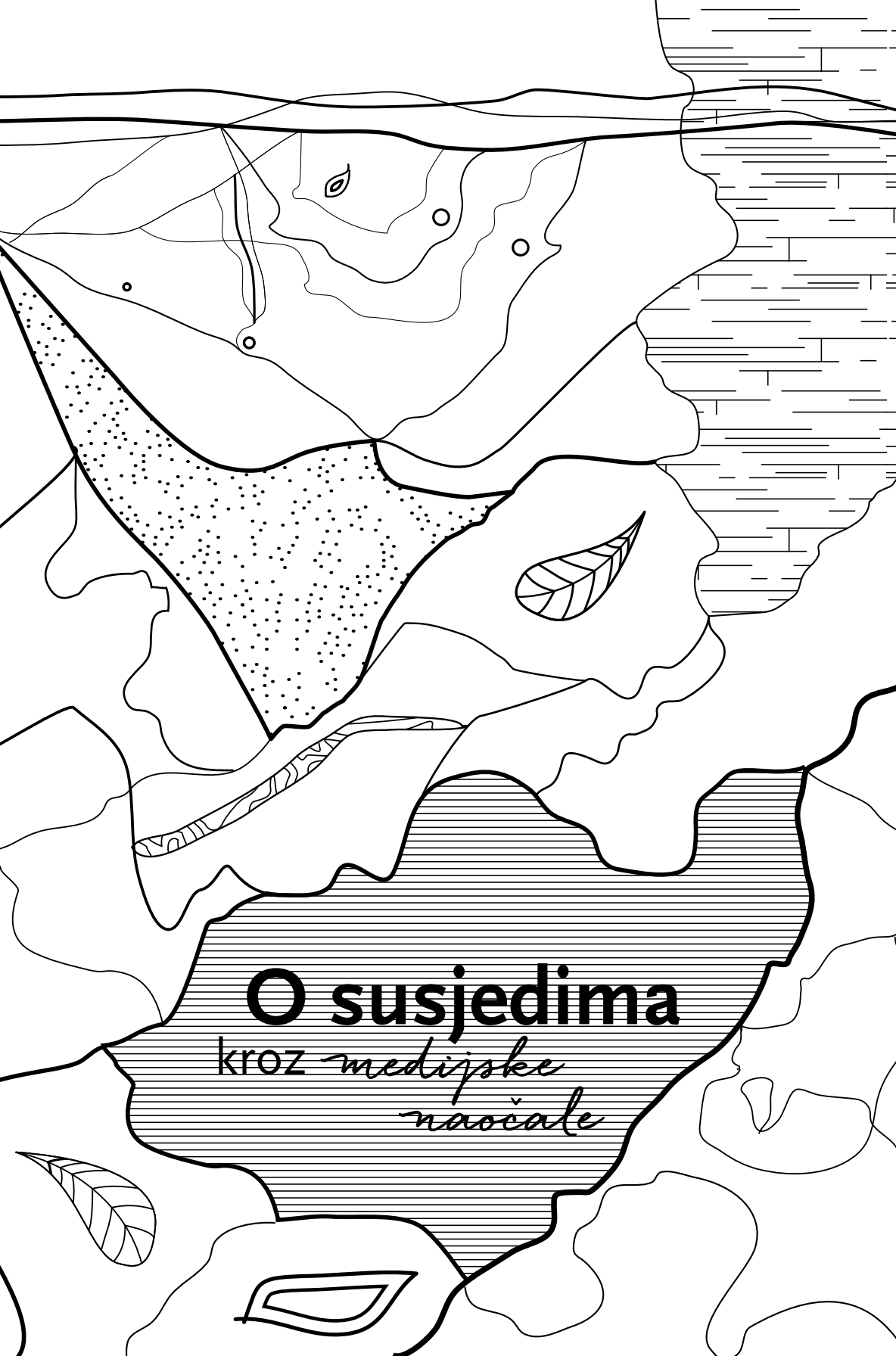
Zaključak

Nedostatak autorskog i istraživačkog novinarstva, nedostatak finansijskih sredstava, ali i neobjektivnost u izvještavanju uzrokovana socijalno-političkom situacijom te ovisnošću medija o političkim partijama, najvjerovatniji su uzroci ovakvog stanja medijskog izvještavanja u BiH. Od ukupno 21 analiziranog članka samo je u njih tri prepoznat MI-ONI diskurs, što je vjerovatno uzrokovano ranije navedenim problemima u novinarstvu, ali i cjelokupnom situacijom u Bosni i Hercegovini (i specifičnim odnosima između entiteta u BiH te odnosima sa susjedima).

U bosanskohercegovačim medijima o ovom se slučaju najčešće pisalo naglašavajući neprofesionalnost suda u Haagu i njegovu neodgovornost prema žrtvama, iako smo možda očekivali da će fokus biti više na samom Šešelju i na njegovoj odgovornosti prema žrtvama rata. Razlog za takvo izvještavanje vjerovatno leži u činjenici da je pisanje o Šešeljevim zločinima već “stara vijest”, a novost je neočekivana odluka suda u Haagu zbog čega je u očima javnosti izgubio kredibilitet i objektivnost. Posebnu pažnju mediji u Federaciji Bosne i Hercegovine pružili su izjavama žrtava rata, kao npr. izjavama predstavnica/ka udruženja “Majke Srebrenice”, udruženja logoraša, udruženja preživjelih žrtava ratne torture, ali i izjavama srbijanskog udruženja “Žene u crnom”.

Negativni komentari u medijima nisu došli samo od udruženja žrtava već su se i inostrani zvaničnici izjašnjavali glede ovog pitanja, kao npr. Florence Hartmann, koja je u više navrata iznosila negativan stav o puštanju Šešelja, ali i o neefikasnosti suda u Haagu. Tokom istraživanja primjećeno je da su mediji u FBiH u analiziranim člancima većinom prenosili izjave žrtava kao reakcije na puštanje Šešelja, dok su se mediji u RS-u većinom osvrtni na sam čin puštanja Šešelja iz pritvora te organizaciju njegovog dočeka po povratku iz Scheveningena.

Iako Šešelj u svim izjavama uporno ruši kredibilitet suda u Haagu, zaključuje se da je Srbija i dalje na strani Šešelja te da takvo mišljenje nije promijenilo čak ni njegovo uporno veličanje i poistovjećivanje sa Ravnogorskim četničkim pokretom i njihovim aktivnostima. Na kraju se da zaključiti kako su o ovoj temi mediji u RS-u izvještavali prilično rezervisano i neutralno sa tek ponekim istraživačkim člankom (većinom nediskursnog karaktera) dok su mediji u FBiH većinom osudili puštanje Šešelja, osudili rad suda u Haagu te se ovim postupkom čak zasjenio njegov cjelokupni dotadašnji rad. Također, u FBiH se većinom izvještavalo kako bi Bosna i Hercegovina trebala samostalno preuzeti istragu i suđenje za ratne zločine, a ne ih prebacivati na međunarodnu instancu koja je (još jednom) iznevjerila.

O susjedima

kroz *medijske*
naočale

Rasprave o tome kako mediji konstruiraju stvarnost te kako publike “čitaju” medijske tekstove intenzivne su već pola stoljeća i u akademskim i u stručnim krugovima, a neki su radovi još i stariji. Ideja da mediji ne reflektiraju svijet oko nas poput ogledala, ali niti da mediji isključivo konstruiraju sliku stvarnosti, prisutna je u radovima filozofa kao što je Hans-Georg Gadamer (1979), filozofa i teoretičara književnosti Rolanda Barthesa (1977), sociologa kao što je Zygmunt Bauman (1992) ili filozofa, sociologa i antropologa kao što su Pierre Bourdieu (1991) ili John B. Thompson (1995), književnika i kritičara kao što je Raymond Henry Williams (1974), lingvista kao što su Teun Adrianus van Dijk (1988; 1991) i Michael Stubbs (1983), komunikologa poput Pamele J. Shoemaker i Stephen D. Reesea (1991), medijskih teoretičara kao što je Jostein Gripsrud (2002), ali i samih novinara poput Waltera Lippmanna (1922). Nemoguće ih je sve nabrojati, neki su prethodno spomenuti u uvodnom tekstu ove knjige (vidi str. 6–14), ali važno je naglasiti kako je riječ o interdisciplinarnom području znanstvenog istraživanja i promišljanja o tome kakvu sliku svijeta u kojem živimo mediji prenose.

Cilj ove knjige, kao i provedenog istraživanja čije rezultate smo vam predstavili, bio je pokazati kroz koje se sve različite medijske diskurse konstruiraju događaji, teme i osobe koji su od važnosti za tri susjedne zemlje – Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Srbiju. Teme koje smo izabrali za analizu (Parada ponosa u Beogradu, opći izbori u BiH te puštanje na slobodu Vojislava Šešelja odlukom Međunarodnog suda za ratne zločine u Den Haagu) bile su prijeporne u 2014. godini i u domaćoj javnosti i kod susjeda, a na medijsku reprezentaciju svakog od ova tri događaja utjecali su nacionalni, društveni i politički diskursi, ali i društveni i politički diskursi u susjednim zemljama. Ovim istraživanjem pokušali smo kroz tri navedena primjera pokazati kako mediji u susjednim zemljama smještaju određenu temu/događaj/problem u odgovarajući društveno-politički okvir, koristeći pritom različite medijske diskurse (ideološke, političke, nacionalne, vjerske ili rodne) unutar kojih smještaju sudionike događaja na relaciji MI – ONI.

Beogradska Parada ponosa 2014.

Kada je riječ o pravima LGBT zajednice u konzervativnim i tradicionalnim društvima kakvo su srpsko, hrvatsko i bosansko-hercegovačko, za očekivati je da se medijski diskursi temelje na ideološkim diskursima (konzervativno – liberalno) te na diskursu u kojem su suprotstavljeni ljubav i tolerancija na jednoj strani, a homofobija i nasilje na drugoj strani.

Istraživanje provedeno u Hrvatskoj o tome kako su *Jutarnji list* i *Večernji list* izvještavali o kampanji koja je prethodila referendumu o ustavnoj definiciji

braka kao zajednice žene i muškarca (Car i Bukvić, 2014)³¹ također je potvrdilo da su medijski diskursi građeni na ideološkim diskursima, razlici između konzervativnih i liberalnih vrijednosti.

Prema američkom sociologu Robertu Nisbetu, tri su velike ideologije u proteklih dvjestotinjak godina obilježile razvoj društveno-političke misli: konzervatizam, liberalizam i socijalizam (2003: 21). Isaiah Berlin (2000) naziva ih političkim pokretima 19. stoljeća te im dodaje i anarhizam.

Suprotno od socijalizma, prema Nisbetu, filozofija konzervativizma zagovara prava obitelji i vlasništva, društvene klase, Crkve te ih suprotstavlja zahtjevima teorije prirodnih prava i novijega utilitarizma kao i nacionalnoj, sve demokratskijoj državi (2003: 44). Pojednostavljeno rečeno, konzervativizam je društveni i politički svjetonazor koji se zasniva na tradiciji. Karakterističan je po tome da nije sklon društvenim promjenama te promiče brak, obitelj i religijske vrijednosti kao temelj stabilnog društva, a “naglo uvedene promjene prije mogu biti proždričući požar, nego baklja napretka” (Miner 2000: 123). Osobe konzervativnog svjetonazora njeguju društveno-političke vrijednosti temeljene na državi tradicionalnih vrijednosti. “S gledišta Burkea, de Maistrea, Savignyja i drugih ranih konzervativaca, prava se povijest ne izražava linearno i kronološki već kroz postojanost struktura, zajednica, navika i predrasuda koje se prenose s naraštaja na naraštaj” (Nisbet 2003: 45). Postojanost je okosnica konzervativizma. “Kao što možemo pročitati u djelima de Maistrea i Burkea, konzervativna misao ima za središnje pojmove autoritet, odanost, hijerarhiju i red – a ne jednakost, slobodu ili ljudski rod” kao liberalizam (Gray 1999: 98). Konzervativni mislioci su “isticali potrebu da se politička država što je više moguće uzdržava od upletanja u ekonomska, socijalna, i moralna pitanja; i obrnuto, da se mora *činiti* sve moguće kako bi jačala i proširivala funkciju obitelji, zajednice susjeda i dobrovoljna udruženja” (Nisbet 2003: 59). Teži se, dakle, decentralizaciji vladavine i smatra se kako zakoni uništavaju običaje. Za razliku od liberalizma, u konzervativnoj misli sloboda i jednakost su suprotstavljene vrijednosti. Sloboda ima svrhu očuvati vlasništvo, a jednakost teži preraspodjeli.

Suprotno konzervativizmu, u središtu liberalnog svjetonazora su ljudska sloboda, jednakost, ravnopravnost i čovjek kao pojedinac koji je sam

³¹ Građanska inicijativa “U ime obitelji” pokrenula je u Hrvatskoj 2013. godine peticiju za prikupljanje potpisa podrške referendumu čiji je cilj bio u Ustavu RH definirati brak kao “zajednicu žene i muškarca”. Prikupljeno je više od 740 000 potpisa (17 % od ukupnog stanovništva) i referendum je održan 1. prosinca 2013. Odaziv birača bio je 37,9 % i od toga je 65,87 % birača glasovalo ZA. Ova uspješna i vrlo dobro organizirana “za-obitelj” i “anti-gay” kampanja podijelila je hrvatsku javnost, a posebno političare i medije, na dvije strane – konzervativnu i liberalnu. Istraživanje analize diskursa provedeno je na uzorku novinskih članaka objavljenih u dvjema hrvatskim dnevnim novinama, *Jutarnjem listu* i *Večernjem listu*, u razdoblju od tri mjeseca (od rujna do studenoga 2013.) koji su se odnosili na ovaj referendum (Car i Bukvić, 2014: 69).

odgovoran za svoj život. Početak razvoja liberalizma vezujemo za razdoblje prosvjetiteljstva u 17. i 18. stoljeću, a među njegovim utemeljiteljima svakako je engleski filozof Thomas Hobbes koji je razvio ideju o individualizmu.³²

Prema Johnu Grayu četiri su temeljne značajke liberalizma: (1) *individualizam* – zahtjevi pojedinca imaju prvenstvo pred zahtjevima kolektiviteta; (2) *egalitarizam* – među ljudima ne postoji moralna i politička hijerarhija; (3) *univerzalizam* – temeljna prava i dužnosti pripadaju svim ljudskim bićima, bez obzira na kulturno-povijesne okolnosti, te (4) *meliorizam* – pretpostavka da je moguće ispravljati nesavršene ljudske institucije, i političke i društvene (1999: 21). Liberalizam zagovara djelovanje pojedinca bez uplitanja države, odnosno uz minimalno uplitanje države (franc. *laissez-faire*) što je suprotno ideji o državi blagostanja (engl. *welfare state*), ali pritom država mora omogućiti pojedincima slobodu koja će demokratskim procesima biti pod zaštitom pravne države. Privatno vlasništvo trebalo bi biti temelj bogatstva društva.

Tako su se i u slučaju izvještavanja srbijanskih medija o Paradi ponosa u Beogradu 2014., na jednoj strani ujedinili tolerancija, sloboda, demokracija i poštivanje različitosti, a s druge strane su im se suprotstavili – homofobija, nasilje, isključivost, diskriminacija, desničari, huligani i teroristi. Pritom su se kao promotori liberalnih vrijednosti jasno definirali B92 i *Danas*, dok su *Večernje novosti* zastupale konzervativne stavove bliske političkoj desnici i Srpskoj pravoslavnoj crkvi (SPC).

Iz konzervativne perspektive temelj razvoja društva su obitelj, roditeljstvo i rađanje, dok je individualizam “parada koja slavi smrt”. LGBT se tumači kao nova ideologija koja ugrožava tradicionalne vrijednosti, koja ugrožava većinsku obiteljsku Srbiju te “neprirodno nameće kao prirodno”. Beogradu je čak bilo potrebno “duhovno čišćenje grada” pa su desničarske organizacije uz podršku SPC-a organizirale mimohod (litiju).

Iz liberalne perspektive SPC promovira “priču o ljubavi”, ali ne o ljubavi za sve – samo za ispravne heteroseksualne parove, a takva isključivost se prepoznaje kao nekršćansko ponašanje, odnosno kao homofobija. Država se ovom prilikom ogradila od Crkve, a predstavnici vladajuće koalicije, opozicije i stručna javnost u Srbiji oštro su osudili priopćenje SPC-a kao i izjave patrijarha. Međutim, iz političkog diskursa predstavnika vlasti može se iščitati diplomatska poruka o zagovaranju tolerancije, iako su se neki političari kao pojedinci ogradili od vrijednosti i poruka koje zagovaraju i šalju

³² Za razvoj liberalističkog svjetonazora zaslužni su svakako Baruch Spinoza, John Locke, Charles de Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau, a jedan od prvih dokumenata gdje pronalazimo tragove liberalizma je *Američka deklaracija nezavisnosti* iz 1776. koja, između ostaloga, zagovara “pravo na život, slobodu i potragu za srećom” (više u Bobbio 1992; Dahrendorf 2005; Dworkin 1990; Gray 1999; Rawls 2000).

sudionici Parade. Čak su se i neki predstavnici LGBT organizacija ogradili od organizatora Parade iz čega je vidljiva slojevitost sukoba i nerazumijevanja.

A kao dežurni krivac za sve sukobe, ponovno su isticani Europska unija i Zapad, kao oni koji imaju moć. Tako se Parada ponosa tumači kao uvjet Srbiji za ulazak u Europsku uniju, jer Zapad “hoće ne samo da gledamo to što nam se gadi, nego još i da lažemo da nam se sviđa”. Dok su *Večernje novosti* izrazito negativno izvještavale o Paradi, *Danas* je čak dodatno uljepšavao priču o Paradi, idealizirajući pozitivnu atmosferu i ponašanje građana.

Iako su u bosanskohercegovačkim medijima izolirana samo tri članka u kojima se o beogradskoj Paradi izvještavalo kroz određeni diskurs, taj je diskurs opet bio na rascjepu liberalno-konzervativno, a konzervativno se vezuje uz političku desnicu i Srpsku pravoslavnu crkvu. Niti jedan od ova tri članka nije bio “*pro-gay*” te je Parada prikazana kao problem Srbije, a ne BiH. Autorice su zaključile da je, gledano kroz medijske naočale, stav bosanskohercegovačkog društva, takav da se protiv Parade treba boriti, a ne je podržati. Parada ponosa je “bogohulna, sramna i antihrišćanska manifestacija” koja se suprotstavlja Srbiji, srbijanskom društvu i Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Ovdje je važno napomenuti da se Parada ponosa ili *Gay pride* još nikada nije organizirala u BiH.³³

Beogradska Parada ponosa izazvala je vrlo malu pažnju hrvatskih medija. U svih se autora/ica kao samorazumljiv prepoznaje pozitivan stav prema Paradi koju ocjenjuju jednim od dokaza napretka ili nazadovanja u podizanju razine demokracije poštivanjem ljudskih prava marginaliziranih skupina. Vidljivo je to izborom osoba koje se citira, načinom imenovanja protivnika Parade kao huligana, provokatora, osoba s četničkim znakovljem, “homofoba koji divljaju”. U analiziranim člancima najveća se pozornost posvećuje odnosu države, odnosno trenutne vlasti, prema Paradi ponosa i LGBT zajednici. U člancima nema nikakve usporedbe sa situacijom u Hrvatskoj niti nalazimo ma i jednu usporedbu s povorkama ponosa koje su održane u Zagrebu i Splitu, kao ni sa stavom Katoličke crkve prema LGBT zajednici.

Opći izbori u BiH 2014.

U izvještavanju o općim izborima u Bosni i Hercegovini 2014. godine u medijima u sve tri susjedne zemlje dominiraju nacionalistički diskursi koji se isprepliću s vjerskim diskursima, a značajno su prisutni i politički diskursi, ponajviše u izvještavanju medija u BiH. Politički diskursi definirani su s obzirom na interese političkih stranaka koje zauzimaju odgovarajući

³³ Jedini događaj na kojem se promoviraju prava LGBT zajednice u Bosni i Hercegovini je *Queer festival*.

položaj moći (na relaciji vlast – opozicija), a čiji su položaji različiti s obzirom na unutrašnju podjelu BiH na Republiku Srpsku i Federaciju BiH.

Kada je pak riječ o nacionalističkim diskursima, važno je prvo definirati nacionalizam. “Za [Ernesta] Gellnera je to političko načelo ‘koje tvrdi da politička i nacionalna jedinica trebaju biti istovjetne’. To je teorija političke legitimnosti ‘koja zahtijeva da etničke granice ne presijecaju političke te, posebice, da etničke granice unutar određene države... ne dijele vlastodržce od ostalih’” (prema Smith, 2003: 29-30).³⁴ Nacionalizam se razvija kao pokret pa onda i ideologija na kraju 18. te početkom 19. stoljeća u zapadnoj i srednjoj Europi te u SAD-u, a može se tumačiti kao “politička religija” nastala kao odgovor na krizu identiteta u modernom društvu (Smith, 2003: 99).

Kako je već navedeno, izvještavajući o općim izborima u BiH 2014. godine, analizirani bosanskohercegovački mediji uglavnom su prenosili političke diskurse onih stranaka i političara koje podržavaju unutar lokalnog medijskog prostora u kojem djeluju. Tako se medijsko izvještavanje o ovim izborima svelo tek na prenošenje izjava političara i političarki, dok su gotovo u potpunosti izostali komentari i kritičke kolumne kao i analitički članci u kojima bi novinari/ke pokušali kontekstualizirati ovaj važan politički događaj. U novinskim i *online* člancima iz istraživačkog uzorka nije bilo iznošenja osobnih (autorskih) mišljenja, poruka ili zaključaka. Uglavnom su se zadržavali na šturom prenošenju izabranih političkih poruka.

Tako su članci objavljeni u *Nezavisnim novinama* i portalu *Nezavisne.com* najviše prostora davali Miloradu Dodiku vođi Saveza nezavisnih socijaldemokrata (SNSD). U njegovom političkom diskursu “drugi” se konstruira kao onaj tko koči razvoj i europske integracije, a to su Bošnjaci i Hrvati iz Federacije BiH. Također, u člancima se naglašavala važnost autonomije Republike Srpske kao izdvojene cjeline, a prijepori između Bošnjaka i Hrvata u Federaciji BiH uglavnom su se svodili na teritorijalnu podijeljenost te na pokušaj pokretanja referenduma za kreiranje trećeg entiteta – hrvatskog, pri čemu je SNSD davao podršku HDZ-u BiH. U Dodikovoj kampanji nema mjesta cjelovitoj, jedinstvenoj i pomirenoj Bosni i Hercegovini već se forsiraju nacionalistički narativi koji za cilj imaju učvrstiti postojeće podjele. Pritom se pokazuje da se u Republici Srpskoj s jedne strane nalazi vladajuća elita koja je konzervativna i promovira nacionalističke vrijednosti, a na suprotnoj strani su mediji, nevladine organizacije i stranci, odnosno liberalna opozicija – svi redom u funkciji “neprijatelja” ovih prvih.

Članci iz *Dnevnog avaza* su najviše prostora davali Savezu za bolju budućnost (SBB), a kritizirali su ostale političke opcije u Federaciji BiH. Iz pozicije MI –

³⁴ Smith se referira na knjigu Ernesta Gellnera (1964) *Thought and Change*. London: Weidenfeld and Nicolson.

Bošnjaci, Bošnjaci se uglavnom prikazuju kao žrtve – borci za jedinstvenu BiH, a Srbi kao zločinci, nacionalisti u Republici Srpskoj koji žele referendum o podjeli BiH.

Dnevni list, koji izlazi na prostoru s većinskim hrvatskim stanovništvom, forsirao je političke poruke koje se bore za hrvatski nacionalni interes. Pritom se kao prijetnja ističu Bošnjaci koji žele jedinstvenu BiH te ne daju podršku uvođenju i geografskom definiranju trećeg entiteta – hrvatskog, što se tumači kao dodatna marginalizacija Hrvata u BiH. Međutim, i Hrvati su međusobno podijeljeni na tri razine: (1) političkoj: opozicija – vladajući, (2) nacionalističkoj: proeuropska BiH – hrvatski nacionalni interesi u BiH te (3) ideološko-političkoj: desnica – ljevica koja se može definirati i kao konzervativno – liberalno, budući da se političari desnice pozivaju na tradicionalne i patrijarhalne vrijednosti u čijem su središtu obitelj i religija. Dodatan rascjep uočava se kada je u pitanju ideja o podjeli Mostara – multinacionalisti su protiv, a nacionalisti su za podjelu Mostara.

Očekivano, politički diskursi su usko povezani s nacionalnim diskursima koji se odnose na tri konstitutivna naroda u BiH: Bošnjake, Hrvate i Srbe. I dok se i kroz medije stvara slika kako je BiH potpuno podijeljena i kako nema interesa za unutrašnjom suradnjom među entitetima, s druge strane se naglašava izvrsna suradnja Republike Srpske sa Srbijom, suradnja Hrvata iz BiH s Hrvatskom te suradnja Bošnjaka s Turskom. Kada se pak Bosna i Hercegovina prikazuje kroz (medijsku) prizmu Zapada (što je sinonim za financijski nadmoćnu i ujedinjenu demokratsku Europu) – čini se da Zapad vidi BiH kao nacionalističku, siromašnu, entitetski i politički razjedinjenu državu čija budućnost nije prosperitetna. BiH se opisuje kao jedna od najsiromašnijih zemalja na europskom kontinentu s visokim postotkom nezaposlenosti, gdje je besposlica plodno tlo za jačanje nacionalizama.

Medije u Hrvatskoj gotovo da nije ni zanimalo što se događa u susjednoj državi. U istraživanjem obuhvaćenim medijima izdvojeno je samo sedam članaka za analizu, a oni se uglavnom usredotočuju na pitanje ishoda izbora po Hrvate u Bosni i Hercegovini. Kroz naočale hrvatskih medija, izborni zakon u BiH diskriminira Hrvate, a Bošnjaci su predstavljeni kao prijetnja budući da bi mogli istisnuti Hrvate iz formiranja vlasti. Podjela ide čak i dublje, te se govori o hrvatskim Hrvatima te o bošnjačkim Hrvatima čiji interesi nisu zajednički. Uz nacionalni diskurs, posebno se ističe religija kao temeljna društvena vrijednost, a potom i religijska pripadnost stanovništva kao presudna u donošenju političkih odluka. Unutar diskursa vjernici – nevjernici suprotstavljeni su miroljubivi kršćani nasuprot agresivnih muslimana. U članku u *Globusu*, Republika Srpska ističe se kao važna saveznica Rusije, što je vrlo zanimljivo ako usporedimo da se u medijima u BiH spominjao uglavnom samo europski kontekst, ali ne i Rusija. U

istom članku fotografijama se oni u Bosni i Hercegovini dijele na Bošnjake (islamske vjeroispovijesti), Srbe (pravoslavne) i Hrvate (katolike) – ponovno se nacija izjednačava s religijom.

Kao i u Hrvatskoj, i u Srbiji mediji nisu pokazali prevelik interes za izbore u BiH. Prenosili su uglavnom agencijske vijesti, a samo u tri članka iz uzorka može se iščitati ponovno nacionalističko-vjerski te politički diskurs u pokušaju odgovora na pitanje “tko je kriv?”. Analizirani članci iz srbijanskih medija zapravo su prenosili diskurs iz perspektive britanskog *The Guardian*a, odnosno iz perspektive Republike Srpske. *Guardian*ovo je mišljenje da će se loše političko-gospodarsko stanje u Bosni i Hercegovini nastaviti i još dodatno pogoršati kao posljedica jačanja nacionalističkih politika koje rezultiraju još većim siromaštvom, nestabilnošću te općim nezadovoljstvom u državi. Iz perspektive republike Srpske, Hrvati i Srbi su kao kršćani ujedinjeni u BiH u borbi protiv Bošnjaka (muslimana) koji ih politički ugrožavaju. Pritom se ponovno kao neprijatelj ističe Zapad čiji je cilj destabilizirati Republiku Srpsku.

Slučaj Šešelj

Puštanje Vojislava Šešelja, haškog optuženika za ratne zločine, na privremenu slobodu i njegov dolazak u Srbiju izazvali su veliku pozornost medija u Hrvatskoj. Kroz medije se prezentiralo kako je ovaj slučaj za mnoge u Hrvatskoj ponovno suočavanje s prošlošću te upravo takav pristup možemo definirati i kao poseban medijski diskurs koji se provlačio u medijskim tekstovima. Suočavanje s prošlošću je proces kroz koji prolaze svi oni kojima prošlost predstavlja “traumatiziranost zbog neposredno ili posredno pretrpljenog nasilja u ratnim i drugim sukobima” te osnovnu odrednicu “njihove sadašnjosti, a nekima i budućnosti” (Kardov i sur., 2010: 9).

Drugi diskurs koji je vidljiv u medijskim tekstovima o Šešelju jest onaj mitološki, prikazan prvenstveno kroz mit o Velikoj Srbiji. Mit je povijesna i društvena konstrukcija kojom se određenim osobama, pojmovima, događajima ili pojavama pripisuju nestvarna obilježja (vidi Car, 2008). Ukoliko se u medijima mitovi i mitske strukture ne definiraju takvima, postoji mogućnost da budu interpretirane u kontekstu povijesnih činjenica pa tako postaju “politički mit” (Tismaneanu, 1998). Prema Jacku Luleu (2001), sedam je “master-mitova” koji se prepoznaju u novinskim člancima: žrtva, žrtveno janje, heroj, dobra majka, prevarant, Drugi svijet te poplava kao simbol elementarne nepogode. U hrvatskim medijima ovom se popisu još pridodaju: mit o negativcu ili zločincu, mitovi o Zapadu, Zapadnoj Europi i EU, mit o domovini i naciji, mit o vođi, mit o zvijezdi ili slavnjoj osobi (Car, 2009).

U medijima u Hrvatskoj su prije svega kao zločinac i glavni krivac istaknuti Vojislav Šešelj (krvnik i zločinac) i Haški tribunal (nesposoban i traljav), ali se pažnja, pa tako i krivnja, usmjerava i na političku elitu u Hrvatskoj, hrvatsku vlast, proziva se politička ljevica, prokazuje se u to vrijeme još aktualni predsjednik Ivo Josipović, definira se razlika između “pravih Hrvata” od onih petokolonaških. Osuđuje se i srpski narod, vlast u Srbiji te srbijanski mediji, a prema tekstu na portalu Dnevno.hr ne smije se zanemariti niti značajnu ulogu masona iz SAD-a i Velike lože Engleske “koji su već više desetljeća povezani s četnicima” te koji su “instalirali Tita i njegove komuniste” pa je dio odgovornosti svakako i na njima.

Mediji također stavljaju fokus i na to kako je ovaj slučaj ponovno ujedinio Hrvate prema zajedničkom neprijatelju, budući da je osuda hrvatske političke elite i opće javnosti bila jednoglasna.

U Srbiji pak, mediji su se više usredotočili na činjenicu kako se u Hrvatskoj te u hrvatskim medijima previše dramatizira oko ovog slučaja, čime se posredno radi šteta Srbiji na njezinom putu u Europsku uniju. Srbijanski mediji prenosili su politički diskurs – stav srbijanske vlade koja se ne identifikira s ovim događajem niti reakcijama koje je on izazvao u srbijanskom društvu. Fokus srbijanskih medija se sa Šešelja premješta na Rezoluciju o Šešelju koju je Hrvatska inicirala u Europskom parlamentu čime je Srbiji napravljena velika politička šteta, a ponašanje hrvatske političke elite naziva se “klasičnim licemjerjem” u usporedbi s razbijanjem i skidanjem ploča s natpisima na ćirilici u Vukovaru. Srbija se predstavlja kao žrtva Zapada (europskih parlamentaraca, Europske unije, SAD-a) čiji je cilj uvijek jednak – destabilizirati Srbiju i kočiti njen razvoj i napredak.

Kao i u hrvatskim medijima, i iz srbijanskog medijskog diskursa Haški tribunal je kriv za sve jer je “oslobađajući Šešelja bez ikakvih preduslova uvalio Srbiji vruć kesten” jer “nije znao šta više da radi sa njim”. Međutim, u srbijanskim medijima se dalo prostora i kritici radikalne politike koju vode Šešelj i njegova stranka, ali se svakako propustilo napisati odnosno podsjetiti da su aktualni premijer Aleksandar Vučić i predsjednik Srbije Tomislav Nikolić bili najbliži suradnici Vojislava Šešelja, njegovi bliski prijatelji i kumovi. Izbjegavanje ovakve kritike navodi nas na zaključak o neslobodnim medijima u Srbiji.

Mediji u Bosni i Hercegovini nisu bili previše zainteresirani za ovu temu. Kada su pisali o njoj, fokus su uglavnom stavljali na neprofesionalnost Haškog tribunala i njegovu neodgovornost prema žrtvama. Medijski prostor dan je izjavama žrtava rata kao i Florence Hartmann koja je vrlo otvoreno kritizirala odluku Suda u Haagu. U medijima u Republici Srpskoj, fokus je bio na organizaciji Šešeljevog dočeka po povratku iz zatvora, a o

cijelom su slučaju izvještavali prilično suzdržano. S druge strane, mediji u Federaciji BiH većinom su osudili puštanje Šešelja kao i odluku Haškog tribunala uz zaključak da bi Bosna i Hercegovina trebala preuzeti istragu i suđenje za ratne zločine samostalno, a ne takvu mogućnost prebaciti na međunarodnu instituciju koja ih je (još jednom) iznevjerala.

Puštanje Šešelja na slobodu u nekim je bosanskohercegovačkim medijima prikazano na način da se Šešelja (kao privremeno puštenog na slobodu) povezuje sa svim slučajevima optuženih za ratne zločine (bez obzira da li su oslobođeni ili osuđeni), a žrtve rata poistovjećuju se sa državom Bosnom i Hercegovinom. Taj diskurs kolektivne žrtve zanimljiv je u kontekstu proučavanja mitskih struktura u medijskim tekstovima. Prema Luleu (2001) u novinarskoj praksi se individualna žrtva često koristi za predstavljanje onoga što se događa drugima. Međutim, u ovom slučaju, individualna žrtva se poistovjećuje s cijelom državom, kao trajnom žrtvom brutalnog rata čije se posljedice i podjele nastale poslije njega i danas osjećaju u svim segmentima društva. Lule naglašava da “jedna od važnih društvenih uloga mita je pomiriti ljude prividnom slučajnošću ljudskog postojanja” (*ibid*: 53). Pitanje koje se nameće je, s kojim pravom mediji žrtvuju i one koji su izbjegli nesreću?

Tko ili što su filteri na medijskim naočalama?

Analizirajući medijske diskurse u novinama i *online* medijima u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji prilikom izvještavanja o ove tri prijeporne teme, jasno je da su prepoznati diskursi rezultat rjeđe nezavisne, a češće zavisne uređivačke politike. Također je jasno da okvir unutar kojeg novinari i novinarkе izvještavaju o pojedinoj temi nije zadan isključivo uredničkom odlukom, već na njega utječu slojeviti društveni, politički i ekonomski procesi, sustavi vrijednosti kao i ideologije unutar kojih se neki događaj tumači. Zanimljive su uredničke odluke o ignoriranju jedne teme ili prikazivanju druge isključivo iz pozicije “njih” kojima se to događa, a ne i “nas” kojih bi se to trebalo ticati.

Zapravo je stvarnost koju konstruiraju mediji u BiH, Hrvatskoj i Srbiji međusobno vrlo različita. Iako su nam povijesni te tranzicijski društveni i ekonomski konteksti vrlo slični, čini se da kroz medijske naočale na susjedno dvorište gledamo ili izrazito kritično ili potpuno nezainteresirano, a, čini se, nikada zainteresirano i neutralno – ne zauzimajući strane, ali sveobuhvatno analizirajući događaj.

Jedino oko čega su se mediji u sve tri zemlje ujediniли jest osuda Haškog suda – konačno je identificiran “zajednički neprijatelj”. Međutim, oko svih ostalih

događaja, osoba i problema, u jednakim tipovima diskursa (ideološkom, političkom, nacionalnom ili vjerskom) Bošnjaci, Hrvati i Srbi zauzimali su različite uloge i pritom se nije dogodila neka ravnomjerna izmjena: jednom mi, drugi put vi, pa onda oni. Stoga je nemoguće identificirati obrazac prema kojem mediji konstruiraju događaj u odnosu na susjedne zemlje. Svakako bi bilo zanimljivo istražiti što sve utječe, a što je sve isključeno u procesima njihovog kreiranja.

Literatura

- Barthes, Roland (1977) *Image-Music-Text*. London: Fontana.
- Bauman, Zygmunt (1992) *Intimations of Modernity*. London: Routledge.
- Berlin, Isaiah (2000) *Četiri eseja o slobodi*. Split: Feral Tribune.
- Bobbio, Norberto (1992) *Liberalizam i demokracija*. Zagreb: Novi liber.
- Bourdieu, Pierre (1991) *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Car, Viktorija (2008) Myths in Media Texts. *Medianali* 2 (4):145-163.
- Car, Viktorija (2009) *Mythical Structures and Narratives in Croatian TV News*. Doktorska disertacija, neobjavljena. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. (Dostupno u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu).
- Car, Viktorija i Bukvić, Marin (2014) Čitati između redaka – o ljudskim pravima u hrvatskim dnevnim novinama, str. 69-81, u: Valić Nedeljković, Dubravka i dr. (ur.) *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 4*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet.
- Dahrendorf, Ralf (2005) *U potrazi za novim poretkom. Predavanja o politici slobode u 21. stoljeću*. Zagreb: Deltakont.
- Dworkin, Ronald (1990) "Foundations of Liberal Equality", in *The Tanner Lectures on Human Values*. Vol. 11. (Salt Lake City: University of Utah Press): 3–119.
- Gadamer, Hans-Georg (1979) *Truth and Method*. London: Sheed and Ward.
- Gray, John (1999) *Liberalizam*. Zagreb: Politička kultura.
- Gripsrud, Jostein (2002) *Understanding Media Culture*. London: Arnold.
- Kardov, Kruno, Lalić, Dražen i Teršelič, Vesna (2010) *Suočavanje s prošlošću u Hrvatskoj: stavovi i mišljenja aktera i javnosti u poraću*. Zagreb: Documenta.
- Lippmann, Walter (1922) *Public Opinion*. New York: Macmillan.
- Lule, Jack (2001) *Daily News, Eternal Stories. The Mythological Role of Journalism*. New York: The Guildford Press.
- Miner, Brad (2000) *Mala enciklopedija konzervativizma*. Osijek – Zagreb – Split: Pan Liber.
- Nisbet, Robert (2003) *Konzervativizam. San i stvarnost*. Zagreb: Politička kultura.
- Rawls, John (2000) *Politički liberalizam*. Hrvatski Leskovac: Kruzak.
- Shoemaker, Pamela i Reese, Stephen D. (1991) *Mediating the Message: Theories of Influence on Mass Media Content*. New York: Longman.
- Smith, Anthony D. (2003) *Nacionalizam i modernizam*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Stubbs, Michael (1983) *Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language*. Oxford: Basil Blackwell.
- Tismaneanu, Vladimir (1998) *Fantasies of Salvation: Democracy, Nationalism and Myth in Post-Communist Europe*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Thompson, John B. (1995) *Media and Modernity: A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity Press.

van Dijk, Teun Adrianus (1988) *News as Discourse*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

van Dijk, Teun Adrianus (1991) *Racism and the Press*. London: Routledge.

Williams, Raymond Henry (1974) *Television: technology and Cultural Form*. London: Fontana.

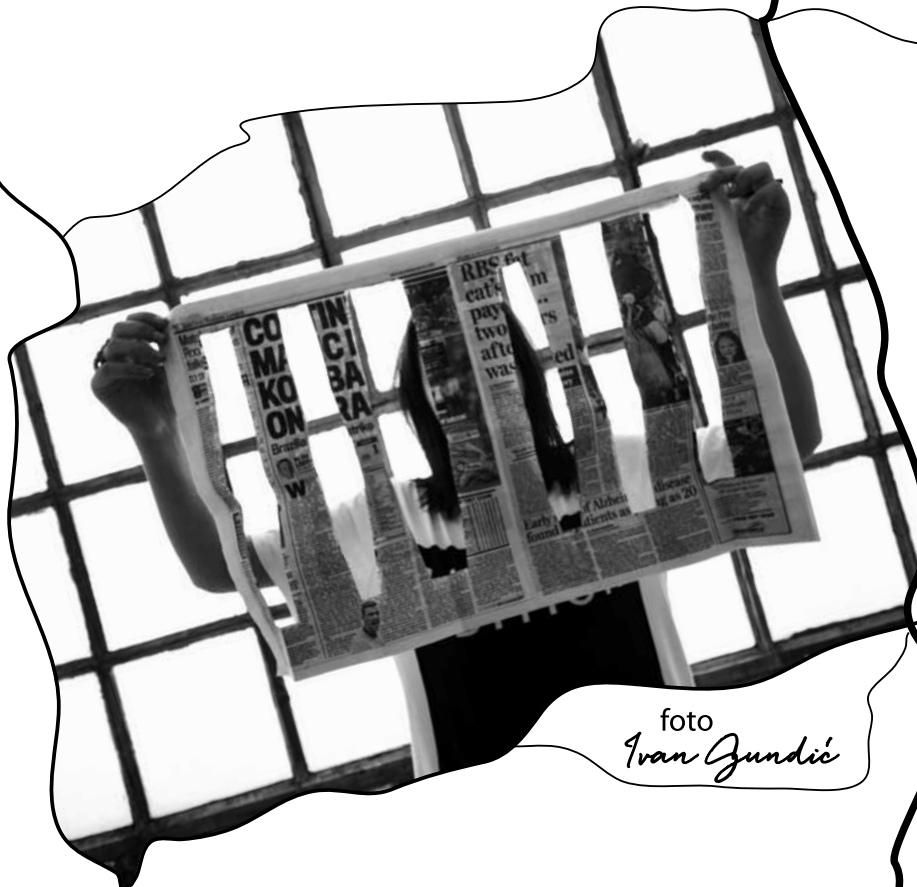
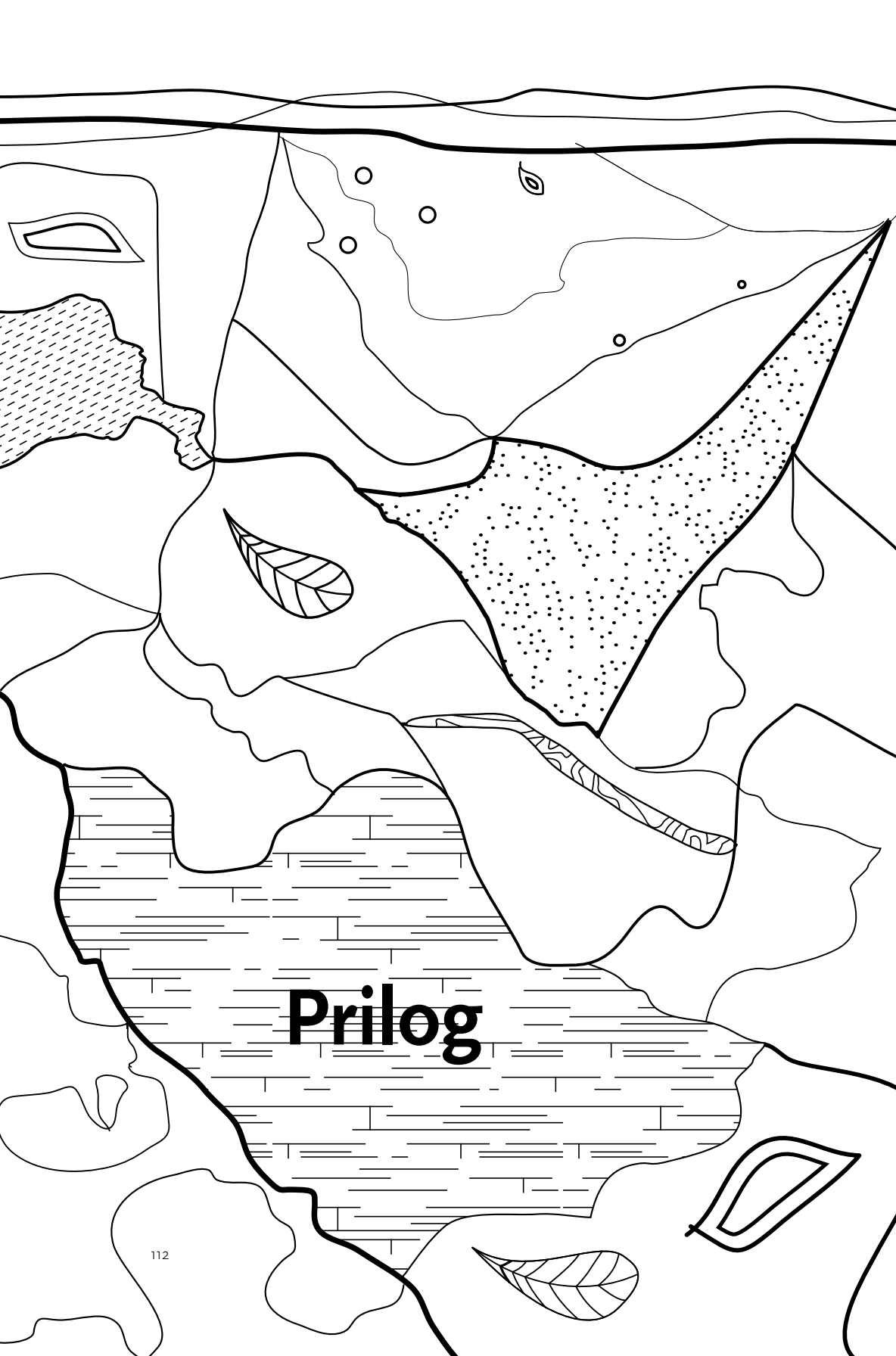

foto
Ivan Gundić

Prilog

Popis analiziranih medijskih tekstova

Bosna i Hercegovina

Beogradska Parada ponosa 2014.

1. Nezavisne novine (25.09.2014.) Jelka Jovanović: "I kriza, i gej, ma OK", str.13.
2. Klix.ba (28.09.2014.) SRNA: "Centar Beograda blokiran zbog najavljene gay parade", <http://www.klix.ba/vijesti/regija/centar-beograda-blokiran-zbog-najavljene-gay-parade/140928006>
3. Nezavisne.com (28.09.2014.) SRNA: "Beograd pod opsadom zbog "Parade ponosa"", <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Beograd-pod-opsadom-zbog-Parade-ponosa-265249.html>

Opći izbori u BiH 2014.

1. Dnevni avaz (06.10.2014.) A. Du. – V. S.: "Kozaci dižu tenzijel!", str.3.
2. Dnevni avaz (09.10.2014.) S. Muhić: "Zaustavit ćemo uništavanje bogatstva Kantona Sarajevo", str.6.
3. Dnevni avaz (10.10.2014.) S. Degirmendžić: "Zvezdić pozvao rahmetli Nijaza Duraković a i Safeta Isovića da glasaju za SDA", str.6.
4. Dnevni avaz (09.10.2014.) Merzina Hodžić: "Izaberite one kojima politika nije samo kruh", str. 9.
5. Dnevni list (08.10.2014.) Z.N.: "Dok je SDP-a, neće podijeliti Mostar", str.13.
6. Dnevni list (09.10.2014.) nepotpisan članak: "Bez BiH prije svakih izbora "kopa" treći kanal", str.11.
7. Dnevni list (10.10.2014.) Dario Pušić: "Vrijeme je za ozdravljenje politike, riba se čisti od glave", str.6.
8. Dnevni list (10.10.2014.) nepotpisan članak: "Došlo je vrijeme i prilika za promjene stanja na bolje", str.14–15.
9. Dnevni list (10.10.2014.) Sanja Bjelica Šagovnović: "Nećemo tolerirati korupciju koja kapilarno razjeda društvo", str.12–13.
10. Dnevni list (11.10.2014.) Sanja Bjelica Šagovnović: "Ljudi sa liste HNS-a nikad neće iznevjeriti hrvatske interese i očekivanja", str.
11. Dnevni list (13.10.2014.) Antun Mrkonjić: "Hrvati u "sporu" oko ustroja BiH, Bošnjaci za Tursku, Srbi za Rusiju ili EU?", str. 12–13.
12. Klix.ba (06.10.2014.) nepotpisani članak: "Održan centralni predizborni skup SDA u Vogošći", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/odrzan-centralni-predizborni-skup-sda-u-vogosci/141006120>
13. Klix.ba (08.10.2014.) Nedžad Jamaković: "Nermin Nikšić za Klix.ba: Spriječili smo potpuni kaos u FBiH i BiH", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/nermin-niksic-za-klix-ba-sprijecili-smo-potpuni-kaos-u-fbih-i-bih/141008142>
14. Klix.ba (10.10.2014.) J.H.: "Lagumdžija za Klix.ba: Očekujemo da će SDP BiH ostvariti rezultat sličan onom iz 2010. godine", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/lagumdzija-za-klix-ba-ocekujemo-da-ce-sdp-bih-ostvariti-rezultat-slican-onom-iz-2010-godine/141010067>
15. Klix.ba (13.10.2014.) nepotpisani članak: "Svjetski mediji o izborima u BiH: Pobjeda nacionalista u siromašnoj državi Evrope" <http://www.klix.ba/vijesti/bih/svjetski-mediji-o-izborima-u-bih-pobjeda-nacionalista-u-siromasnoj-drzavi-evrope/141013015>
16. Nezavisne novine (06.10.2014.) D. Tovilović: "Manjača uporište SNSD-a", str.6.
17. Nezavisne novine (06.10.2014.) Dejan Šajinović: "Opozicija dezorijentisana grupa očajnika", str. 6–7.

18. Nezavisne novine (09.10.2014.) Jelka Jovanović: "Specijalno ćutanje", str.13.
19. Nezavisne novine (10.10.2014.) Žana Božić-Gauk: "Vrijeme je da se BiH pokrene", str. 6.
20. Nezavisne.com (07.10.2014.) Nihada Hasić: "Radončić: Šibicari iz SDA optužuju me da se "igram šibicama", <http://www.nezavisne.com/novosti/intervju/Radoncic-Sibicari-iz-SDA-optuzuju-me-da-se-igram-sibicama-266840.html>
21. Nezavisne.com (09.10.2014.) Žana Božić Gauk: "Predstavnici HDZ-a i HNS BiH održali veliki skup u Livnu", <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Predstavnici-HDZ-a-i-HNS-BiH-odrzali-veliki-skup-u-Livnu-267211.html>
22. Nezavisne.com (10.10.2014.) Dejan Šajinović: "Dodik: Putinova podrška vjetar u leđa RS", <http://www.nezavisne.com/novosti/intervju/Dodik-Putinova-podrska-vjetar-u-ledja-RS-267210.html>
23. Nezavisne.com (10.10.2014.) Dejan Šajinović: "Dodik nije podlegao Tadićevim verbalnim provokacijama", <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Dodik-nije-podlegao-Tadic-evim-verbalnim-provokacijama-267292.html>
24. Nezavisne.com (12.10.2014.) Nihada Hasić: "SDP priznao poraz Bakira Hadžiomerovića", <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/SDP-priznao-poraz-Bakira-Hadziomerovica-267629.html>
25. Nezavisne.com (13.10.2014.) N.N.: "Dodik: Kampanja nikada nije bila prljavija", <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Dodik-Kampanja-nikada-nije-bila-prljavija-267739.html>

Slučaj Šešelj

1. Dnevni avaz (08.11.2014.) Hajrudin Prolić: "Milost za demona", str.3.
2. Dnevni avaz (13.11.2014.) Amil Dučić: "Šešelj priziva "veliku Srbiju"!", str.9.
3. Dnevni avaz (15.11.2014.) nepotpisan tekst: "Dr. Faust srpske politike i njegov Mefisto", str.14.
4. Dnevni avaz (16.11.2014.) E.D.S.: "Zapaljiva retorika, četnici i baklje", str.9.
5. Dnevni avaz (17.11.2014.) Almasa Hadžić: "Četničko mitingovanje", str.3
6. Dnevni avaz (05.12.2014.) F.Vele: "Oslobođanjem Šešelja želi se dokazati da Beograd nije bio sjedište zločinačke politike", str.8.
7. Dnevni avaz (06.12.2014.) Erol Avdović: "Šešeljev let iznad kukavičijeg gnijezda", str.10.
8. Dnevni list (08.11.2014.) Vanja Bjelica-Cabrilo: "Službeni Beograd zabrinut – Puštanje Šešelja politička poruka Vučiću?" str. 8-9.
9. Klix.ba (12.11.2014.) nepotpisani članak: "Predstavnici udruženja žrtava iz BiH ogorčeni puštanjem Šešelja na slobodu", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/predstavnici-udruzenja-zrtava-iz-bih-ogorceni-pustanjem-seselja-na-slobodu/141112057>
10. Klix.ba (12.11.2014.) E.Gorinjac: "Lik i nedjelo četničkog vojvode: Ovako je Šešelj govorio o BiH, klanju, Hagu...", <http://www.klix.ba/vijesti/regija/lik-i-nedjelo-cetnickog-vojvode-ovako-je-seselj-govorio-o-bih-klanju-hagu/141112062>
11. Klix.ba (15.11.2014.) nepotpisani članak: "Šešelj na mitingu u Beogradu: Moji kanceri su Nikolić i Vučić", <http://www.klix.ba/vijesti/regija/seselj-na-mitingu-u-beogradu-moji-kanceri-su-nikolic-i-vucic/141115047>
12. Klix.ba (26.11.2014.) nepotpisani članak: "Hrvatski sabor jednoglasno donio Deklaraciju o odluci Haga da pusti Šešelja", <http://www.klix.ba/vijesti/regija/hrvatski-sabor-jednoglasno-donio-deklaraciju-o-odluci-haga-da-pusti-seselja/141126077>
13. Klix.ba (01.12.2014.) nepotpisani članak: "Milanović o vraćanju Šešelja u Hag: Nije bilo potrebno ovo pokazivanje nepostojećih mišića", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/milanovic-o-vracanju-seselja-u-hag-nije-bilo-potrebno-ovo-pokazivanje-nepostojecih-misica/141201131>
14. Klix.ba (04.12.2014.) FENA: "Tahirović: Očekujemo da Haški sud uskoro donese odluku o vraćanju Šešelja u pritvor", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/tahirovic-ocekujemo-da-haski-sud-uskoro-donesedluku-o-vracanju-seselja-u-pritvor/141204069>
15. Klix.ba (10.12.2014.) E.F.: "Šešelju je dozvoljeno da napravi cirkus od suda u Hagu", <http://www.klix.ba/vijesti/bih/seselju-je-dozvoljeno-da-napravi-cirkus-od-suda-u-hagu/141210086>
16. Nezavisne.com (12.11.2014.) N.N.: "Šešelj: Rasturio sam Tribunal!", <http://www.nezavisne.com/>

novosti/ex-yu/Seselj-Rasturio-sam-Tribunal-272745.html¹⁷. Nezavisne.com (14.11.2014.)

18. N.N., "Šešelj: Hvala Rusiji što mi je spasila život", <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Seselj-Hvala-Rusiji-sto-mi-je-spasila-zivot-273154.html>
19. Nezavisne.com (06.11.2014.) N.N.: "Šešelj će se građanima obratiti na mitingu u subotu", <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Seselj-ce-se-gradjanima-obratiti-na-mitingu-u-subotu-271809.html>
20. Nezavisne.com (07.11.2014.) N.N.: "Šešelj: U Srbiju dolazim da se svetim", <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Seselj-U-Srbiju-dolazim-da-se-svetim-271820.html>
21. Nezavisne.com (06.11.2014.) N.N.: "Šešelj na privremenoj slobodi!", <http://www.nezavisne.com/novosti/ex-yu/Seselj-na-privremenoj-slobodi-271787.html>

Hrvatska

Beogradska Parada ponosa

(*Globus* i *H-alter* nemaju članke na ovu temu, u *Večernjem*, *Novostima*, *Indexu.hr* i *Dnevno.hr* nije pronađen diskurs)

1. Jutarnji list (29.09.2014.) Zrinka Korljan: "Pride u Beogradu – Gorjeli autobusi, pretučen Vučićev brat, napadnut B92", str. 4–5.
2. Jutarnji list (30.09.2014.) Drago Hedl: "Kako smo, prvi put bez incidenata, održali gay paradu u Beogradu", str. 10.
3. Jutarnji list (30.09.2014.) Snježana Pavić: "Ništa od tolerancije dok se zahvaljuje nasilnicima", str. 17.
4. Novi list (29.09.2014.) Bojana Oprijan Ilić: "Parada ponosa i srama – Privedeno 50 huligana, pretučen premijerov brat", str. 10–11.
5. Novi list (30.09.2014.) B. Oprijan Ilić: "Srbiji veliki plus EU-a zbog Pridea", str. 10.

Opći izbori u BiH

(*Novosti* i *H-alter* nemaju članke na ovu temu, u *Novom listu* nije pronađen diskurs)

1. Jutarnji list (09.10.2014.) Ivan Vukoja: "Izborni zakon diskriminira Hrvate u Bosni i Hercegovini", str. 20.
2. Večernji list (07.10.2014.) Jozo Pavković: "Bošnjaci iz RH, pozovite sunarodnjake u BiH: Ne birajte uime Hrvata", str. 27.
3. Večernji list (10.10.2014.) Dejan Jazvić: "Hrvati strahuju od novog inženjeringa na izborima u BiH", str. 3.
4. Večernji list (13.10.2014.) Zoran Krešić: "HDZ, SDS i SDA pobjednici kod Hrvata, Srba i Bošnjaka", str. 5.
5. Globus (10.10.2014.) Ines Sabalić: "Sarajevo u klinču između Zapada i Rusa", str. 35–37.
6. Index.hr (10.10.2014.) E.H.: "Kolinda i Karamarko uz Kordićev transparent: U Kristu slobodan, a oni? Volimo te pravedniče", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kolinda-i-karamarko-uz-kordicev-transparent-u-kristu-slobodan-a-oni-volimo-te-pravednice/776574.aspx>
7. Dnevno.hr (09.10.2014.) Dražen Boroš: "NA HTV-u OPET POKAZALI "PRAVO" LICE: Izbori i Hrvati u BiH ih uopće ne zanimaju!", <http://www.dnevno.hr/vijesti/hrvatska/134557-na-htv-u-opet-pokazali-pravo-lice-izbori-i-hrvati-u-bih-ih-uopce-ne-zanimaju.html>

Slučaj Šešelj

1. Jutarnji list (08.11.2014.) Snježana Pavić: "Šešelj dolazi u Srbiju i kreće u rušenje premijera Vučića", str. 12.
2. Jutarnji list (08.11.2014.) Tomislav Čadež: "Zločin i kazna: Vojislav Šešelj zaslužio je da umre u zatvoru, a ne na slobodi, u Srbiji", str. 27.
3. Jutarnji list (09.11.2014.) M.L.: "Hrvati u Srbiji: Mi smo zabrinuti zbog povratka Šešelja", str. 8.
4. Jutarnji list (13.11.2014.) Drago Hedl: "'Vratio sam se srušiti vlast izdajica Srbije", str. 6.
5. Jutarnji list (13.11.2014.) Snježana Pavić: "Sramota je što je Haški sud dopustio Šešelju da ga ponizi", str. 21.
6. Jutarnji list (14.11.2014.) Robert Bajruši: "Hrvatska je nemoćna: Unija neće dopustiti pritisak na Beograd", str. 8.
7. Jutarnji list (15.11.2014.) Drago Hedl: "Povratak zločinca", str. 33–34, 55.
8. Jutarnji list (16.11.2014.) Robert Bajruši: "Srbija vrije. Vučić je u strahu od Šešelja", str. 2–3.
9. Jutarnji list (16.11.2014.) Augustin Palokaj: "Ratne igre uz granicu NATO-a", str. 2.
10. Jutarnji list (16.11.2014.) nepotpisani tekst: "Pusić o Šešelju: Iskrena sućut Srbiji zbog ludog ratnog zločinca", str. 3.

11. Jutarnji list (21.11.2014.) Robert Bajruši: "Njemačka blokira Srbiju, Hrvatska suzdržana", str. 6–7.
12. Jutarnji list (21.11.2014.) Augustin Palokaj: "Suočavanje s prošlošću uvijek je Srbiji", str. 7.
13. Jutarnji list (22.11.2014.) Ana Muhar: "Haaški sud osnovali su političari. I nikada ga nisu pustili da neovisno radi svoj posao", str. 24–25.
14. Jutarnji list (24.11.2014.) Jelena Lovrić: "Plašenje Šešeljom podcjenjivanje je Hrvatske", str. 18.
15. Jutarnji list (26.11.2014.) nepoznati autor: "Hrvatska se ne treba previše baviti Šešeljom. On je ludak bez utjecaja", str. 4.
16. Jutarnji list (28.11.2014.) Robert Bajruši: "Milanović otkazao službeni put u Beograd zbog afere sa Šešeljom", str. 4–5.
17. Jutarnji list (28.11.2014.) Vlado Vurušić: "I Šešelj je dobar kad napada Josipovića", str. 19.
18. Jutarnji list (02.12.2014.) Drago Hedl: "Šešelj opet odbio Haag: 'Ne vraćam se u zatvor'", str. 2–3.
19. Jutarnji list (02.12.2014.) Mladen Pleše: "Monstrum mora iza rešetaka", str. 2.
20. Jutarnji list (03.12.2014.) Augustin Palokaj: "Vlada: Nismo htjeli Dačića u Hrvatskoj na dan kada izlazi Šešelj", str. 8–9.
21. Jutarnji list (11.12.2014.) nepoznati autor: "Drobnjak očitao oštru lekciju predstavniku Srbije u UN-u", str. 5.
22. Novi list (14.11.2014.) Tihomir Ponoš: "Šešelju sloboda, Haagu sramota, žrtvama prezir", str. 10.
23. Novi list (14.11.2014.) Denis Romac: "Šešelj se u Haag neće vratiti dobrovoljno", str. 12–13.
24. Novi list (16.11.2014.) Boris Pavelić: "Vojislav Šešelj poveo marš na Beograd", str. 4.
25. Novi list (17.11.2014.) Branko Mijić: "Voja i Dario", str. 2.
26. Novi list (20.11.2014.) I.F.G., D.C.: "Pusić potiče kolege u Srbiji da osude istupe Šešelja", str. 4.
27. Novi list (21.11.2014.) Denis Romac: "Šešelj pred hrvatskim sudom", str. 10.
28. Novi list (22.11.2014.) Zlatko Crnčec: "Deklaracijom osuditi 'sramotne istupe' vođe srpskih radikala", str. 3.
29. Novi list (22.11.2014.) Jaroslav Pecnik: "Zločinac bez kazne", str. 18–19.
30. Novi list (28.11.2014.) Denis Romac: "EP poziva Haag da preispita puštanje ratnog zločinca", str. 11.
31. Večernji list (08.11.2014.) Ivanka Toma: "Haaški sud Šešelja silom tjera u Srbiju jer je nesposoban osuditi ga", str. 27.
32. Večernji list (12.11.2014.) Milan Jajčinović: "Šešelj je dokaz da u Haagu nije suđeno ideji Velike Srbije", str. 31.
33. Večernji list (13.11.2014.) Silvana Perica.: "Šešelj: Dugo je trajalo, ali rasturio sam Haaški sud", str. 16–17.
34. Večernji list (14.11.2014.) Nino Raspudić: "Smisao Haaga ili Vojislav Šešelj na privremenoj slobodi", str. 32.
35. Večernji list (16.11.2014.) nepoznati autor: "Sudac Antonetti ne vidi Šešeljev projekt velike Srbije", str. 6.
36. Večernji list (22.11.2014.) Silvana Perica: "Dačiću Šešelj argument za ukidanje Haaga", str. 6–7.
37. Večernji list (24.11.2014.) Iva Puljić Šego: "Mi želimo odmah reagirati na Šešelja, Josipovićeve akcija je sporovoznija", str. 6–7.
38. Večernji list (24.11.2014.) Iva Puljić Šego: "'Beograd se mora pripremiti na nove klipove pod nogama'", str. 7.
39. Večernji list (25.11.2014.) Marinko Jurašić: "Srbija brani Šešelja verbalnom agresijom", str. 27.
40. Večernji list (26.11.2014.) Tomislav Krasnec: "Uz kritike zbog Šešelja, Vlada Srbije dobiva i poneku pohvalu EP-a?", str. 8.
41. Večernji list (26.11.2014.) Milan Jajčinović: "Šešeljeva protuhrvatska logoreja nije eksces nego trajna i postojana velikosrpska ideologija", str. 27.
42. Večernji list (01.12.2014.) Zvonimir Despot: "Pravi problem nije Šešelj, već to što svi šute o Stanišiću i Simatoviću", str. 31.
43. Večernji list (03.12.2014.) Tomislav Krasnec: "Dačić Ružu Tomašić usporedio sa Šešeljem", str. 3.
44. Globus (21.11.2014.) Ines Sabalić: "Smrt Haškog suda", str. 30–35.

45. Novosti (14.11.2014.) Tatjana Tagirov: "Gužva u kumovskom vrhu", str. 8.
46. Novosti (21.11.2014.) Zoran Daskalović: "Strogo kontrolirani kaos", str. 8.
47. Novosti (28.11.2014.) Nikola Bajto: "Kom generali, kom vojvoda", str. 4-5.
48. Novosti (05.12.2014.) Zoran Daskalović: "Utjerivanje lojalnosti", str. 4.
49. Novosti (05.12.2014.) Tatjana Tagirov: "Kamen smutnje u regiji", str. 5.
50. H-alter (17.11.2014.) Hrvoje Šimičević: "U šumi šajkača", <http://www.h-alter.org/vijesti/u-sumi-sajkaca>
51. H-alter (25.11.2014.) Hrvoje Šimičević: "Žrtve su bitne, a ne Šešelji", <http://www.h-alter.org/vijesti/zrtve-su-bitne-a-ne-seselj>
52. H-alter (27.11.2014.) Marinko Čulić: "Šešeljomanija trese Hrvatsku", <http://www.h-alter.org/vijesti/seseljomanija-trese-hrvatsku>
53. Dnevno.hr (20.11.2014.) Marcel Holjevac: "Šešelji: Ako mi ne realiziramo gvanicu Kavlobag-Kavlovac-Vivovitica, onda će naši unuci i pvaunuci", <http://www.dnevno.hr/vijesti/regija/138007-seselj-ako-mi-ne-realiziramo-gvanicu-kavlobag-kavlovac-vivovitica-onda-ce-nasi-unuci-i-pvaunuci.html>
54. Dnevno.hr (26.11.2014.) Smiljan Strihić: "Četnik Vojislav Šešelji uznemirio hrvatske ljevičare", <http://www.dnevno.hr/vijesti/komentari/138532-cetnik-vojislav-seselj-uznemirio-hrvatske-ljevicare.html>
55. Dnevno.hr (28.11.2014.) S. Vučković: "Šešelji bezopasni? Nimalo, s Vučićem i Nikolićem stvara opasno "Sveto Trojstvo Srbije!"", <http://www.dnevno.hr/vijesti/komentari/138808-seselj-bezopasan-nimalo-s-vucicem-i-nikolicem-stvara-opasno-sveto-trojstvo-srbije-video.html>
56. Index.hr (07.11.2014.) J.C., HINA: "Šešelja se vraća u Beograd: Evo kakvog je čovjeka Haag pustio na slobodu", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seselj-se-vraca-u-beograd-evo-kakvog-je-covjeka-haag-pustio-na-slobodu/782566.aspx>
57. Index.hr (12.11.2014.) J.C.: "Šešelji obećao rušenje "izdajničke vlasti": Sude nam zato što smo Srbi", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seselj-obecao-rusenje-izdajnicke-vlasti-sude-nam-zato-sto-smo-srbi/783544.aspx>
58. Index.hr (12.11.2014.) HINA: "Kritičari zgroženi dočekom Šešelja u Srbiji: Gdje je nestao otpor ekstremizmu?", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kriticari-zgrozeni-docom-seselja-u-srbiji-gdje-je-nestao-otpor-ekstremizmu/783614.aspx>
59. Index.hr (15.11.2014.) Tomislav Tustić: "Šešeljevo posljednje kolo", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seseljevo-posljednje-kolo-/783894.aspx>
60. Index.hr (14.11.2014.) HINA: "Kujundžić: Hrvatske vlasti spavaju dok najveći ratni zločinci umiru na slobodi", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/kujundzic-hrvatske-vlasti-spavaju-dok-najveci-ratni-zlocinci-umiru-na-slobodi/784095.aspx>
61. Index.hr (15.11.2014.) HINA, Media servis, R.J.: "Šešelji pred 3000 ljudi najavio rušenje vlasti u Srbiji", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seselj-pred-3000-ljudi-najavio-rusenje-vlasti-u-srbiji/784190.aspx>
62. Index.hr (19.11.2014.) HINA: "Ministar Matić poručio Šešelju: Idi bre pa se leći!", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/ministar-matic-porucio-seselju-idi-bre-pa-se-leci/785017.aspx>
63. Index.hr (21.11.2014.) HINA: "Šef HSP-a Srb traži hitno slanje vojske na granicu sa Srbijom", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/sef-hspa-srb-trazi-hitno-slanje-vojske-na-granicu-sa-srbijom/785494.aspx>
64. Index.hr (27.11.2014.) HINA, R.I.: "Šešelja vratiti u Haag", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seselja-vratiti-u-haag/786711.aspx>
65. Index.hr (27.11.2014.) D.H.: "Bojan Glavašević o Šešelju: Ratnom zločincu su moja leđa odavno okrenuta, zlu ne treba davati prostora", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/bojan-glavasevic-o-seselju-ratnom-zlocincu-su-moja-ledja-odavno-okrenuta-zlu-ne-treba-davati-prostora/786760.aspx>
66. Index.hr (27.11.2014.) Matija Babić: "Šešelji u Kolindinu timu", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/seselj-u-kolindinu-timu/786779.aspx>
67. Index.hr (28.11.2014.) R.I., HINA: "Vlada službeno potvrdila: Milanović otkazao posjet Beogradu", <http://www.index.hr/vijesti/clanak/vlada-sluzbeno-potvrdila-milanovic-otkazao-posjet-beogradu/786901.aspx>

Srbija

Beogradska Parada ponosa 2014.

1. B92 (24.09.2014.) Beta: "Dveri: Protesti zbog parade ponosa", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=09&dd=24&nav_category=12&nav_id=903700
2. B92 (27.09.2014.) B92/Tanjug: "Manje tenzije pred Prajd", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=09&dd=27&nav_id=904758
3. B92 (28.09.2014.) B92: "Napad na promociju tolerancije", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=09&dd=28&nav_category=12&nav_id=905107
4. Blic (27.09.2014.) B.Vuković: "Desničari prete bez ustezanja", str. 10.
5. Blic (28.09.2014.) Jelena Promić i Marko Vukičević: "Prajd danas po planu", str. 8–9.
6. Blic (29.09.2014.) Z. Lazarević, M. Tašković i M. Leskovic: "Popovi s desničarima kadili trasu parade", str. 6.
7. Danas (24.09.2014.a) K. Živanović: "Odluka o Prajdu verovatno u petak", str. 4.
8. Danas (24.09.2014.b) Snežana Čongradin: "Biće Parade ponosa", str. 4.
9. Danas (25.09.2014.a) nepoznati autor: "Crkva podstiče nasilje", str. 4.
10. Danas (25.09.2014.b) nepoznati autor: "Treća Srbija: LGBT društveno neodgovorni", str. 4.
11. Danas (26.09.2014.) nepoznati autor: "Distanciranje od crkve", str. 9.
12. Danas (29.09.2014.a) K. Živanović i I. Diković: "Šetnja prošla bez incidenata", str. 2–3.
13. Danas (29.09.2014.b) Snežana Čongradin i V. Jeremić: "Policija obeshrabrila ratoborne grupice", str. 4.
14. Dnevno.rs (24.09.2014.) nepoznati autor: "Ispovest gej osobe: Ne želim da paradiram svojom intimom, želim da ljudi razumeju to što sam drugačiji", <http://www.dnevno.rs/info/srbija/33563/ispovest-gej-osobe-ne-zelim-da-paradiram-svojom-intimom-zelim-da-ljudi-razumeju-to-sto-sam-drugaciji>
15. Dnevno.rs (27.09.2014.) Mina Stamenković: "Ispovest lezbijke: Skrivanje od drugih nije poenta življenja", <http://www.dnevno.rs/info/srbija/34237/ispovest-lezbijke-skrivanje-od-drugih-nije-poenta-zivljenja>
16. Večernje novosti (26.09.2014.b) nepoznati autor: "DSS: Odustanite od paradiranja", str. 5
17. Večernje novosti (26.09.2014.a) Andrej Fajgelj: "Parada je borba za moć", str. 16
18. Večernje novosti (27.09.2014.) Predrag Azdejković: "Zašto gej parada nije više gej", str. 15
19. Večernje novosti (29.09.2014.) nepoznati autor: "Moleban protiv Prajda", str. 11
20. Večernje novosti (30.09.2014.a) nepoznati autor: "Gej kolona prošla Beogradom", str. 15
21. Večernje novosti (30.09.2014.b) nepoznati autor: "Parada nas koštala 40 novih kuća", str. 10–11

Opći izbori u BiH 2014.

1. B92 (06.10.2014.) Tanjug: "Izjave o podeli BiH su neukusne", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=10&dd=06&nav_id=908209
2. B92 (13.10.2014.) Tanjug: "Da li je BiH bliža nestabilnosti", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2010&mm=03&dd=13&nav_id=417417
3. Večernje novosti (10.10.2014.), A. Macanović, "Moja pobeda čuva Srpsku", str. 2

Slučaj Šešelj

1. B92 (12.11.2014.a), Tanjug: "Vulin: SAD ruše vlast preko Šešelja", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=12&nav_id=923138
2. B92 (12.11.2014.b), Beta: "Šešelj simbol etničkog čišćenja", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=12&nav_id=922994
3. B92 (24.11.2014.), Tanjug: "HR radi sve da dokaže lažnu tezu", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=24&nav_id=927665
4. B92 (26.11.2014.a), Blic, Tanjug: "Preko Šešelja do glasova u HR", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=26&nav_id=929273
5. B92 (26.11.2014.b), Tanjug: "Hrvati o Šešelju – izborna kampanja", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=26&nav_id=929133
6. B92 (02.12.2014.), RTS; Tanjug: "Evropa bi da mi sudimo Šešelju", http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=11&dd=26&nav_id=929133
7. Blic (04.11.2014.) Marko R. Petrović, "Hag ne mari za Šešeljevo zdravlje", str. 4.
8. Blic (05.11.2014.) Marko R. Petrović, "Šešelju govorili da je eutanazija legalna", str. 4.
9. Blic (10.11.2014), T. Krančević, "Radikali sutra opet okupiraju aerodrome", str. 5.
10. Blic (20.11.2014), Marko R. Petrović. "Vojvoda između Josipovića i HDZ-a", str. 8.
11. Blic (27.11.2014), nepoznati autor, "Osuda Šešeljevog govora mržnje", str. 4.
12. Blic (28.11.2014a), Svetomir Marjanović: "Šešelj Evropljanin", str. 2.
13. Blic (28.11.2014b), nepoznati autor: "Vučić: ko ga je pustio, mi ili vi?", str. 4–5.
14. Blic (28.11.2014c), Lana Gedešević: "Hrvatska i EU mrcvare Srbiju", str. 4–5.
15. Blic (30.11.2014), nepoznati autor, "Dragi hrvatski političari", str. 5.
16. Blic (20.12.2014), nepoznati autor, "Primitivizam Vojislava Šešelja", str. 4.
17. Danas (13.11.2014), K. Živanović: "Šešelj: Oboriću vlast u Srbiji", str. 3.
18. Danas (14.11.2014), nepoznati autor: "Dobrovoljno se više ne vraćam u Tribunal", str. 2.
19. Danas (22/23.11.2014), nepoznati autor: "Ivica Dačić: Može rezolucija, ali o Haškom tribunalu", str. 4.
20. Danas (25.11.2014), nepoznati autor, "Dačić: Klasično licemerje Hrvatske", str. 2.
21. Danas (28.11.2014), S. Čongradin: "Vučić: Niko na svetu ne bi povezo Šešelja sa Srbijom", str. 3.
22. Danas (29/30.11.2014), Snežana Čongradin, "Jadranka Joksimović: Hrvatska zarobljena u prošlosti", str. 5.
23. Danas (29/30.11.2014), nepoznati autor: "Tomislav Nikolić: Ne slažem se sa Rezolucijom EP", str. 5.
24. Dnevno.rs (12.11.2014), Dnevno.rs/agencije: "Vulin: SAD kroz Šešeljeva usta hoće da sruše vladu", <http://www.dnevno.rs/vesti/srbija/147882-vulin-sad-kroz-seseljeva-usta-hoce-da-sruse-vladu.html>
25. Dnevno.rs, (13.11.2014), Beta: "Lideri Dsa i LDPa besni: Monstruozna izjava Šešelja o Đinđiću", <http://www.dnevno.rs/vesti/srbija/148051-lideri-ds-a-i-ldp-a-besni-monstruozna-izjava-seselja-o-dindicu.html?print=1>
26. Dnevno.rs (02.12.2014), Dnevno.rs: "Nikolić: Šešelj nikada ne može toliko zla da izgovori, koliko ja mogu da istrpim", <http://www.dnevno.rs/vesti/srbija/150336-nikolic-seselj-nikada-ne-moze-toliko-zla-da-izgovori-koliko-ja-mogu-da-istrpim.html?print=1>
27. Večernje novosti (22.11.2014), D. Milinković, "Zagreb sprema rampe Beogradu u Strazburu"
28. Večernje novosti (29.11.2014), nepoznati autor, "Hrvatska hoće da nas ukloni sa puta ka EU"
29. Večernje novosti (02.12.2014), S. S. Rovčanin i P. Vasiljević: "Bramerc traži da se Šešelj vrati", str. 5.
30. Vreme (04.12.2014), Zora Drčelić, "Balkanske strasti na putu za Evropu", str. 12–14.

foto
Viktorija Car

The background is a complex line drawing. It features several large, irregular, organic shapes that resemble landmasses or abstract forms. One shape in the upper left has horizontal hatching. Another shape in the lower left is filled with a dense pattern of small dots. A third shape in the lower right has a wavy, topographic-like pattern. There are also some smaller, simpler shapes and lines scattered throughout the composition.

O autoricama *i autorima*

Dr. sc. Viktorija Car docentica je na Fakultetu političkih znanosti (FPZG) Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje Medijske politike i medijsku regulaciju, *Public Service Media*, Vizualnu kulturu, Fotonovinarstvo te Metode istraživanja medijskog teksta. Diplomirala je i magistrirala na FPZG-u, a doktorsku disertaciju obranila je na Sveučilištu u Ljubljani. Za vrijeme doktorskog studija školovala se na Sveučilištu u Lundu, u Švedskoj uz mentorstvo prof. Petera Dahlgrena. Kao gostujuća predavačica boravila je na Sveučilištu Carlos III u Madridu te u Švedskoj na Sveučilištu u Lundu te Sveučilištu Linnaeus u Kalmaru. Na kraćim studijskim boravcima bila je u SAD-u na University of Missouri te na Mississippi State University. Kao novinarka i scenaristica radila je u Obrazovnom programu Hrvatske televizije (1998-2002), radila je u odnosima s javnošću izdavačke kuće Školska knjiga (2000-2001), bila je ravnateljica Hrvatskog društva likovnih umjetnika (2003-2004). Objavila je tridesetak znanstvenih i stručnih radova na hrvatskom, engleskom, njemačkom i španjolskom jeziku, a rezultate svojih istraživanja prezentirala je na međunarodnim i domaćim znanstvenim konferencijama. Glavna je urednica znanstvenog časopisa *Medijske studije* (www.mediastudies.fpzg.hr). Članica je više udruženja – članica je Izvršnog odbora Hrvatskog komunikacijskog društva, u osnivačkom je timu grupe SOM (Slobodni i odgovorni mediji) unutar Kuće ljudskih prava Zagreb, bila je članica Programskog vijeća HRT-a (2011-2012) i Vijeća GONG-a (2011).

Kontakt: Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6, HR – 10000 Zagreb, www.fpzg.unizg.hr / e-mail: viktorija.car@fpzg.hr

Sara Dereta rođena je u Beogradu 1988. godine. Završila je menadžment u medijima na Fakultetu za menadžment u Novom Sadu. Stručnu praksu radila je na Radio televiziji Vojvodine, a nakon toga kao asistentkinja u Građanskim Inicijativama i Kući ljudskih prava i demokratije na različitim projektima u oblasti ljudskih i manjinskih prava i vladavine prava. Od 2013. godine radi na poziciji koordinatorke projekata i istraživačice u Centru za praktičnu politiku iz Beograda.

Kontakti: Centar za praktičnu politiku, Kuća ljudskih prava i demokratije, Kneza Miloša 4, 11000 Beograd, Srbija
www.policycenter.info i www.kucaljudskihprava.rs, e-mail: sara@policycenter.info

Đino Đivanović rođen je 1981. u Dubrovniku. Završio studij sociologije i južne slavistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U izdanju Službenog glasnika iz Beograda 2012. objavio knjigu *Vukov new deal - Crnjanski i Isaković između mita i mističizma*. Suradnik dramskog odjela HRT-a gdje je koautor dvije dokumentarne radio drame. Suraduje s organizacijama civilnog društva, posebno s Kućom ljudskih prava i njezinom članicom B.a.B.e.

Kontakt: e-mail: djinodjivanovic@gmail.com

Vedrana Frašto, dugogodišnja aktivistkinja Fondacije CURE, Bosna i Hercegovina. Završila je žurnalistiku na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, trenutno je na master studiju iz komunikologije na FPN u Sarajevu. Aktivistkinja je u ženskom pokretu BiH i radi edukacije sa mladim ženama na temu feminizma, aktivizma, ženskih ljudskih prava, radi na lobiranju i zagovaranju kako državnih, tako i međunarodnih institucija, kako bi doprinijela boljoj poziciji žena u društvu.

Kontakti: Fondacija CURE, Čekaluša 16, 71000 Sarajevo, www.fondacijacure.org
e-mail: vedrana@fondacijacure.org

Dragan Popović je rođen u Kraljevu 1980. godine. Završio je Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu gde je stekao i master diplomu. Radio je u nekoliko organizacija civilnog društva, među kojima i u Inicijativi mladih za ljudska prava na pozicijama istraživača, koordinatora programa, programskog i izvršnog direktora. Osnivač je i direktor Centra za praktičnu politiku i član upravnog odbora Kuće ljudskih prava u Beogradu. Objavio je veliki broj publikacija, analiza i članaka iz oblasti ljudskih i manjinskih prava, vladavine prava, evropskih integracija i tranzicione pravde.

Kontakti: Centar za praktičnu politiku, Kuća ljudskih prava i demokratije, Kneza Miloša 4, 11000 Beograd, Srbija, www.policycenter.info i www.kucaljudskihprava.rs,
e-mail: dragan@policycenter.info

Milana Romić programska je voditeljica u Kući ljudskih prava Zagreb (www.kucaljudskihprava.hr). Diplomirala je studij Komparativne književnosti i Slavistike (srpski i slovenski jezik i književnost) na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu te studij Kroatologije i Sociologije na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Završila je i jednogodišnje obrazovne programe Ženski studiji i Mirovni studiji Centra za ženske studije i Centra za mirovne studije. Pokrenula je i bila glavna urednica studentskog časopisa za južnoslavenske jezike, književnosti i kulturu Balkan Express na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Objavila je nekoliko znanstvenih i stručnih radova iz područja društvenih i humanističkih znanosti koje je prezentirala na nekoliko međunarodnih i domaćih znanstvenih konferencija. Povremeno piše književne kritike i prikaze za kulturne portale i časopise.

Kontakt: Kuća ljudskih prava Zagreb, Selska cesta 112c, HR – 10000 Zagreb
e-mail: milana.romic@gmail.com

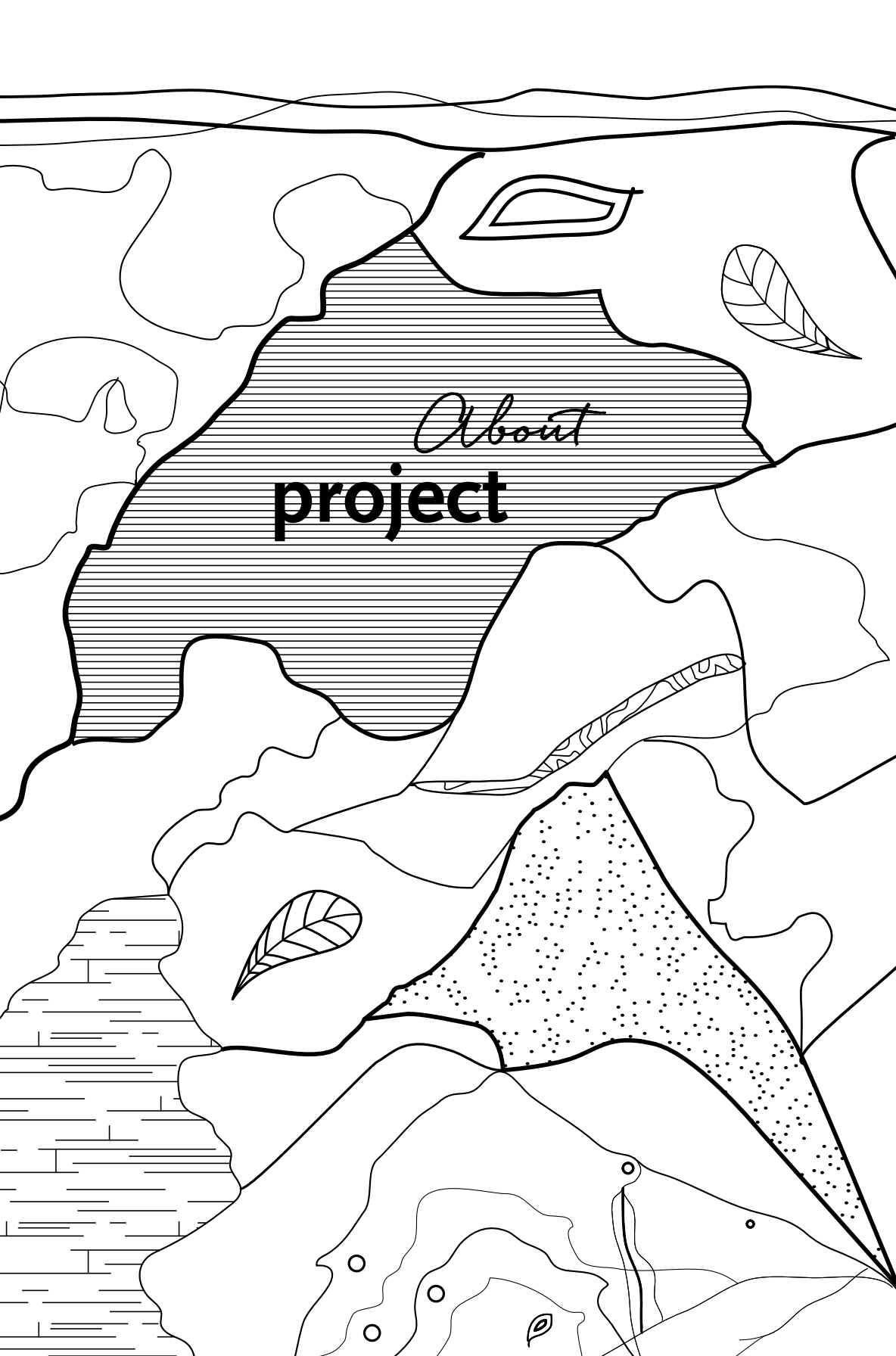

Sanja Sarnavka profesorica je komparativne književnosti i jugoslavenskih jezika i književnosti. Na različite je načine vezana uz medije u svom profesionalnom životu, najintenzivnije kao koordinatorica programa Žene i mediji Grupe za ženska ljudska prava B.a.B.e. U Centru za ženske studije nekoliko je godina vodila kolegij o medijima Iskrivljeni odrazi. Zamislila je, organizirala i/ili sudjelovala u više istraživanja na nacionalnoj i međunarodnoj razini – prisutnost žena u dnevnim novinama, slika 'žene' u medijima i reklamama, Global Media Monitoring Project, slika 'žene' u udžbenicima za hrvatski jezik. Autorica je nekoliko tekstova i knjiga o prikazu žena u medijima; predavačica i voditeljica brojnih radionica; producentica je četiri dokumentarna filma o prikazu žena i muškaraca u medijima, više socijalnih spotova i tri glazbena spota; producentica je i autorica projekta VideoTeka ljudskih prava za mlade u sklopu kojega je snimljeno 10 dokumentarnih emisija Crna kutija prikazanih na HTV-u.

Kontakt: B.a.B.e. Budi aktivna. Budi emancipiran., Kuća ljudskih prava Zagreb, Selska cesta 112a/c, 10000 Zagreb, www.babe.hr i www.kucaljudskihprava.hr, e-mail: sarnavka.sanja@gmail.com

Aleksandra Vejnović, diplomirana pravica zaposlena u organizaciji civilnog društva PRAVA ZA SVE (Bosna i Hercegovina) na mjestu saradnice na pravnim poslovima. Polaznica Master studija u oblasti maloljetničkog krivičnog prava Pravnog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Radi na zaštiti i promoviranju ljudskih prava s posebnim fokusom na ženska ljudska prava i borbu protiv diskriminacije.

Kontakt: PRAVA ZA SVE, Mula Mustafe Bašeskije 12/II, 71000 Sarajevo, www.rightsforall.ba i www.pzzapromjene.ba, e-mail: aleksandra.v@open.net.ba

About
project

In order to strengthen regional collaboration and upgrade joint activities related to region's burning issues and to bring together human rights defenders, a non-formal network was set up from the Human Rights House from Zagreb, Sarajevo and Belgrade, and civil society organisations from Bosnia and Herzegovina: The Regional Human Rights Network. During joint meetings held in 2013 and 2014, this Network has defined its structure, modus operandi and mutual problems faced by countries in the region. A bad situation in the media was listed as one of the main problems among all members of the network.

In Bosnia and Herzegovina, Serbia and Croatia public media suffers from lack of responsibility and freedom.³⁵ Different political and economic interests often influence major media outlets in all countries and there is a serious lack of investigative journalism. Also, due to the dictate of the market, journalists are rarely interested in covering human rights violation issues. The media discourse in all three countries is often characterized by explicit hate speech and media doesn't hesitate to generously offer space for hate speech coming from public persons. In this way, the media enables perpetuation of stereotypes and prejudice in the society.

Research of the media discourse in the Balkan countries is the first joint project of our Regional Human Rights Network. The study is based on a comparative analysis of ways in which media from the region perceives and covers the same or common themes/problems/situations. In cooperation with Dr. Viktorija Car, assistant professor from the Faculty, University of Zagreb, we have developed the research methodology and defined three current topics – Elections in Bosnia and Herzegovina, Gay Pride Parade in Belgrade and Case Šešelj. As it is usual, this activist research will be used to create activities that are aimed to target specific changes in society, namely, raising the quality of media content.

In anticipation of better and more responsible media, we can recommend you reading of our publication.

Lana Vego and Milana Romić
The Regional Human Rights Network

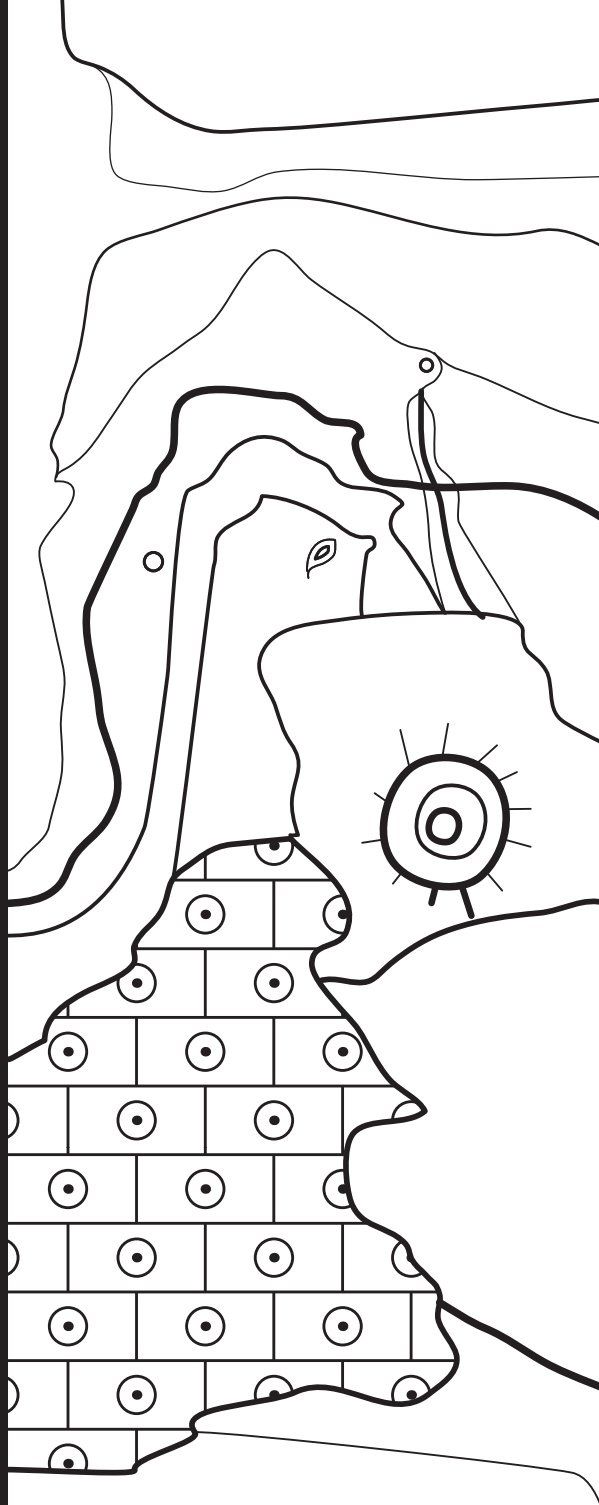
In Zagreb, 15th April 2015

³⁵ For more information about this issue, see publication: Car, Viktorija (ed.) *Guideposts to free and accountable media / Putokazi prema slobodnim i odgovornim medijima*, Kuća ljudskih prava Zagreb and Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2012.

foto
Viktorija Car

Tiskanje ove publikacije omogućeno je finansijskom podrškom Human Rights House Foundation. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autorica i autora i nužno ne izražava stajalište Fondacije niti Nacionalne zaklade.

Zagreb-Beograd-Sarajevo, travanj 2015.

